

Luceafărul

SALA
DE
LECTOR

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

serie nouă • miercuri 23 IANUARIE 1991

4 (52)

Încotro ?

Deci așa. „Intrarea în Europa“ s-a aminat. Sau mai bine spus, cel care erau dispuși să discute acceptarea sau nu a României în „rindul lumii“ au decis aminarea. Până cînd? Până cînd se vor da publicității rapoartele comisiilor parlamentare asupra evenimentelor, știți dumneavoastră care.

După cite ne amintim, în urma vizitei unei delegații parlamentare române la Strasbourg această condiție a fost pe deplin exprimată și lămurită. Mai mult, ea a fost comunicată plenului legislativ. Din rîndurile acestuia s-au auzit voci destul de ferme (poate chiar și autoritare) care susțineau că respectivele Rapoarte sînt făcute pentru noi, nu pentru ei.

Se pare că ei sînt mai nerăbdători decît noi, iar noi avem ceva, ceva interese la ei, așa că...

Domnul prim-ministru a dovedit că este preocupat, dacă nu chiar interesat, în rezolvarea acestor probleme ce privesc „adevărul despre“, inclusiv adevărul privind reala desfășurare a evenimentelor din decembrie 1989. Domnul prim-ministru a adresat cereri ultimative prin intermediul ministrului de justiție, a adresat scrisori președinților Senatului și Camerei Deputaților și toate acestea încă fără nici un rezultat concret.

Domnul președinte al României, înainte de a pleca într-o călătorie foarte lungă, al cărei scop nu este, desigur, doar revederea după 20 de ani a unor privilegii socio-politice care i-au adus destule neplăceri, atrage atenția organizațiilor și asociațiilor care prin acțiunile lor publice „înrautătesc climatul“ intern, subliniind că pe umerii lor apasă o grea responsabilitate. În zadar. „Actualitățile“ TVR prezintă în nenorocita zi de 13 un adevărat scenariu al violenței din care nu lipsesc nici atacarea turnului din strada Pangrăty (geamuri sparte filmate în detaliu, ca în 13 Iunie 1990) nici sticlele incendiate din Piața Universității.

Liderii Alianței Civice fac apel la stăpînirea de sine a participanților la mitingurile organizate în semn de solidaritate cu Timișoara. Fac apel la spiritul non-violenței care trebuie să guverneze fiecare manifestare a nemulțumirii celor care socotesc să iasă în stradă civilizat pentru a se exprima civic. Era absolut necesar acest apel după ce mitingul din ziua de 13 Ianuarie a debutat cu o busculadă între forțele de Poliție și primele grupuri de manifestanți care se adunau liniștit în Piața Revoluției. Petarde, un foc de pistol (?), oricum semnale belicoase. Urmează apariția insolită a unei mașini de pompieri care intenționa să traverseze dinspre strada Onești în Calea Victoriei prin Piața în care se aflau mai multe mii de oameni, trecerea demonstrativă a două camioane încărcate cu polițiști pe lângă mulțime etc., etc. Îndeajuns pentru a clătina convingerile mai puțin ferme în ceea ce privește necesitatea absolută a non-violenței.

Toate aceste lucruri și fapte sînt semnele exterioare ale unui impas politic în care ne găsim cu toții, indiferent de poziția pe care o avem sau o adoptăm față de putere. Este împede că avem nevoie de o hotărîre clară din partea celor responsabili or investiți cu responsabilitate pentru a ieși din această fundătură și a o apuca pe drumul integrării în Europa. Primul semn al acestui gest ar fi acela prin care să se ajungă la situația în care ziaristii din România să nu mai fie nevoiți să oară protecția Poliției pentru a nu fi maltratați, stîlciți în bătaie de polițiști! În Europa, unde vrem să ajungem, Poliția protejează cetățeanul împotriva răufăcătorilor. La noi ne-a fost dat să auzim prin intermediul radioului și televiziunii cum biroul de presă al Ministerului de Interne face haz de cei care nu cred că pe străzile Bucureștiului se desfășoară doar cunoscutul joc „de-a hoșii și vardiștii“ iar din această pricină dumnealor sînt ciomăgiți cu profesionalitate. Se pare că asta este soarta în România a tuturor celor despre care „se știe că știu“.

Încotro, deci ?

Eugen Uricaru

O samă dă urări și dă pro-e-ții

colindate și făcute (în cercarea lor) dă PROETU' Popescu

Și ce dacă ăștia dau mereu din zar ?! Tot nu aboliră vreun strop dă hazar!

Numa' dacă hazu' o să-ți deie-n hohot, focu' și necazu' n-o să dea în clocot. Lasă-l, tu, pă filo-, lasă și-calia, ia iubirea-n brață ici în România ! Lasă legionaru' lasă securistu', fă-te frumușă și mai uită-ți tristu' ! Ești în era noastră, nu-n cea dinainte - casă-ți fie bază : inimă și minte. Și pă calu' albu-i, strigînd lii-ru, lii-ru, vine-un drag dă Rege, părlînd deliru' ! ! !

Că degeaba ăștia dau mereu cu zaru'. Tu amează-ți soarta, nu curta hazaru' !

Cristian Popescu

(Scris, așa, - ca de la Oră - Suflare - în noaptea de 29 spre 30 decembrie 1990).

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Renoir

chenar

Chiar așa!

Spre deosebire de nemți, care, din '45 încoace, își trec din generație în generație, înscrisă, parcă, în codul genetic, culpa nazismului, de nu știu ce să mai facă pentru ca lumex (și ei înșiși) s-o uite; și spre deosebire de acca Franță dintre '45-'47 (dar cu prelungiri inclusiv la 1990) pornită, mai mult sau mai puțin singeros, în procesele colaboraționiștilor, românii s-au văzut ieșiți basma curată din coșmarul totalitarismului, adoptând cu seninătate noul hei rup, ștergându-și ochii pentru a decretă că, dacă azi se vede mai bine, nici ieri n-au fost orbi. Vina fiind generală, s-a dictat achitarea în bloc, neexistind arbitraj (imparțialitate) pentru a face ierarhia Eroii. Noua putere a fost selectată din vechi mădulare, marele compromis național spărgându-se într-o înfinitate de neocompromisuri individuale, paralel cu legiferarea minciunii, oficializarea scenarizării mondiale, justificarea răului prin eternele rațiuni de stat și îndemnul voios-amenințător la viețuirea-n colcăia la sperjurului (nerăbdarea-i contraproduktivă, a zis nemuritorul Baltazar) — urmează, deci, că tot ce ni se întâmplă e cum nu se poate mai firesc. Ne-am urcat pe ușa din față, pe unde, de obicei, se coboară, iar acum, de bună seamă, nu putem avansa deci înapoi înnoțind în sensul invers al direcției de mers. De aici, vezi bine, criza generală. Nu, nu vă speriați, știu că v-ați plictisit (pină și) de lamentații, N-o să reiau inventarul și geografia prăpădului. Românii au, între altele, proverbialul talent de a găsi „în orice rău, un bine”. Iar laboratorul ideal de extragere a bunului coeficient din marasmul istoric a fost, și a rămas, cultura. N-am ajuns noi să trăim paroxistic Ideea, direct proporțional cu presiunea jugului? Nu ne lăudăm noi, esticii, în fața lehamitei puhave a occidentului, că numai aici s-a locuit în cultură ca în ultimul refugiu al divinității? Nu multumim noi totalitarismului că, grație bestialității lui, ne-am educat un suflet literar unic în lume și că feroarea noastră spirituală, de catacombari vinați pină la singele virgulei, ne-a zeificat instinctele și ne-a super-rafinat intelectul? Mai știu cineva ce-i parabola, mai știu „ăia” ce va să zică demențiala voluptate a decodării limbajului esopic, ori aproape senzuala complicitate autor-cititor, a acel bizar libido, autist la... puterea a doua, ce lega victima de călău mai ceva ca-n amorul minilist de-i imbată azi pe franțuși? Ei! Asta vreau să spun: să fim recunoscători Puterii actuale. Ea, sireaca, a văzut degringolada scriitorimii și-a zis: ce facem, domnule, cu ăștia? Fără de criză, opresiune, pedicii minciunii, fără dramatism, ipocrizie și ipohondrie, ăștia dau în fandacsie. Devine, deci, că noul marasm este noua noastră şansă, este noua „sursă de inspirație”. Izvorul intru care trebuie să ne adăpăm este singurarea propriei conștiințe. Să ne trăim. Să ne trăim, deci, criza la cele mai înalte cote ale stăruinței meditative! Să facem totul pentru a ne curăța de vechile păcate, spre a putea fi la înălțimea celor noi! Să ne dăm cu toții arama pe față, ca să putem descoperi înăuntru miezul de aur sau de tînchea. Tragedia ne-a fost re-dată, tocmai din iubire, din grija de a nu ne aliena. Fii tu însuși! te îndemnă dezastul, arzi la focul noilor comandamente și, în plus, fii întreprinzător, educă-ți „imaginația financiară”. Behave yourself după cum cîntă noua orcheștră roșie și fă ca-n astă lume să aibă parte dreaptă bandiții și cinstiții, român zice — viteaz zice! Bucurați-vă de rău! El este binele nostru! Chiar așa!

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Ucigătoarea utopie

Privim terifiantele evenimente din Golf prin prisma realităților românești de azi. Înțelegem că războiul ar putea avea implicații economice și ecologice foarte grave la nivelul întregii Planete. Acestea ne-ar atinge și pe noi, sint deosebit de amenințătoare. Dar parcă și mai cumplită este o revelație, încă o dată repetată: utopia politică este o hidră nemuritoare, indestructibilă în viitorul previzibil. Un dictator a pus din nou între paranteze realitatea obiectivă. Iarși s-a găsit cineva care să neglijeze drepturile și faptele. Un număr unu de undeva, incurajat de acoliții săi hipnotizați, a socotit din nou că planurile lui himerice sint mai tari decît realitatea și pot s-o înfrîngă.

Românii știu foarte bine ce înseamnă utopia politică activă, transformată în strategie de stat. Au trăit ani de zile în atmosfera ei, au respirat-o, mentalitățile

lor s-au impregnat de ea. Iar cînd a sosit momentul istoric de a o depăși pentru totdeauna, și-au dat seama că sint intrucitivă modifiacii ireversibile de ea. Ceea ce se petrece în România de azi este și o succesiune de lupte cu utopia politică impregnată în conștiințe.

În aceste zile amenințătoare, desigur, nu este momentul pentru reproșuri aduse unei formațiuni politice sau unui stil de guvernare. Golful, acest loc nu prea îndepărtat de noi, unde oamenii sint ucși de armele cele mai sofisticate ale zilei, cere reculegere și meditație. Dar tristețea adusă de război ne întetește și amintirile legate de rezistența utopiei politice, de acest resort al războiului dus de comunism împotriva poporului român.

Românii au trăit decenii la rînd un război purtat împotriva lor de reprezentanții utopiei. Au simțit și au înțeles ce înseamnă ca un întreg sistem să fie îndreptat, cu demență tenacitate, spre for-

tificarea ficțiunii, a minciunii, a înlocuirii obiectivității prin îndepărtarea progresivă de realitate. Astăzi, după ce paroxismul utopiei comuniste a căzut în trecut, ne gîndim din nou la utopia politică. O retrăim intrucitivă, căutăm să ne despărțim cit mai repede posibil de ea.

Din nou, la radio, știri despre masivele distrugerii aduse de războiul din Golf. Timpul stă pe loc, nimic nu evoluează, experiențele tragice acumulate de omenire nu contează? Cum a fost posibil? O întrebare naivă, pentru politicienii de profesie. În politică totul este posibil, răspund ei, politica este chiar arta posibilului. Iar atunci cînd utopia politică își atinge paroxismul, războiul devine adesea de neocolit.

Dar, iarși, cum ne situăm, noi românii, în stricta actualitate față de utopia politică? Am ieșit din ea pe deplin, așa cum sintem anunțați de năvala nesfîrșită a cuvintelor oficiale? Am lăsat-o în urmă, material de analiză pentru istorici? Am intrat într-o zodie a lucidității politice, a competenței și a dreptății? Modul în care sintem conduși astăzi este fundamental diferit de cel al utopiei ridicată la rang de politică de stat? În fruntea noastră se află cameni ce mai nepătați și cei mai competenți? Avem, în fine, îndreptățirea să muncim pentru binele tuturor și să leșim pentru totdeauna din triste, ialnica luotă de zi cu zi pentru supraviețuire și pentru apucarea unei bucați mai grase prin înșelarea semenilor noștri? Nu mai sintem înșelați și mințiți din „rațiunii de stat”?

Războiul din Golf potențază actualitatea acestor întrebări.

Voicu Bugariu

momos:

Ping-pong!

În sfîrșitul lunii decembrie—începutul lui ianuarie, o păcăleală mare cit hotelul Ritz avea să ne închidă gurile pentru aproape două săptămîni. Domnul președinte Ion Iliescu discută cu domnul Cămpeanu Radu, liderul Partidului Național Liberal, posibilitatea creării unui guvern de coaliție națională. Pentru a nu perturba dialogul atît de fructuos, am stat cuminți, chiar dacă nu muram neapărat de poftă să vedem amestecate demagogia postbelică (R.C.) cu cea comunistă (I.I.). Ce a ieșit, am văzut! Domnul Iliescu și-a bătut joc de domnul Cămpeanu, adică l-a dus cu vorba, așa cum numai comuniștii autentici și cu sula în coaste, bine înfiptă și răsucită acolo,

știu să te păcălească. Domnul Cămpeanu a reacționat cu intîrziere, dar eficient. A dat drumul pe postul național TV unui film în care Ion Iliescu, imaginea, vorbea cu vocea lui Ceaușescu. Ulterior, domnul Cămpeanu a afirmat că habar n-avea de filmuleț (cine-l crede?!) și că vinovată e aripa tinăra (nu aia disidentă!) a partidului. Cine și-a bătut joc de cine, e greu de hotărît. Oricum, cei doi, chiar dacă unul mai șiret decît celălalt, și-au bătut joc de noi, indiferent dacă sinem fesenisți sau opozanți.

Și iată că acum mîinea păcălelii a fost aruncată de la președinție la guvern. Cu sula în coaste (Timișoara și județul în grevă generală, bașca studenții, bașca Alianța...), guvernul ne-a anunțat că Par-

lamentul (ăla european, of course!) ne amină statutul de observatori (măcar) din cauză că raportul comisiei 13—15 iunie nu a fost încheiat încă. Vinovați, în ochii purtătorului de cuvînt (purtătorul de cuvînt este întotdeauna vinovat de ceea ce spune, așa a fost și fie în lumea comunistă, iar emițătorul, niciodată), sint domni-tovarășii Birlădeanu și Marțian, președinții celor două camere care, prin atitudinii (personale), au împiedicat totul. Încă o păcăleală, la fel de grosolană ca și prima. Cine este alit de prost în țara asta încît să creadă că prăbușirea măcar a domnului Birlădeanu nu va atrage o cădere în lanț a tuturor celor care, la fel ca și dînsul, au trecutul curat roșu?

Ștefan Agopian

P.S. Recomand cititorilor noștri serialul Interceptînd convorbirile Lectorului din suplimentul României libere, Strict secret. Eu personal sint mîhnit că „Lectorul”, atît de vinat într-o vreme, a ajuns astăzi de risul lumii.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● **BOGDAN BALTAZAR**: „85 la sută din români au votat implicat pentru republică atunci cînd l-au votat pe președintele Iliescu”. (The Guardian, citat din România liberă) ● Un „istoric” cu suflet de parlagiu, care nu are curajul să-și dezvăluie numele: „Cu o perfidie rar intîlnită, chiar în seara zilei de 23 August, fostul monarh a primit în audiență demnitari și generali nazisți, cu care a încheiat o înțelegere pentru a permite retragerea în liniște a trupelor hitleriste din Capitală. În realitate, înaltul comandament german dorea un răgaz pentru regruparea forțelor și înăbușirea insurecției. Și, în timp ce în Capitală se dădeau lupte grele cu trupele germane, pentru a se pune la adăpost, fostul monarh s-a refugiat în nordul Olteniei”. (România Mare) ● Prof. dr. **ION ROTARU**: „Acesta-i Conu Leonida și ca dînsul suntem noi!”. (Națiunea) ● **ALEXANDRU DAN POPOSCU**: „M.S. ex Regele Mihai de H.S. dorește, în marea Sa mărinimie să transforme România în Libanul Europei?”. (Glasul) ● **ION MĂRGINEAN**: În Sibiu „Din 3 orașeni unul e țigan”; „Mareșalul Antonescu e din ce în ce mai regretat”. (Națiunea) ● **ANGELA BĂCESCU**: „Procesul generalului Vlad este mai mult decît o crimă. Este o eroare”. (Europa) ● **ALCIBIADE**: „...Dan Iosif (...) am aflat că ar fi copilul din flori al Elenei Ceaușescu făcut cu nemții, și nu-l cheamă Dan, ci Mozart, dar i se spune Iosif pentru că așa pronunță servitoarele numele românesc Iosca”. (R.M.). ● **PAVEL CORUȚ**: „Aveam doar șase ani cînd securitatea kominternistă l-a arestat pe tatăl meu, erou aviator pe frontul de est, pentru vina de a fi fost decorat personal de fostul rege Mihai de Hohenzollern cu Virtutea de Război cu Spade, clasa Crucea de Aur”; „Cînd însă fostul rege a ridicat pretenții la tron, scuihind pe cuvîntul dat la abdicare, am aruncat «podoabele» la gunoi”. (Națiunea) ● „Pluteau amîndoi în beția abandonului, gemînd transfigurați, gustînd nesățioși din minunata cupă a pierderii de sine...”. (Occident) ● **GELU VOICAN VOICULESCU**: „...am rămas mereu personajul cu semne de întrebare și cu...”. (Din interviul-fluviu acordat revistei Și totuși iubirea) ● **C. VADIM TUDOR**,

despre prozatorul Radu Theodoru, premiat de România Mare: „Prin forța lucrurilor și prin meseria pe care și-a ales-o, de pilot, de urmaș al maistrorașului Vlaicu, de ofițer de aviație, a fost întotdeauna mai aproape de moarte” (...); „Poate de aceea fraza lui are tăietură precisă...”. ● Răspunsul pilotului **RADU THEODORU**: „Eu vreau să vă mulțumesc, să mulțumesc întii de toate că există «România Mare», că ați făurit această revistă. Ea era necesară ca piinea, ca aerul, ca apa”; „Revista a devenit un stindard, nu cred că poate fi ceva mai nobil și ceva mai incurajator pentru cei care o fac, decît să știe că ea reprezintă, mai ales pentru armata română, un stindard de luptă”. ● **TOMA PĂTRĂSCU** (fost aproape 30 de ani cioclu la Gospodăria de partid): „La puțini comuniști, din cei pe care i-am îngropat, nu le-am făcut slujbă. Familia mă întreba pe mine, dacă altora li s-a mai făcut... Îi linișteam sunîndu-le că am făcut și altora cu funcție mai mare”. (Expres magazin) ● Trivialul **ALCIBIADE**: „La Maternitatea

Puscăriei Jilava a avut loc o scenă emoționantă: fericitul cuplu **Doina Cornea — Marian Munteanu** a «dus pe lume un copil. El va purta numele Postelnicu (după nașul mic) și Dăscălescu (după nașul mare) și va rămîne în arest preventiv alături de fericii săi posesori” pină la normalizarea situației”. (R.M.) ● **FLORIAN TĂNĂSESCU**: „Mitingul electoral (am fi vrut să scriem manifestația comemorativă) de la Timișoara (...) este o mostră de irresponsabilitate civică și — chiar dacă pare desuetă acum — de penurie patriotică”. (Glasul) ● **SILVIA ARDELEANU**: „Merci, mulțumescul ăsta în franceză se scrie cu sedilă numai la R.M., n.n.) unchiule Sam! Ai avut nevoie de un an de matură chibzuință pentru a rosti ceea ce, cu luni în urmă, ar fi presărat balsam peste rănile Revoluției Române și, cine știe, poate no-ar fi scutit de tragicul coșmar din 13 iunie, pe care numai bunul simț al muncitorilor din Valea Jiului, crescuți de soartă în Legea talionului, l-a amendat atît cit a fost posibil”. (EST-VEST) ● Un **ANONIM**: „...domnul prefect Cărpanu a inaugurat o nouă eră în democrația românească de tip bănățean”. (Libertatea) ● **XANTIPA**: „S-a mai întors în țară, după trei ani de instruire, drăgălașa scriitoare **Hertha Müller**, care, și ea, este iremediabil zdorbită de dorul Timișoarei”. (AZI). Rușine, de trei ori rușine pentru acest ironic salut adresat unei mari scriitoare anti-ceaușiste! ● Dl. ministru secretar de stat, **ȘINCAI**, adresîndu-se lui Toader Ștețca, „în prezența unor Martori”: „Te eliberez dacă nu mai ai tangentă cu comuna”. (Expres).

Petre Stoica

Drumul către adevăr

De regulă nu scriu mult și e departe de mine obiceiul de-a avea un program ordonat. Scrisul este deocamdată o necesitate spontană. N-am încercat să înțeleg mecanismul interior care declanșează această acțiune. În fine... Într-una din zilele trecute am scris un articol. Fără titlu. Sau mai bine zis n-am ajuns în faza când găsesc un titlu și pot spune că zarurile au fost aruncate. N-am ajuns în faza finală pentru că l-am recitit. Și iată ce proces complicat a avut loc:

„Mă tem că ne aflăm în momentul în care noua putere nu va ezita să ordone armatei să tragă pentru a menține această democrație «originală» atât de greu de priceput. Și n-o să mai existe, vai nouă, un al doilea erou Milea, gata să-și sacrifice viața, pentru ca amărîtului de pe stradă să-i fie bine...”

Nu poți generaliza, mi-am zis. Dacă în Transilvania și București generalii Cheler și Polivanov amenință poporul cu represalii armate, asta nu înseamnă că... — Dar ce înseamnă? — Poate au fost opțiuni personale. — Pe care le-au făcut publice? — Da, în zăpăceala asta cine mai știe... Asta nu înseamnă că noua putere... — Nu? — Nu cred. — Și în cazul conflictului de la televiziune, când guvernul preferă să nedeosească o mulțime formată din „n” persoane pentru a salva pe domniul Emanuel Valeriu și Răzvan Theodorescu, asta ce înseamnă? — Ce să însemne? Cei doi sînt șefii televiziunii și-o fi greu să... — Cum așa, sînt domni Răzvan Theodorescu și Emanuel Valeriu unșii lui Dumnezeu încît să merite să fie sacrificată mulțimea doar pentru a fi ei salvați? — Ei, nici chiar așa! Dar dacă e să te iei după lume, ar trebui să pice șefii ca frunzele toamna. — Și atunci? — Atunci, ce? — Nu înseamnă că noua putere nu va ezita să sacrifice gloata doar pentru a se menține pe sine? — Iar ai ajuns în punctul ăsta? — Ce nu e logic în raționamentul meu? — Pe undeva pare a fi logic dar nu poate

fi real. — Ce te face să crezi? — Gata, fără argumente. Taie te rog tot ce-ai scris pînă acum și să vedem mai departe:

„La începuturile comunismului, cei care aveau din plin de suferit, prin puscării sau aiurea, de pe urma ideilor politice, se amăgeau și cu iluzia că «vin americanii», americanii așteptați în zadar să coboare din ceruri la noi în fortăreață — acum nu mai avem nici o asemenea iluzie. Cazuri izolate, animate de «curajul disperatului» apar în fata noastră să-și expună cu suscitarea ideile. Dar sînt copleșite de protestele înverșunate ale «oamenilor de bine» care vor liniște, liniștea resemnată și lasă din timpul dictaturii, românii care în viața lor n-ar renunța nici măcar la o îmbucătură de dragul unei idei vin să dea lecții de bună purtare celor care-și sacrifică sănătatea și viața în numele adevărului.”

— Pare cam patetic — De ce? — Nu știu, povestea cu „vin americanii” o cunosti dintr-un caz particular, n-o poți răsfrînge asupra tuturor deținuturilor politici. — Ba, cred că da. — Mă înjolesc. Dar, în fine, treacă și asta. — Mă mir! — În fraza următoare probabil te referi la Dumitru Iuga. — Bineînțeles. — Nu știu ce să zic... Protestul lui solitar seamănă de fapt cu o condiționare inflexibilă. — Da, așa și este, dar să nu uităm de cînd încearcă sindicatul liber al televiziunii să se facă auzit. Probabil s-a ajuns la exasperare. — Poate era mai bine dacă abordau o altă cale... — Care? De la începutul anului nu facem decît să monologăm. Singura bucurie e aceea că nu ne mai temem de urechile din peretii. Dar nu încearcă nimeni să realizeze cu noi un dialog. E ca într-un teatru absurd. — Totuși... — Nici un totuși. — Ai văzut ce-a spus vineri, 7 decembrie 1990 imputernicitul guvernului despre Dumitru Iuga... — Ce-a spus? O infamie, asta a spus. A aplicat metoda anului 1990, politica dăruită de nivelare a virfurilor, probabil că așa trebuie să urce na-

ținea spre culmile cele mai înalte ale... așa, uniformizată, total lipsită de valori. Cîntărilor României. Ce mai reprezintă astăzi, după aproape un an de terfelire, în cugetul omului simplu, care citește „România Mare” (pentru simplul motiv că acolo găsește un limbaj mai lesnicios), ce mai reprezintă deci acele nume care vorbeau anul trecut la postul de radio Europa Liberă și ne întretineau nouă speranța de zi cu zi: nu mai reprezintă nimic, ba chiar par a fi numele unor indivizi periculoși, trădători de țară. Dar să revenim la Dumitru Iuga. — Să nu mai revenim. — Și dacă moare? — Cine să moară? — Dumitru Iuga. — Bine, bine, lăsăm fraza așa cum e, poate ne mai gândim puțin, numai puțin... În definitiv mă bucur că, muncitorii de exemplu, au ales calea sindicatelor, calea către o demnitate pe care o credeau pierdută. — Păi vezi? — Sigur că vād și vād cît se poate de limpede, dar... Să continuăm:

„Vreau să vă mărturisesc aici că eu, personal, nu sînt împotriva domnului Ion Iliescu nici a domnului Petre Roman. Sînt convinsă că în situația în care se află țara, oricare în locul lor

Doina Popa

12 decembrie 1990

minimax

Ce ne facem?! (II)

Vești rele veneau mercu de pretutindeni și viața îi incovolisă pe bieții oameni că umblau năucii și învrăjbinduse-ntr-o pentru te miri ce, spre mare bucurie cirmuitorilor care credeau că au ajuns a putea face orice voiesc după pohtă, fără teamă de nesupușenie. (Cronicar anonim)

Căci timpul, timp pronunțat istoric al României și al românilor (adăugirea nu este întâmplătoare) arată a se fi precipitat simțitor chiar și de la apropiatul 9 ianuarie, cînd puneam întrebarea din titlu (ce-i drept cam patetică și cam banală), îndreptățirea ei, a întrebării, ne-a fost, totuși, confirmată cu prisosință.

În Golf va fi... cum va fi! (Bun prilej pentru umflarea pretului la benzina!) Totuși, dacă mai totdeauna răul cît de rău are și o parte bună, poate că, gîndind în viitor, evitarea războiului acum, i-ar fi permis lui Saddam Hussein să-și desăvîrșească potențialul distructiv urmînd ca altă dată să plesnească buba, cu consecințe încă mult mai grave. Asta numai dacă nu cumva, Doamne ferește!, actuala „politică” a Moscovei (Aiii ia-ia! Mișa!) din țările baltice este corelată cu războiul din Golf, așa cum în 1956 criza Suezului a „coincis” cu „contrarevoluția” din Ungaria. Oricum, dinspre răsărit bate crivățul. Totdeauna, în ceea ce ne privește direct, Consiliul Europei și Parlamentul European au reacționat prompt la faptul că Parlamentul român nu a publicat încă rezultatele anchetelor privind evenimentele din martie și iunie '90, amînîndu-se iarăși o apropiere mai

consistent-profitabilă de Europa occidentală. Că în aceeași zi cînd am aflat știrea s-a întimplat și plecarea președintelui nostru spre Republica Populară Chineză (însoțit, se pare că în ultimul moment, și de ministrul apărării naționale!) este, desigur, o pură coincidență ce nu trebuie să iste angoase amintindu-ne urmările altel vizite prezidențiale cu 20 de ani în urmă; chiar dacă s-a pomenit cu acest prilej de tradiționalele legături dintre cele două țări și popoare — că a făcut-o ambasadorul chinez, mă rog, dar formularea a fost prezentă și în discursul politic al dlui, Ion Iliescu, atît la Otopeni cît și la Beijing... În fine, pe lîngă altele, datorită acestei vizite am avut prilejul de a revedea la tv, piața Tien-An-Men. O priveliște reconfortantă! Dar, pentru că (cel puțin așa tot sperăm!), cît de cît, Europa, încă, nu este mai aproape, vom reveni la oestiu.

Sintem dară în continuare acut confrunțați cu imperativul spunerii deslășite a adevărului în privinta unor evenimente ce, iată, nu pot fi musamalizate la nesfîrșit și pentru care odată ș-odată, cineva, cumva tot va trebui să dea socoteală. Nu doar pentru cele întimplate în martie și iunie, căci rupearea lor de celelalte momente calde este, ușor vizibil, posibilă doar cu prețul persistenței în înșelăciune. Si, tocmai într-o atare situație, guvernul (dar ne gîndim îndeobște la primul ministru) a reacționat cum bine se cunoaște, nu doar somînd Parlamentul să finalizeze rapoartele dar chiar și acuzînd președinții celor două camere. (Asta-i mai trebuia dlui, Bărlădeanu!) O reacție tare! Văzîndu-l și ascultîndu-l pe ves-

titul domn Baltazar care ne-a încunostiintat despre pomenita reacție guvernamentală, mulți vor fi fost probabil aceea care și-au zis „Măi să fie!”. Chiar așa. Măi să fie! Păi în iunie, nu era același prim ministru?! Au nu se-arată atunci cumva cam oportunistă și cam conjuncturală reacția executivului? S-ar prea putea însă ca potul să fie încă mult mai mare iar cum bine o știu chiar și amatorii în de-ale poker-ului, potul mare generează tentația cacialmalei. Căci există, deja publicat, Raportul asupra evenimentelor din 13—15 iunie 1990, rod al activității Gru-ului pentru Dialog Social și al Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului în România — Comisia Helsinki. Concluziile acestui raport, cum de altfel se știe de mult acolo pe unde a putut ajunge și presa neaservită stăpînirii, indică indubitabil că actuala Putere este ireversibil compromisă. Dacă în 13 iunie ceea ce oficial s-a numit lovitură de stat de tip legionar n-a fost, în fapt, decît o înșeșnare grosolană pentru justificarea mineriadei (ce va îmbogăți patrimoniul universal al gîndirii dedicată patologiei sociale), mineriada premeditată și organizată la cel mai înalt nivel, atunci Puterea chiar dacă a fost într-adevăr emanată (!) în decembrie iar apoi votată în mai cu o majoritate zdrobitoare (!), nu mai poate fi, în mod normal, legitimă. De unde și uimirea cît privește violența reacției guvernului. Mai zăbovind așadar cu atenția asupra somației, ne amintim că ea conține o nuanțare cît se poate de interesantă. Sînt reclamate cele două rapoarte, indiferent de rezultatele la care s-ar ori nu s-ar ajunge. Deci, implicit, primul ministru și guvernul n-ar avea nici o răspundere pentru sinistra mineriadă. Or, raportul GDS—APADOR—CH neagă această posibilitate. De unde un alt previzibil decl. Deci concluziile raportului parlamentar (în orice caz cele la care va ajunge majoritatea fesenistă) sînt deja cunoscute și ele vor confirma, eventual cu ceva amendamente ducînd la căderea unor capete mai mici, versiunea oficială inițială: lovitură de stat s.a.m.d. Păi cum altfel cînd, nu de

ar întîmpina greutăți. Minuni nu se pot întîmpla peste noapte. Eu sînt numai împotriva minciunii, a minciunii ce ne-a însoțit pînă acum pas cu pas: am fost mințiți în privința revoluției, a teroristilor, am fost mințiți în timpul evenimentelor de la Tirgu Mureș, am fost mințiți cînd ni s-a prezentat tendentios Piața Universității și în privința evenimentelor de la 13—15 iunie, am fost mințiți mereu. Am pornit de la bun început din minciună și ne afundăm în hățșurile ei pas cu pas, ea devine învăluitoare, sufocantă, hrană de zi cu zi. Se știe de cînd lumea: tot românul e poet. Deci are sensibilitate și multă fantezie. De aceea în locul adevărului ni se servesc scenarii, scenarii construite cu migală, îmbinări felurite între ficțiune și realitate dar totuși scenarii. Se face atîta risioă de imaginație cînd ni s-ar putea arăta adevărul, chiar dacă acesta doare, chiar dacă acesta implică sacrificii. De dragul cui trebuie să închidem noi ochii, de dragul cui trebuie să făurim din fasă o istorie falsă? Nu presa produce destabilizare. Gazetarul nu face decît să încerce să găsească o pistă spre real. Ei suplinesc adevărul, sînt nevoiți să o facă, în absența lui. Minciuna destabilizează, minciuna servită de la revoluție încoace, picătură cu picătură din cristelnita oficială a ecranului de televizor, de parcă ar fi un elixir sfînt.”

Iar televiziunea? — Iar televiziunea. Mai găsește și altceva. — Oricum ar fi în zadar. — Hai, încearcă altceva! — Bine, tocmai mi-a venit ideea unui posibil scenariu de film politist sau politic. — Care? — Iar ai să sarî în sus. — Să vedem. — Mă gîndeam: ce legături diavolești or fi existînd în cadrul „trioletului” de vreme ce trebuie să se mențină intact cu orice preț? — Despre care triplet vorbești? — Cum care? Răzvan Theodorescu — Emanuel Valeriu — Guvern (sau în loc de Guvern, Președinte, sau în loc de președinte, Securitatea, sau în loc de Securitate...) — Fabulatii! Și nici măcar nu ești originală. — Eram sigură! — Dacă te-ai baza pe ceva aș înțelege! — Mă îndoiesc! — Nu așa se spune adevărul... Trebuie studiat mai cu grijă... — Asta-i cenzură! — M-am săturat de hazul ei! Nu e cenzură, iar te grăbești și tot în greșeală. E autocenzură... — Roti un drac! — Nu-i. Dar să lăsăm contrazi-cerea și să revenim la articol. — Care articol?

mult, în recentul decembrie, aceleași forțe oculte erau cît pe ce să ne-o facă! Iar cei care n-or să fie de acord, cerînd în continuare adevărul, să le fie de bine! Adică așa vine vorba, că numai bine n-o să le fie! Căci vor fi acuzați grav în fel și chip, că destabilizează, că sînt vinduți, că uneltesc împotriva democrației și, mai ales, că trădează interesele țării, trebuînd a susține rigorile legii. Poate nu chiar ca-n anul de-nceput al dictaturii proletariatului, poate nu chiar cu o nouă „generație Pitești”, dar nici prea departe, mai ales că, de la răsărit, vin pentru unii (ce-și rid acum în barbă) vești tare îmbucurătoare. Apropo de, Oricum, ce naiba!, nu poate fi întâmplător că Azi, cotidian al F.S.N., în numărul din 15 ianuarie nu suflă un cuvînt despre ce se întîmplă în țările baltice a căror soartă este atît de apropiată cu aceea a moldovenilor noștri de peste Prut. Ce dacă bunăoară Polonia, care nu numai că depinde economic de marele vecin dar mai are și cîteva zeci de mii de oșteni sovietici pe teritoriul-i (plus cel ce se vor retrage tot pe-acolo din fosta R.D.G.), ce dacă Polonia și Ungaria și Cehoslovacia și pînă și Bulgaria au protestat. Atîtudinea guvernului nostru o vom vedea. Pînă una alta, în redacția de la Azi nu s-a aflat de cele întimplate la Vilnius și liniștea cititorilor acestui cotidian este bine protejată...

Doamne, cum se mai leagă toate! Adică acum se vād bine ațele cu care sînt legate. Pînă și cuvintele se leagă la fel! La Vilnius, spre a se justifica intervenția sîngeroasă a apărut un comitet, bineînțeles, al SALVĂRII NAȚIONALE! Și gîndindu-ne la toate astea parcă nici nu ne mai pare așa banal-patetică întrebarea din titlu.

15 ianuarie 1990

Serban Lanescu

P.S. „De la Nistru pîn' la Tisa...”

„Iubind ceea ce nu mi se dă dreptul...”

din ce în ce mai importantă pentru omul modern, care-și schimbă cu tot mai multă ușurință statutul, pasaportul și chiar rădăcinile, problema identității — a fi, a fi conștient că ești și a accepta să fii ceva „altfel” decât restul — se reflectă cel mai acut, la noi și probabil nu numai la noi, în ceea ce s-a numit chestiune evreiască; această chestiune a generat o întreagă literatură (parte a literaturii „eului diferit” dar nu numai atât), începând cu Alecsandri, Ronetti-Roman și Caragiale, și încă mai înainte, cu teatrul popular de păpuși în care un personaj nelipsit era ovrulul vorbind stricac românește, alături de turc, de muscal și de alte personaje tot atât de rudimentare. Această literatură reflectă atât atitudinile ideologice și de principii ale unor categorii, cât și situațiile particulare, simțăminte cele mai ascunse, aproape sau chiar viscerale ale individului, două lucruri foarte deosebite la prima vedere, dar care n-au încetat să se amestece și să se influențeze de cînd există literatură. Din toată această mulțime de texte care s-au scris, de pe o poziție sau alta, de mai bine de un secol, cea mai cunoscută și în orice caz cea mai discutată carte este, cred, romanul lui Mihail Sebastian **De două mii de ani**.

El a fost, în primul rînd, extrem de discutat în epocă și anume dintr-un motiv exterior și fără importanță pentru substanța cărții, dar foarte important pentru lumina pe care o aruncă asupra caracterului autorului său: fost student, admirator și apoi colaborator al lui Nae Ionescu, Sebastian i-a cerut acestuia o prefață pentru romanul său, în ale cărui probleme credea că vor găsi un teren comun fie și pentru o discuție dacă nu pentru o înțelegere deplină. N-a fost așa și prefața pe care Nae Ionescu nu refuză să o scrie. Va fi o brutală respingere a suferinței eroului — sfîșiat între chemarea concretului, aceea a conștiinței, și a idealului înscris al „Dreptului”, și tradiția metafizică, evreiască, a familiei — și chiar o condamnare „teologică” a condiției de evreu. Si autorul nu respinge această poziție, ci în neobișnuitul „Discursului” din **De două mii de ani** (cronică din Revista Fundațiilor Regale),

ci acceptă și publică prefața așa cum a primit-o, sfidînd sfidarea care-i fusese aruncată: „Nu aveam împotriva acestei prefețe decât o singură răzbunare, care era în același timp o obligație: să o public. Am publicat-o”. De la acest gest, perfect comprehensibil în perspectiva timpului, a relațiilor cu vecinul său maestru și a spiritului de sinceritate absolută în care fusese scrisă cartea, au plecat cele mai multe dintre neînțelegerile ce caracterizează recenta ei critică. Ea a fost discutată și atacată, abundenț și zgometos, atât de activiștii evrei, care au văzut în ea — și în acceptarea prefeței — o trădare a spiritului evreiesc și a solidarității etnice, cât și de cei antisemiți, care au considerat-o anti-românească, atât de la stînga, cât și de la dreapta, și chiar spiritele critice care nu încercat să păstreze o temperatură decentă a discuției, nu s-au putut sustrage atmosferei instaurate prin această alterare a termenilor, plasînd comentariul mai degrabă pe terenul problemei sociale sau ideologice (pe care romanul o implică, desigur) și prea puțin pe acela al artei, care era oricum primul de avut în vedere. E adevărat, nu au lipsit cu totul unele observații asupra capacității autorului de a face „să se miste și să trăiască un număr însemnat de personaje, cu fizionomii conturate perfect” (S. Cioculescu), despre „arta d-lui Sebastian... [care] intrunește, odată cu mijloacele de expresie cele mai desăvîșite și nu știu ce forță obscură de-a preface emoția în inscripția rece, detașată și mîndră” (Sergiu Dan), iar Perpessicius îl consideră pe autor drept „unul din artiștii de prim plan ai literaturii românești de astăzi”. Dar e vorba doar de notații fugare, neintemperate pe o analiză a unui text pe care autorul îl cultivează în cele trei pagini ale cronicii lui Perpessicius, de pildă, în care e vorba de chestiunea teoretică a scriitorilor evrei de experiența antologiei literare realizată împreună cu Pălat, de cărțile lui Jacques de Lacretelle, Ury Pender și I. Pelta, cel mai redus spațiu a acordat cărții lui Sebastian. Cel mai adesea, critica a fost vădită ca un jurnal autentic al tribulațiilor autorului în traversînd medii foarte diverse și totodată al problemelor sale de conștiință,

de opțiune, iar nu ca o operă construită cu o intenționalitate și cu mijloace specifice literaturii, reconstituirea unui fragment semnificativ dintr-o existență căreia i se atribuie înțeleșuri simbolice, plasată pe o spirală nu mai puțin simbolică: tineretca, marcată de miscarile studentiești antisemite din anii douăzeci, tranziția, epoca de aparent echilibru prin plonjarea în concret, în activitatea de constructor, venit să înrădăcească sondele și clădirile moderne pe dealurile prăfoase ale Uioarei (altă față, poate, a dilemei sale existențiale), urmată de căderea iluziilor în fața renașterii acelorși simptome de rinocerizare, văzute chiar la cei mai apropiați dintre prieteni. Tristetea cu care eroul înregistrează eșecul iluziilor sale nu duce însă și la renegarea lor și poate cele mai emotionante pagini ale romanului sînt cele finale, cele în care ficțiunea românească este într-adevăr abandonată pentru a permite autorului o sinceră și nobilă declarație de dragoste pentru locul nasterii sale și spiritul său înconfundabil: „voi vorbi despre o patrie a mea, și pentru ea voi înfrunța și riscul de a fi ridicol, iubind ceea ce nu mi se dă dreptul să iubesc. Voi vorbi despre Bărăgan și Dunăre ca de ceva care îmi aparține nu juridic și abstract, prin constituții, tratate și legi, ci trupește, prin amintiri, prin bucurii și prin tristeți. Voi vorbi despre un spirit al acestui loc, despre o anumită inteligență specifică acestui climat, despre luciditatea pe care am deorsolu aiei din lumina albă a soarelui de sos”.

Valului agresiv de critici absurde și răuvoitoare, Sebastian îi va răspunde peste cîteva luni de la apariția cărții printr-o broșură intitulată **Cum am devenit huligan**. El nu-și apără romanul și nu-l explică, mărgîindu-se să pună la punct cîteva confuzii din care au izvorit acestea și mai ales să semnaleze, cu sumbră ironie, în ce măsură criticii săi — semiști sau antisemiți, marxisti sau „burgezi” — ajung ne pozitif identice prin intoleranță, proces de intenții și desconsiderarea totală a statutului literar al cărții, cum se întîmplă cu criticul leonidar N. Rosu, de la Azi, care consideră că toți eroii evrei ai cărții sînt simpatici și cei români antipatici, și cu criticul evreu T. Löwenstein, de la **Renașterea noastră**, care observă că „figuri simpatice între evrei nu găsim”, ci între români numai: „Dacă mai există în lumea asta mare un rest de ridicol, cred că aici s-a refugiat, în această înțîlnire de cîinii în această înșelătoare țară, între d-nii Rosu și Löwenstein, amindoi puri, amindoi intranșigenți”.

Romanul și discursul „critic” al romanului au fost reeditate recent de editura Humanitas, gest a cărui oportunitate nu mai trebuie argumentată pentru că, dincolo de faptul că pune la îndemîna cititorilor o carte importantă a epocii inter-

belice interzisă aproape o jumătate de secol, re deschide un capitol al istoriei noastre literare și mai ales al sociologiei vieții noastre culturale despre care atîția ani nu s-a putut vorbi: rolul, aportul și semnificația contribuției scriitorilor de altă origine etnică la tezaurul literaturii naționale. Faptul că Fundația are originea evreiască, Istrati grecească și Haig Acterian armenescă poate avea o importanță decisivă în această „perspectivă”, una doar „relativă” sau poate nici una. Nu știu, pentru că lucrurile n-au fost cercetate, ba chiar n-au putut fi atinse nici pe departe. E momentul să le atingem, fără false pudori, fără idei preconcepute, fără resentimente, și romanul lui Sebastian este probabil unul dintre cele mai bune argumente în acest sens. Dar publicarea romanului și mai ales a comentariului din **Cum am devenit huligan**, fără nici un alt aparat critic decât o simplă cronologie biografică și o frază obscură pe coperța ultimei („Remerle originalității prezentului volum sînt de căutat în armonizarea recesivă a părților care îl compun, în strădanția productivă a dialogului...” etc.) nu este de înțeles tocmai din această perspectivă: Sebastian răspunde acolo numai criticilor care se situează în afara literaturii, cum o declară de la început („Am însă cîteva lucruri de lămurit, lucruri exterioare literaturii”) și prin aceasta consolidează tendința cititorului de a recenta și analiza romanul în afara sferei sale proprii, escamotînd filtrul prin care experiența de viață a fost trecută înainte de a fi expusă publicului. O prefață un capitol de note (inclusiv de note istoric-literare, pentru că faptele invocate în cele două texte se referă și în cîteva alte scrieri) în jurul lui Camil Petrescu de pildă) erau absolut necesare și nel nu erau greu de realizat, de vreme ce monografia Doina Crăciun de acum cîteva ani deschidea drumul în această direcție. Anarhia volumului îndreptățește și trebuie deci considerată doar ca un pas pas spre realizarea unei cărți care să poată fi citită de toată lumea, inclusiv de publiciștii, comentatorii și a jurnaliștii săi, și să, două cîte cîte în viziunea celor care poartă **De două mii de ani** — alături de romanul său și de **Discursul** — înțelegerea și înțelegerea punctului de vedere pentru o analiză și cu totul nouă, posibilă și înțelegătoare. În **De două mii de ani** o bogăție încă incomplet cunoscută.

Mircea Anghelescu

*) Mihail Sebastian, **De două mii de ani**, Cum am devenit huligan, București, Ed. Humanitas, 1990, 331 p.

povestea vorbei

Limbaj și istorie

Intre sensurile secundare ale adjectivului istoric există unul, binecunoscut, cu marcată valoare apreciativă: el atribuie o calitate unui fapt „care are o importanță mare”, „demonstrativ de a intra în istorie”, dacă evoluția de la sensul neutru la cel valorizativ pozitiv nu e, desigur, specifică limbii române, nu e mai puțin adevărat că atât adjectivul istoric cât și substantivul istoric sînt, în româna actuală, încercate de conotațiile neplăcute produse de intenssa lor utilizare propagandistică și economică (eveniment istoric, cuvîntare sau vizită istorică, creator de istorie — milenară — etc.). În fond, semnificația pozitivă a lui istoric nu rezultă în mod automat nici măcar din definiția de mai sus: ea e mediată de o anumită valoare acordată, într-un sistem de judecări, istoriei (ca succesiune de evenimente și ca memorie colectivă a lor). Prestigiul istoriei e o dominantă culturală funcționînd mai mult la un nivel superficial, ca automatism de limbaj — pentru că perspectiva istorică și implicarea re-scrierii istorice în viața contemporană sînt, în acest moment, extrem de firave. N-ar fi rău să se vadă cam ce anume se știe, acum, din istorie — în primul rînd din cea națională. Toată lumea admite presupozitia falsificării discursului istoric, dar formulele fixe și dogmele acestui discurs reapar de surprinzător de multe ori. Analiza tipului de text istoric care a circulat cel mai mult în anii din urmă, în diverse forme — în manualul școlar, în discursul politic, în articolul de ziare etc. — ar trebui să aibă în vedere cel puțin trei niveluri: ce a comunicat textul respectiv, într-o anume ierarhie de informații, care

anume dintre acestea au avut sansa să ajungă la conștiința cititorului mediu, ce deformări și ce simplificări previzibile s-au putut produce pornind de la aceste date. A cunoaște sursa și amploarea deformărilor e un punct de plecare pentru eventuala lor corectare: altfel, simpla oferire a unei alte istorii poate să se izbească de un zid al ne-receptivității.

Textul istoric „de popularizare” al ultimelor decenii a vehiculat **denumiri**, etichetări ale diferitelor fenomene și evenimente, care au variat nu spontan, în funcție de o eventuală multiplicare a ipotezelor și interpretărilor, ci în mod dogmatic, strict dirijat. Amuzant e că formulele s-au succedat într-o gradăție ascendentă: „răscoala condusă de Tudor Vladimirescu” (manual din 1969) a devenit în cîteva ani „mișcarea revoluționară de la 1821” (manual din 1971); datele din paranteze nu reprezintă, bineînțeles, reperiile modificărilor, ale căror documente exacte nu le am la îndemîna, ci simple atestări ale formulei — indicînd, cu aproximație, o perioadă), transformîndu-se ulterior în „revoluția de la 1821”. Variantele de interpretare și numire anărușeră și în cercetarea anterioară, dar în teorii care coexistau și polemizau; dogma a exclus orice deviere de la formula indicată pentru un anumit moment. Dincolo de contingentele politice care au determinat comica amplificare în timp a denumirii evenimentului și dincolo de posibilitățile ei justificări științifice, e de remarcă corespondența cu o tendință generală a limbajului totalitar, în care rapida devalorizare a cuvintelor antrenează o permanentă supralicitare și amplificare a sintagmelor. Un exemplu similar: ceea ce în 1968 se mai numea încă „insurecția armată din 23 August 1944” a evoluat, prin asocierea obligatorie a unor adjective, la „insurecția armată antifascistă” (1971); termenul „insu-

rectie” a dispărut apoi definitiv, evenimentul istoric metamorfozîndu-se spectaculos în „revoluție”: mai întîi în „revoluția de eliberare socială și națională” (1980), apoi (ultima variantă pusă în circulație, după cîte știu), în „revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă” (construcție sintactică în care modelul dublării este evident și ale cărei dimensiuni, depășesc cu mult limitele normale ale unei formule uzuale, susceptibile de frecvente repetări.

Interesantă e, pe de altă parte, absența denumirilor, a etichetărilor unor fapte istorice care nu sînt cu totul trecute sub tăcere. Omisiunea totală nu este decât una dintre tehnicile expunerii „storice partizane”: mai subtilă e strategia de menționare în context irrelevant. Un eveniment este enunțat, fără însă a-l face identificabil printr-o formulă; mai ales într-un text de manual, el are astfel toate șansele de a trece neobservat, de a nu fi reținut ca informație utilă. Prezentările evenimentelor din secolul trecut sînt instructive în această privință — tocmai pentru că distorsionarea informației e aici mai puțin evidentă decât în cazul celei a „mișcării muncitorești”, în genere a istoriei secolului 20 — sufocată de deformări și interpretări partizane, de omisiuni și inexactități. A-tîta vreme cît apariția unei sintagme ca „ocupație rusă” era exclusă, o serie de informații izolate rămîneau doar mărci ale codului aluziv, funcționînd numai pentru lectorii avizați. Timp de

6 ani, Moldova și Țara Românească „nu au avut domni”; „administrația rusă a însărcinat pe marii boieri să...”; apoi anumite categorii „s-au ridicat la luptă împotriva regimului regulamentar”; „s-au declarat împotriva dominației străine și a abuzurilor regimului regulamentar” etc. Pe aceeași pagină, vorbindu-se de cauzele revoluției de la 1848, se pomeneau, pe de o parte — „regimul regulamentar”, rămas fără determinări mai precise, ca un concept vag, de natură pur socială și politică — și, pe de altă parte, „armata Transilvania, de „absolutism austriac” și de „nobilimea maghiară”. Formulări ca „teama de o intervenție străină”, „baionetele străine” nu conțin inexactități, ci doar o ambiguitate; rezolvată de cei mai mulți, precum o făcea, în alt context, elevul emlinke al lui Marius Chicos Rostogan, unilateral: „— Și cine era Trăian? — El era un om bun! (...) — Și cu cine s-au bătut el? — Cu turcii!”.

În afara acestui caz în care tabutul e evident — caz aproape fericit, în teorie, pentru că strecoară totuși anumite informații; indiferent, în practică, pentru că strategia de prezentare le anulează efectul — nu mai puțin importante sînt clișeele prin care se fixează o mitologie patriotică (lupta continuă, neagresiunea, unitatea) și, în genere, viziunea schematică și deterministă care transpune în cuvintele și expresiile cele mai obișnuite. Odată fixate etapele și orinduirile și, în fiecare dintre ele, clasele, toate evenimentele și personalitățile „fac parte din...”, „se încadrează în...”, „Dublul caracter” (de obicei „social și național”) încearcă să mascheze schematicul atribuit faptelor, în vreme ce desfășurarea în timp urmează regula simplă a acumulării („au sporit nemulțumirile”, „asuprirea creștea necontenit...”). Previzibilitatea și certitudinile, asociate firesc cu tonul de solemnitate mohorită al expunerii, ariditatea explicațiilor sociale au putut, laolaltă, să elimine din lectura istorică orice curiozitate. Excluzîndu-i pe cei care făceau exerciții deductive, sesizînd omisiunile și încercînd să asociez informațiile dispersate în planul secund, rămîne elevul-tip, cititorul mediu cerut și produs de un asemenea text și pe care orice nouă informație istorică îl va găsi opac, fără nici o întrebare de pus.

Rodica Zafiu

Literatura închisorilor

Imp de șase ani, Europa a fost nu numai teatrul celui mai sangeros dintre războaiele cit i-a fost dat să cunoască, dar și temnița cea mai vastă, cea mai bine organizată și cu cele mai rafinate metode, din cite a născocit vreedată geniul torționar al reîncarnatului Torquemada. Așa începe uaul din „Comentariile critice” ale lui Perpersicius, intitulat „Literatura închisorilor” și publicat în Revista Fundațiilor Regale (serie nouă, octombrie 1945). Cind scria aceste rânduri, criticul de la Revista Fundațiilor n-avea de unde să știe că realitatea abominabilă de care tocmai credea că s-a despărțit va fi cu mult întrecută. Din păcate, în România epocii moderne, de la surghinul la mânăstire sau la moșie, al pașoptiștilor și pînă la gulagul exterminator din zilele noastre e o distanță ca de la cer la pămînt, și în comparație cu Aiudul, Pitești, Gherla sau Jilava, închisorile lui Slavici și Arghezi, de după primul război mondial (cu șampanie și așternuturi schimbate la cerere) par adevărate scene de belle epoques sau de galanterie cavalerescă. În 1945, Perpersicius mai putea să numească memorialistica închisorilor și a lagărelor de concentrare, o literatură senzațională. Astăzi, așa ceva n-ar mai fi cu putință, pentru că, în raport cu „noul ordin” inchișitorială, impusă de fascism sau de comunism, termenul ar fi prea palid, dacă nu de-a dreptul ireverențios. Literatura închisorilor de după cel de-al doilea război mondial a devenit de fapt un document al Apocalipsului și al sălbăticiiei care a luat proporții de masă și „lectura” ei te obligă la un efort de voință prin care să-ți învingi scriba sau spaima față de ceea ce s-a putut întâmpla.

Cartea poetului Teohar Mihadăș, prizonier timp de peste șapte ani în închisorile și în lagărele de muncă din România, trebuie privită ca o adevărată lectură obligatorie, dincolo de orice efort. Scrisă „fără speranță”, cu peste douăzeci de ani în urmă, *Pe muntele Ebal* (Editura Clusium, Cluj, 1990) este de fapt un document din seria pe care au inaugurat-o la noi, în cursul anului trecut, cărțile lui Paul Goma (*Gherla, Culorile curcubeului* '77), Virgil Ierunca (*Fenomenul Pitești*) și Constantin Noica (*Rugați-vă pentru fratele Alexandru*).

Victima este de data aceasta un poet din generația pierdută (sau intreruptă) a războiului, activ cu articole și versuri în *Gîndul nostru* sau în *Universul literar*, dar avînd o singură carte pînă în 1967 (cînd îi apare *Țarina serilor*), placheta de versuri *Ortodoxie păgînă* (1941). Încăput pe mina poliției politice, poetul are prilejul să-și facă, de mai multe ori de-a lungul acestei cărți, un examen amănunțit al vieții. A venit în România „dintr-o altă Transilvanie, care este Macedonia”, cu convingerea că aici se află patria sa. Aromân născut în 1918 în Turia, aduce cu el ceva din dirzenia străbunilor săi între care mai multe rinduri de ciobani și de haiduci. E „căpăținos”, cum se prezintă singur la un moment dat, „ursuz și urcios”, „cînd melancolic pînă la urciune, cînd impulsiv fără motive, pînă la brutalitate”, dar incapabil să țină partea răului și, de aceea, repede inclinat să-și facă singur dreplate. La 26 de ani e angajat ca referent de presă la Departamentul Naționalităților Conlocuitoare, din București, dar din motive politice pleacă de aici la Bistrița, ca profesor de franceză și de română, la liceul „Al. Odobescu”. După doi ani e dat afară pentru că nu vrea să se înscrie în partid. Un timp e profesor la liceul „George Coșbuc” din Năsăud, dar după etatizarea forțată a școlilor particulare este silit să renunțe și la acest post. Ajunge „expeditor de lemne” și prin natura „profesiunii” cutreieră țara pînă ce intră în contact cu partizanii ascunși în munți. Unul dintre aceștia (fost ofițer de cavalerie regală, fost membru al diviziei „Tudor Vladimirescu”) încearcă să-l atragă într-o rețea a rezistenței locale, fără să știe că securitatea îl supraveghează strîns. Cu toate că a respins oferta, Theodor Mihadăș e arestat și, după ancheta brutală de la sediul securității din Bistrița, silit să dea o declarație de vinovăție: „Subsemnatul, domiciliat... și așa mai departe, declar în afara oricărui constrîngerii sau influențe, de bună voie și fără silnicie, că am făcut parte din organizația subversivă cunoscută, „Banda de umbre” să zicem, îndreptată împotriva statului și-a regimului nostru democrat popular...” Odată vîna dovedită, e transportat la Cluj, la penitenciarul Tribunalului Militar și după „un proces de batjocură, cu pedepse fixate înainte de partid” e condamnat în noiembrie la șapte ani de închisoare. Executarea propriu-

zisă a pedepsei începe la închisoarea din Aiud, pe zidurile căreia scrie, cu litere de un metru pătrat fiecare, „AICI ZAC DUȘMANII POPORULUI.” La Aiud rămîne peste iarna lui 1949-1950, pentru ca la începutul lui iunie 1950 să fie transportat la Canal („ni se acorda onoarea de a munci, din partea unor indivizi care nu munciseră nimic în viața lor, niciodată”). De fapt, e vorba de un regim de exterminare sau cel puțin de mutilare sufletească („Avem și un scop politic cu acești bandiți aici, nu ca să facem canalul”, declară într-o bună zi politrucul Chirion). Și la Canal se poate citi, pe una din intrările șantierului, o lozincă („Bine ați venit”), dar instrumentul propagandistic cel mai important este de data aceasta uriașul tablou al lui Stalin, cu mustați de cite trei metri fiecare, expus pe versantul abrupt al unui deal. Urmează o „escală” la Mărgineni (unde pe vremuri a fost închis și Bălcescu). Detenția e concepută acum ca o etapă de tranziție pentru condamnații cu cetățenie străină, adunați pentru orice eventualitate la un loc. După iarna de pomină din 1953, deținutul e transportat, încă o dată, la Pitești, unde rămîne pînă în 1956, cînd e pus în libertate, nu înainte de a semna obișnuitul angajament că nu va relata nimănui, niciodată, „cele văzute și petrecute în închisoare”.

Nu voi face un rezumat al tuturor grozăviilor cu care s-au confruntat deținutul politici ai anilor '50. Am mai spus-o cu alt prilej, sînt lucruri care nu pot fi rezumate și asta cu atît mai mult cu cit paginile din cartea lui Teohar Mihadăș ar trebui să fie integral reținute ca veritabile piese de dosar în procesul comunismului din România. Sînt însă cîteva elemente care sar parcă din text, pentru a indica principalele forme din regia diabolică a oprîmării.

Ma întii, metodele de anchetă, de pedepsire sau de „reeducare”, toate dezgustătoare prin brutalitatea lor. Bătaia la tălpi, în timp ce victima atîrnă de o prăjină, cu minile și cu picioarele legate, bătaia cu saci de nisip, pînă la desprinderea organelor interne, ruperea miinilor pe

genunchi, pe surcele sau, în variantă perversă, procedul de anchetă al faimoasei sirboice Vida, specialistă în interogarea agenților titoiști: „Se instala comod în jliț, încălecindu-și picioarele albe și gingașe, cu amară ispită în carnația lor bine nutrită, în degetele de la mina stîngă — cu unghii lungi, intens înrosite — ținea un țigaret lung [...], în degetele de la cealaltă — pentru că avea, totuși, numai două — ținea, așa cum dirijorii țin bagheta, o vergea tremurătoare. Preopinutul era așezat de către ajutoarele ei ghemuit, cu fundul în așa fel proiectat mult în sus încît genitoarele, trase afară și legate osebit, să se arate ochilor ei precum acelea ale porcilor vierii. Astfel stînd impricinatul, ea, sorbind din cafea și țigară, la răstimpuri, cu buzele ei ca niște cireșe duios țuguiate, izbea cu voințate rece, exact și variat, peste ele, cu bagheta. Omul spunea tot, pînă ce, rîcînd, se răsturna într-o rină și ametea fericit.”

În regia oprîmării intră și mîncarea, administrată deținutului politici nu pentru a-i hrăni, ci pentru a-i extermina. Zeama de varză acră sau de spanac, amestecată cu nisip, ciorba de ardei iuți, care distruge stomacul, turtoii și mai ales famioasa bucată de „piine”, fabricată după o rețetă reprodușă în toate detaliile ei. Pe bună dreptate, despre această piine „Radio Londra” ar fi afirmat că „englezii vor divulga rușilor secretul bombei atomice, cu condiția ca aceștia să le spună lor din ce anume fac piinea în România”.

Ultimul element important al acestui monstruos scenariu al oprîmării pare să-l constituie *limbajul*, cu formulele prin care torționarii se adresează „bandiților”, pentru a-i umili sau provoca.

Printre condamnații cu care Teohar Mihadăș s-a întilnit de-a lungul celor șapte ani de detenție, cîteva interesează direct istoria literară. Unii dintre ei apar într-o lumină cit se poate de proastă (Nichifor Crainic), alții, dimpotrivă, se comportă ca niște sfinți (profesorul Ion Petrovici). Un exemplu tipic de victimă inocentă, incapabilă să mai iasă din mașina de tocat a istoriei, e poetul Constantin Tănăraș. La Bistrița el își delectează anchetatorii, povestindu-le, cu lux de amănunte, cum a fost arestat la București, pentru că i s-a găsit în casă manuscrisul poeziei *Pistolul lui Werther*, iar la proces (unde e judecat, ca și Teohar Mihadăș, pentru că ar fi întreținut contacte cu partizanii) îi face pe toți să ridă, printr-o depoziție în doi peri: „Spunea că pe viitor va căuta să coalească pe cit îi va sta cu putință părțile muntoase ale țării și că va umbla cu predilecție pe cimpuri.”

Sub raport uman însă, catalogul depoplin mai ales de figuri patibile, de zîfiiilor din cartea lui Teohar Mihadăș e zbiri și de ticăloși. E parcă o incrințenare (ca și la Paul Goma) în a-i fixa pe toți în scris, dar nu pentru a-i expune eternității, ci în speranța că răul poate fi, dacă nu pedepsit, măcar exorcizat.

La funcția memorialistică și documentară a cărții lui Mihadăș se adaugă deci încă una, magică sau cel puțin terapeutică, menită să facă din „literatura închisorilor” un important capitol distinct. Căd se pare că prin existența acestei literaturi putem marca principalele cicluri ale vieții și ale morții, din istoria modernă a României, exact în felul în care cercurile marchează viața unui copac.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune (IX)

sau

martori la banchetul nomenclaturii

Ce este nomenclatura și ce vrea ea? Prietenul meu, poetul, ar zice incudat că ea e cămașa lui Nesus care ne stringe și ne arde. Prietenii mei fesenști, așezați comod în fața televizorului, ar sări repede să mă lămurească, fie că așa ceva nici nu există, sau nu mai există, sau, oricum, dacă mai există e numai pentru o vreme, nu se poate schimba totul peste noapte, e nevoie, nu-i așa, de o anume continuitate, nu avem CADRE competente, trebuie să le găsim, să le creștem, să le...

Și totuși, ce este nomenclatura? Sigur e că ea nu sîntem noi, oamenii obișnuiți, cu o meserie precisă, cu o muncă concretă, fie ea fizică sau intelectuală, cei care, în timpul liber, mai facem și cite o coadă, ca pe un sport, să nu ne plietisim, să mai schimbăm o vorbă...

Sigur e că nomenclatura nu trebuie confundată cu cei patru milioane de așa-zis membri. Ea e numai o parte din ei. Cîți? Nu putem ști (în Uniunea Sovietică nomenclatura actuală e estimată la aproximativ 750 000 de suflete, suflete de mici regi).

Sigur, de asemenea, e că nomenclatura de la noi nu se reduce la nomenclatura ceaușistă (o idee care parcă încearcă să-și facă loc cu coatele în ultimele luni) ci, la fel ca la vecinii noștri, se definește ca nomenclatură comunistă, acoperind aproape întreg aparatul de organizare și supraveghere a conducerii societății, în toate sectoarele și la toate nivelurile. Nomenclatura ceaușistă n-a fost însă decît acel grup restrîns la cîteva zeci (poate sute) de slugi credincioase și de încredere; nu mai excreșcanta cu totul bolnavă a nomenclaturii propriu-zise. Acoperind întreciga structură, la toate nivelurile or-

ganizării economice/sociale/culturale, nomenclatura și-a exercitat, totdeauna, din plin, atribuțiile pentru care societatea socialistă a creat-o: asigurarea exclusivității rolului conducător al partidului și, concomitent, pentru ea însăși, asigurarea tuturor avantajelor, morale și materiale, ce decurg dintr-o atare situație.

Muncitori, țărani, funcționari; clase, categorii, pături, n-are importanță. Important e, ni s-a spus, că în socialism dispăre rolul lor antagonic. Și totuși... Abolirea proprietății private n-a însemnat niciodată că, în socialism, nu vor mai exista unii care să comande celorlalți. Și astfel, încă din anii '20, Stalin s-a găsit în situația de a avea nevole de oameni siguri, nu atît prin competență cît din punct de vedere politic și ideologic. Deodată născute și întim legate au apărut: de o parte o listă a „scaunelor” al căror control partidul trebuie să și-l asigure în exclusivitate, iar vizavi lista celor care ocupau sau erau susceptibili de a ocupa aceste scaune. Iată cum, vrînd-nevrînd, categoria largă a neproductivilor (de la contabil la actor și de la telefonist la vînzător și profesor) s-a văzut îmbogățită cu o nouă subcategorie: intelighenția (n-am nici o vină, tov. Brucan), adică cei care au vocația puterii, adică nomenclatura. Adică cercul închis al puterii în care nu se poate pătrunde decît rar, și după o verificare minuțioasă căci, din momentul cînd grupul conducător e suficient de numeros pentru a nu mai face apel la mobilitatea socială, își recrutează cadrele din el însuși. Cercul închis, fără breșe și fără eroare, căci conducătorii numesc organele locale care... îl aleg pe conducătorii.

Meseria acestei noi categorii sociale?

De profesie... revoluționar. Iar revoluționar nu pot greși, căci îi animă flacăra sfîntă a bunelor intenții. Și chiar dacă greșesc, politic sau profesional, oricît de grav, ei nu pot deveni oameni de rînd fiindcă... sînt pe listă. Un cadru de conducere nu poate fi numit decît tot în funcție de cadrul de conducere; doar, eventual, mai mic; și începe alt cerc: revocarea — mutare — nouă numire — revocare — mutare — nouă numire — revocare... Să nu roadă sacul... rideam... dar tot în sac.

În socialism nu mai există antagonismul de clasă. Este intru totul adevărat căci țărani, muncitori și funcționarii (intelectuali nu sînt, niciunde, decît o categorie de funcționari, fiindcă și funcționarul de la postă și profesorul sau ziaristul îndeplinesc în aceeași măsură o funcție indispensabilă societății) nu au cum și de ce să aibă interese antagonice. Cu nomenclatura cadrelor de conducere însă, e o altă poveste. Încet-încet, această categorie a tîns (și a reușit în bună măsură) să țină cu mină forte (citiți și „centralizată”) frinele producției și ansamblul social, învînd să-și apere tot mai bine membrii și

privilegiile și ajungînd, în cele din urmă, să exploateze celelalte clase sociale în folosul propriu.

Bine, veți spune voi, dar aceste trăsături formează, la un loc, portretul-robot al unei clase sociale dominante și antagonice Ssst! Să nu știe nimeni, mai ales Lenin, că el parcă-parcă zîse ceva despre „burghezia proletariului...”

V-ați întrebat, desigur, prietenii mei fesenști, ce legătură are ceea ce scriu cu cuvîntul „banchet” din titlul articolului și, probabil, va veți fi răspuns, deja, singuri. Păi, eu zic că are, pentru că la noi, cei eliberați de așezăta revoluție a unui fabulos decembrie (eu n-am să-i spun „revoluție”, pentru că termenul presupune ideea de organizare, ceea ce falsifică total spontaneitatea necalculetată a tinerilor cu minile goale), la noi liberi nu sîntem noi, oamenii normali, care am cîștigat, cel mult, dreptul de a vorbi fără a fi auziți, ci... nomenclatura. Singura realmente eliberată prin înlăturarea dictaturii/nomenclaturii ceaușiste a fost și este nomenclatura comunistă românească, în ansamblul ei. Acum, societatea nu mai e condusă de o mină de incapabili, ci de întreaga... nomenclatură.

Faptul că, pe ici, pe colo, oricît de sus, s-au mai strecurat, în zilele lui decembrie, și cîteva tineri sau oameni de bună credință și într-adevăr competenți, tîne de o primenire forțată și neovăzută care, pînă la urmă, s-ar putea să se dovedească lipsită de efect, dată fiind atît capacitatea de influențare și asimilare ideologică a unui organism exersat și îndelung verificat, dar și... frica noastră cea de toate zilele.

Oricum, nomenclatura românească e, în sfîrșit, liberă: au scăpat de toancle dictatorului, care-i ținea cu mină de fier și, conform lecției staliniste dar într-o variantă cu... față umană, le mai schimba, între ei, scaunele.

Nu le mai rămăsese decît să-și capete conștiința de clasă și să treacă, toată gașca, la capitalism.

Mihail Oprea

george virgil stoenescu

Fratele meu —
Sora mea (I)
Aer și fier

(GLOSSĂ)

Eminescu se zicea Eminescu
Timpul e șarpele lacom din goluri
Iar Eminescu e-n vezi Eminescu
Și clipe trec în necurmăte stoluri.
Acoperă ochiul — nu cere dovezi !
O carte de aer, o pleopă de zeu
Cintecul arde nesfirșite corvezi
Fratele meu — sora mea, fratele meu...

Un pod peste Styx s-a făcut pentru noi
O pavăză dreaptă în ora de plin
Cintare nedrepte din silnici strigoi
S-au spart în ardoarea și pumnul lui

E chipul din vers, e cuvint din cuvint
Necuprinsul acela Eminescu
Pe lacrima sfântă și cursă în vint
Eminescu se zicea Eminescu.

E gândul mai sprinten la vămi care pier
În carne mă scrie din stele un foc,
Copilul aprinde în zodie fier
O soartă la semnul lipsit de noroc.
În vis se trezește cuprins de daruri,
E vremea ieșirii din coapte boluri
În aprigă viață fără de maluri
Timpul e șarpele lacom din goluri.

Și simt c-o lumină de cețuri mă vrea
Palid tunel unde soarele naște
Un punct care crește în marginea rea,
Punct care crește și nu se cunoaște...
În naștere aspră, în primul lui dor
Visa revoluția Eminescu —
Și mor imperii cum păsări în ger mor
Iar Eminescu e-n vezi Eminescu.

O II-ă și o lume și o mare
Îl port mereu în straic de osindă,
Clocotitoare miini să impresoare
Poverile din ceara lui prea blindă.
E vremea moartă prinsă-n vesnicie
Atâtea chipuri și atâtea roluri !
Dar tu rămii un spin de poezie —
Și clipe trec în necurmăte stoluri.

Acolo unde îndoia schimbă
Mereu aceleași zale de aramă
Acolo unde lotusul își plimbă
Puterea-neputere fără teamă

El numele l-a vrut, l-a scris pe apă —
Acolo unde nu e hotar, nici crez
Cind piramida minții cercul sapă
Acoperă ochiul — nu cere dovezi !

Fulger străbate și-nvie o limbă
Și bem mereu din slova lui fierbinte
Trohei și lambi în furia lui nimbă
EL este Domnul nostru din cuvinte !
Și dacă un destin cumplit desface
Atâtea glorii strinse în Empireu,
La Eminescu plingă-o sacră pace
O carte de aer, o pleopă de zeu.

În mantia lui Nessus, în picioare
O pleopă de zeu îl poartă tot mai sus
El este piinea noastră, dulce sare
El e peste toate — este mai presus !
Cind spulberă otrava celor ce mint
Este adevărul și clare amiezii
Îl poartă în dar pădurea de argint —
Cintecul arde nesfirșite corvezi...

Lumină tristă, tu, umbră care-asuzi
Un strop de suflet — punte peste

Cu fața către țară, cu ochii uzi
Te-ai împărțit în noi parte cu parte,
Și se făcu o noapte-n zori ce cîntă
Lumina umbrei suferindă în seu
Lumină oarbă care mă frământă
Fratele meu — sora mea, fratele meu...

Fratele meu — sora mea, fratele meu...
Cintecul arde nesfirșite corvezi
O carte de aer, o pleopă de zeu
Acoperă ochiul — nu cere dovezi !
Și clipe trec în necurmăte stoluri
Iar Eminescu e-n vezi Eminescu
Timpul e șarpele lacom din goluri
Eminescu se zicea Eminescu.

Fratele meu —
Sora mea (II)

Fratele meu de neant — sora mea
Simt din nou povara ochiului albastru
Un anotimp lipsit de sfinți apăsa
Pleoapa ne închidea cu experiențele

Poate relei drumul acela, veriga de dor
Poate mai sculpezi trandafirii speranței
Fratele meu de neant — sora mea
Lacrimile noastre ascund o armură de
Și nimeni, dar nimeni nu poate rosti
întrebarea !

Depindem unul de altul, un aer de aer
Și noapte de noapte ne naștem avid,
Un echilibru miraculos între vis și
Cind numai oglinda și scrisul pe apă
Ne face să credem a fi în durerea ce

În lumea amintirii să inviem un timp
Noi am știut moartea, acolo, ascunsă
În nobilul nostru plicis am jucat
Neștutului noroc, nepăsarea
Cu dinții adinc înfipti în carne, în sine.

Dar știind c-o să fle, c-o să vie
Sau poate c-o să invie...
Fratele meu de neant
Fi-vom inutila lui călătorie
Fratele meu — sora mea.

Fratele meu —
Sora mea (III)

lui Mihail Coculescu

Mă acuzai de toate vinile — fratele meu
Tu, cel pe care destinul și increderea
L-au făcut judecătorul...

Și eu eram dincolo
În miracolul unei eliberări iluzorii
Și nu mă puteam apăra.

Mă acuzai la Anotimpul Quadraturilor
Cu judecata dreaptă în noduri
Osinda venea în vișful picioarelor
„Doar ingerii-s mere de Parma cu

Să reziste pină vine resemnarea —
Apoi să luăm totul de la început

Pe drumul unei vindecări
De care nu vei fi niciodată conștient

Să cobori în noaptea unei idel
Simplu, limpede și liber de prejudecăți
În orele-vorbe, nemernicele ceasuri de
Dar ce credință ai, tu, fratele meu ?

Întoarcerea la sine — Eleusis beat !

Unde ar putea fi, fratele meu
Acel ultim punct de fericire ?
Acel prag vărsător
Ca o desertăciune voloasă
Ca un parfum strivit pe o armură
Printre statuile speranței...

Osinda venea în virful picioarelor
Doar un flaut viscolit este moartea
„Iar ingerii-s mere de Parma cu

Îți auzeam respirația
Ca o carte rabinică răsfoită sălbatic

Dacă este nevoie, minte ! Fratele meu —
Dar scrie tăcerea vocalelor
Mizeria colonadelor plecate

Pentru vina poeziei —
Mintea !

Dragostea și cinstea ca frunze în vint

Dar minte, minte, minte !
Și versul fie-ți liber
În jocul tău degustător de moarte.

Îți auzeam respirația
Dar tu respirai cu privirea
Fratele meu...

Respiră cu ochiul, fratele meu !
Oricum va fi fiind el
Cu ochiul cel viu, cu ochiul cel mort
Și numele lui fi-va El Gahel.

Morții nu vor fi de acord
Să împartă vina —
Viața s-a-ngustat ca un drum de fier
O balanță vie a-nflorit grădina.

Mă privește-un aer
Și un clar pămînt
Impresoară semnul în oglinda rea
Respir cu privirea, respir în cuvint
Și eu sint privirea și eu nu mai sint !
Dar ce credință ai tu — frate al meu ?

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

MOMENTUL POEZIEI

Este, în mod sigur, cel mai nepotrivit moment pentru receptarea poeziei. A publica acum versuri înseamnă să ai vocația sinuciderii. Dar poetul oricum trebuie să aibă o asemenea vocație.

Este, în mod sigur, momentul cel mai potrivit pentru a scrie poezie. Nebăgat în seamă, așa cum l se și cuvinte pentru a fi apărut poetul va izbuti să conceapă o sinteză a timpului acesta de asuprire și tumult eliberator, să fabrice caricaturile gravității noastre de acum, de care, îndată ce vom avea timp, să putem ridica în hohote.

Horia Gârbca

Elena Ștefci
CITEVA AMĂNUNTE
Editura Albatros

Pină anul trecut, de câte ori se întimpla să primesc câte o carte de la un poet optzecist, vedeam că, pe pagini,

6

Luceafărul

versurile au completări și adnotări cu pixul, fiind adăugate cuvintele pe care cenzura nu le răbda. Evident, poeziile scoase cu totul lipseau oricum. Și dintre toți autorii Elena Ștefci era obligată la cele mai multe adăugiri față de textul tipărit.

Pe volumul Citeva amănunte n-am mai găsit însemnări marginale. Să fie într-un ceas bun. Știam, desigur, că și cenzura a devenit mai fină, mai „europeană“ dar asta nu m-a împiedicat să mă bucur încă o dată de absența semnelor ei în volumul unei poete foarte nedreptățite din acest punct de vedere.

Așadar Elena Ștefci publică a patra carte de versuri fără ca modul său de scrie să se fi schimbat. Se pare că autoarea nici nu urmărește în mod special căutarea unor mijloace diferite și nu are nici o plăcere de a exersa în acest sens. Cred că mai mult contează pentru ea conținutul comunicării și utilizarea sintaxei care poate să transmită acest conținut în modul cel mai direct. Dacă există măști — și există — ele sînt puse tirziu, dintr-o mare podoare sau din revelația bruscă a nesemnificativului pe care, poate, confesiunea l-ar putea cuprinde. Astfel fraza pornită cu brutalitate este întoarsă în ultimul moment, poezia începută abrupt este deviată și mărturisirile, rămase mereu pe jumătate, sînt cu atît mai impresionante, imprecategoriile sînt suspendate ori înlocuite cu înfățișarea inutilității lor.

Intr-adevăr teama de zădărnice sau apropierea de certitudinea că totul este desertăciune, care ar trebui să suspende complet comunicarea poetică se transformă într-un discurs despre chiar această zădărnice, despre caducitatea fiecărui gest și a fiecărei trăiri care, privită, retrospectiv, este reductibilă doar la „cîteva amănunte“ neînsemnate : „Se sfîrșea anul cum se sfîrșește / un peste uscat în gura pisicii : înapoi, pe calea

ferată, / printre dealuri răsăreau margarete / în față prapuri / într-un rădvan răpăciugos / ultimul vis și-l visa amintirea / pină la osii stratul de smoală, / pină la osii / prietenii noștri cîntau / te pregătea de plecare prin noaptea de iarnă / ca prin lutul matricei / partea cea bună din mine / fără rost scormonea fără rost“ (Prin noaptea de iarnă).

Echim Vancea
FOTOGRAFIE DUPĂ
UN ORIGINAL PIERDUT
Editura Litera

De Echim Vancea îmi amintesc cu greu pentru că l-am cunoscut la Sighețul Marmației, într-un loc unde aburul distilat de mere face lucrurile să apară altfel decît sînt în realitate. Din aceleași motive cred că poetul îmi păstrează o imagine mai curînd tulbură. Nu pot, totuși, să uit acel festival de poezie în care organizatorii, în frunte cu Echim Vancea, participanții și juriul (Laurențiu Ulci, Ion Mircea și Dinu Flămînd plutind, au relanti, peste dealuri, din pricina obiective, ca niște îngeri bolnăvi de sciatică) ne coalizam de zor pentru driblarea cenzurii omniprezente. Exasperat de oreliști ori poate din alte cauze talentatul secretar de redacție Lucian Vasilescu a dat să sară pe geam dar alt nouăzecist ne-a produs mari daune morale împiedicîndu-l. Spre meritul lui Echim Vancea et comp. nu ne-a lipsit nimic afară de prezența poetilor Popescu și Bănuțescu dar... să recunoaștem, ar fi fost totuși prea mult.

Vă dați seama, iubii cetitori, cît de greu mi-ar fi fost, printre atâtea amintiri duiioase, să scriu despre Fotografia... lui Echim Vancea dacă versurile lui

ar fi fost proaste. Slavă Domnului, cu delicatețea lui obișnuită, poetul m-a scutit de atari încercări insurmontabile. El scrie bine, chiar foarte bine, cu sensibilitate care nu neglijează autoironia și nu omite sentințele caustice. Pe o direcție care este vădit influențată de lirica lui Virgil Mazilescu, Echim Vancea a grefat poezia optzecistă și nouăzecistă mergînd, adesea într-un același text, de la gravitate la ironie și apoi la autoironie, de la febra viziunii la luciditatea demontării unui context „poetic“ din care să rămîna doar ghilimelele.

Poezia lui Echim Vancea nu este surprinzătoare cît exactă : „Eternele funeralii de toamnă / torturează pașii Cleopatrei / cea dintîi regină, / Și cite motive neîntemeiate are toaleta ei / pentru a aparține altei femei / și eu habar nu am dacă ar fi mai bine / să supraviețuiesc. / Împreună poate vom putea trece mai ușor / cuvintele / dintr-o minăstire în alta. / La urma urmei legile se răcesc cu timpul.

Se poate vedea cum Echim Vancea construiește cu rigoare într-o atmosferă voit cețoasă și cum tale versul cu rafinamentul actualității într-o atmosferă menținută voit „retro“. Poezia sa, foarte premeditată, se face în cunoștința intimismului său inevitabil și, ca în jocul de șah, complică pe liniile teoriei cunoscute poziția pentru a-și concura maestrul.

Debutul lui Echim Vancea se înscrie printre cele mai izbutite ale sărăcăciunii an 1990 și-mi pare rău că sosirea cărții după Anul Nou m-a oprit s-o consemnez ca atare în retrospectiva anului. El este o mostră de poezie rezervată și orgolioasă în rezervă iar autorul un poet căruia îi place să riște și atunci cînd nu-l nimeni să-l aplaude : „puterea lui stă între poem și cauza mea / dovadă centura de siguranță aruncată sub tejghea“.

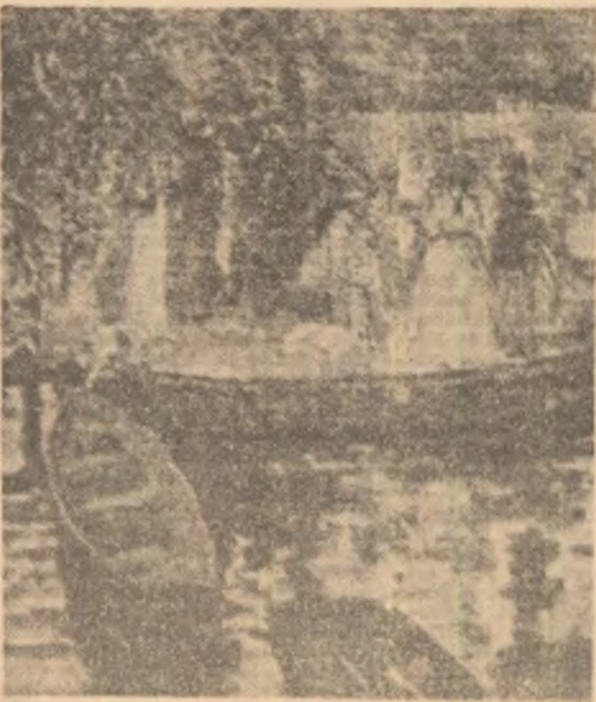

Literatură și naufragiu: eseu asupra suspensiei creației

Confuzia pe care o vom săvârși în rîndurile care urmează este chiar instrumentul prin care se încearcă recuperarea în discursul critic a unei dimensiuni pe nedrept ignorate de cele mai multe ori, anume **romanțiosul**. Termenul este poate precar, dăltător de perplexitate: ficțiunea sau „fictivul” s-ar potrivi mult mai bine. Dar, în fond, proprietatea termenilor, acuratețea descrierii cad cu bună-știință în afara preocupării noastre. Modelul de roman al încercării acesteia ar fi unul în care eroul ar avea ochii negri în prima pagină albastră pe la mijlocul cărții și poate un cu totul alt nume în final... „Romanul” pe care îl scrie eroul nostru, Robinson Coleridge, și în care se cuprinde scriindu-l/scriindu-se (potrivit unei fantasmă critice la modă) este un capitol al unui roman mult mai cuprinzător: Romanul Literaturii. Azvirlit neîncetat între acest tărîm și altul — cel al Naufragiului —, eșuînd în istmul unei ficțiuni sau al alteia: acesta este drumul parcurs de Robinson Coleridge, pe care Jurnalul de față încearcă să-l urmeze împrumutîndu-i mișcarea pendulatoare și, firește, ticurile seducătoare. Titlul este, de aceea, în seninătatea lui afirmativă, o capcană înspre robinsonada critică pe care o căutăm; exilînd Literatura în economia paginilor, vom povesti tocmai istoria acestui exil — vom vorbi despre Naufragiul ei. Iar cel care o face să eșueze — cel care îl trage pe Coleridge în aventura lui Robinson (opriind Poezia în estuarul lui „și ce mai urmează?”) este un personaj pe care Literatura l-a asigurat de ingratitudea sa veșnică pierzîndu-l, veninos, printre rîndurile (pînă și imprevizibilul Borges afectează o suspectă amnezie referîndu-se la el, drapînd fraza în același anonim impenetrabil: „...izbuti să transcrie fragmentul ce dăinuie și astăzi în operele sale. O vizită neașteptată l-a întrerupt și, după aceea, a fost cu neputință să-și amintească restul”) și căruia Jurnalul de față îi aduce omagiul întîrziat, dar bine-cuvenit: **superbul (d)om(n) din Porlock**!

LITERATURĂ ; Capitolul întâi : ROBINSON COLERIDGE SE GÎNDEȘTE LA O CĂLĂTORIE

Citesc nespuse de mult. Lucrul acesta a fost remarcat de cîteva minți iscoditoare — de pildă, Eliot, atunci cînd m-a numit „the voracious reader” — și, de bună seamă, de toți cei din jurul meu... Dacă am vrut să pornesc spre Xanadu, a fost mai puțin pentru a ajunge acolo cît pentru a naviga, a naviga neconștient printre cărți: Baedekerul meu — mereu disponibilul Purchas, **NAUFRAGIU UNU : Drumul spre Xanadu** — Robinson Coleridge știe de la început cum este acel DOM al hanului Kubla: teritoriul său spectacular îl seduce în măsura în care este conform unui peisaj dinaintea montat, un peisaj exotic firește, literaturizat (definiția locului: „sălbatic, fermecat, hieratic”), așa-dar mediat. Robinson Crusoe descrie furtuni, cutremure, lupte cu, și între sălbatici; trăitul (le vécu) este costumată în recuzita poncifă a literaturii de călătorie în speranța, naivă, de a „trece drept” realitate. Paradoxal, literarul supraviețuiește acestui tratament — cel care naufragiază este tocmai trăitul. Robinson Coleridge reușește performanța inversă: Xanadu este figurat ca „lucru trăit”, descris pentru că există — numai că descrierea lui va seacă cu Literatura un cadru imposibil... Peste tot, „trăitul” lui Robinson Coleridge este un trăit-literar — nu pentru că ar fi descris în **la manière de**, ci pentru că este văzut, experimentat astfel. Robinson Coleridge este homo aestheticus prin excelență; călătoria sa înspre oaza hanului Kubla este, cu bună-știință, o călătorie în jurul camerei sale: un **voyage du riche**, asemenea celui conceput de Gide. Cata-ractele sale, rîurile „sacre”, mările profunde, sortite unei benzi veșnice, totul grandios, amestecat („ah! acel adînc abis romantic / Ce printre cedri năzuie soră deal”) — iată un clișeu pe care Robinson Coleridge este departe de a-l resimți ca atare, tocmai pentru că el îl simte, îl vede ca real: realitatea lui Robinson Coleridge este ficțiunea, așa cum ficțiunea lui Robinson Crusoe încearcă să treacă drept realitate.

Capitolul al doilea : RESTURILE UNUI OSPĂȚ DE CĂRȚI. TOT FELUL DE PRESUPUNERI

În Xanadu nu vor fi palmieri, bananieri, cocotieri ș.a.m.d. Hanul Kubla, în oaza sa minunată, a plantat ceva mult mai frumos: un întreg peisaj visat. Insula sa de verdeață este, spun cărțile, ridicată a domnia viziunii sale: verdele său este verdele pe care ți-l închipui cu ochii închiși; proporțiile lucrurilor sînt deplasate prin apăsarea visului. Lucruri care nu pot fi apăsate (gheață și foc, de exemplu) sînt aduse laolaltă. Peste tot plutește **mirajul** — cruda presimțire că toate acestea se pot topi într-o clipită, întredeschizînd ochii... ca și cum, cînd ai atînge insula, naufragiat prin desert, aceasta s-ar scufunda ca un vis de nisip: „o senzație ca de corabie care pune stăpînire pe noi într-o seară, cînd simțim mirosul elefanților după ploaie și al cenușii de santal, răcindu-se în vasele cu jăratec”... Mi-a făcut plăcere să mă gîndesc pe îndelete la această insulă a hanului Kubla — căci o vedeam încă de pe atunci ca o insulă: o insulă pierdută în oceanul unei cărți... care Carte putea fi cutare vers din **Brise marine** de Mallarmé; cutare rînd din inconvertibilul Emerson; cîteva pagini, oricare, din acea enciclopedie a oglinzilor care a fost Borges; sau poate întreaga **Terra incognita** a lui Nabokov; și, de ce nu, chiar rîndurile, citate mai sus, ale duiosului, discretului Calvino...

Naufragiu Doi : TIMPUL SPRE XANADU

Timpul călătoriei lui Robinson Coleridge este viitorul — sau, mai degrabă, modul său este condițional-optativ. Traectoria intenționată este orizontală (conform normelor oricărei călătorii): suspendată într-un DACĂ permanent, singura direcție posibilă devine ascendențială. Verticalitatea călătoriei lui Robinson Coleridge se opune, desigur, mersului obișnuit, pedestru — sau, fiindcă idealul oricărei călătorii este traversarea mării, nautic: ea este, din această cauză, o anticălătorie — însă numai sub raport axial: peisajul descris, încelșat perpetuu de incertitudinea condiționalului, străvăzut prin nemăsura optativului, se încarcă în volubilitatea lui, de aripile de plumb ale paradigmei. El devine peisaj ideal — sau **ideat**, pentru că este conform visului, reveriei precare a hanului Kubla! Robinson Coleridge, în călătoria lui, nici nu are nevoie de o corabie, nici nu simte obsesele în năvălirea trudite de mersul ne ios: întrucît un peisaj ideat nu poate fi vizitat fără o minimă confuzie axiologică, întîmplător de cît din perspectiva (ideală) a unui aerostat, Robinson Coleridge leagă frînghiile, solide, pentru a prinde nacela zborului său spre Xanadu...

Capitolul al treilea : CEA DE A DOUA CERCETARE A INSULEI. SOMNUL DIN CARE SÎNT TREZIT DE O VOCE TAINICĂ.

„...Doar în relatările lui Marco Polo izbutea Kublai Han să întrevadă, prin zidurile și turnurile menite prăbușirii, filigranul unui desen atît de fin încît să scape de muscătura termitelor”. Bunul Calvino — bunul răbdătorul Calvino! — are, din nou, dreptate: căci, abstracție făcînd de-acele reflectări, fie căntărești, fie metoptrice de care aminteam odată, (în multe-mi scrisori de bună seamă!) și-n care DOM-ul, oaza sau insula mea se poate să fi licărit, asemenea unui câmpel de vis... acele ziduri, acele turnuri... mai fragile decît sticla cea mai subțire, ce pot oricînd fi năruite... numai în **domul** Poeziei sălășluiește de-a pururi!... „Să clădesc din muzici line / În văzduh zecel altar...” — oh, doar Ea, Muzica-Poesia pot fi acel fin filigran... în același timp, capcană și dom protector: căci Viziunea, Aici, se-ncurcă în lațul viclean țesut de Sunete și, în mod corespunzător, Verbul apără insula-oază cu Versuri de cleștar!... Zămisliță din Cărți, Viziunea se-ntoarce în Cărți! Alef, întorcîndu-se în alef — în tainicul TOM — Unul și-Același: „În triplu cerc să fie-nchis! Și cum de el să nu te sperii? / Căci a sorbit lamura mierii / Și laptele din paradis”... Dar cine bombăne...? cine-mi bubuie-n mîntea melodioasă, bombănitor, bruindu-mi paradiziul ison...? cine bubuie-n ușă...? cine bate?!

Naufragiu Trei : TEXTUL SPRE XANADU

Sensul călătoriei lui Robinson Coleridge este definiția unui vis (visul hanului Kubla); articularea lui este tot un vis (visul lui Robinson Coleridge)... Or, visul este prin natura lui deviant, deplasator de sens: visul este, în articulația lui intimă, naufragiu pur. Lucrul pe care nu-l realizează Robinson Coleridge este că o asemenea călătorie, pur și simplu, este mai degrabă **drumul spre** un naufragiu decît oprirea în timpul suspendat al călătoriei... Călătoria cea mai rudimentară (și experiența lui Robinson Crusoe este în acest sens exemplară) implică izolarea într-o enclavă spațio-temporală, în jurul căreia evenimentele gravitează (mărturia „jurnalelor”, a „însemnărilor de călătorie”) într-o nesemnificativă orînduireală; totul, în asemenea cazuri, aflată ca și cum ideea de călătorie ar dicta locul fiecărei însemnări în economia jurnalului. Nimic din toate acestea în „jurnalul de călătorie” al lui Robinson Coleridge: impresiile sînt rutinate încă instabile, imaginile fragile, frînte în punctul de fugă al largisirii lor. Această fragmentaritate calchică involuntar fragmentaritatea jurnalelor dîrme — în fond, naufragiul, și nu călătoria propriu-zisă, dă sens fragmentului... Istoria unei călătorii rămîne incompletă fără ne sfîrșitul ei: „și ce mai urmează?” (cliseu fol-

etonistic de distinsă tradiție), aplicat insesizabilului în-finit al călătoriei lui Robinson Coleridge (drumul spre Xanadu cotînd pentru eternitate în norul lui „Și laptele din paradis...”), împinge dintr-o dată aerostatul poetic înspre coloana romanescă a unui hebdomadur feminin...

PISICA SE ÎNTOARCE CU PUI

„Și mai departe, așadar? Literatură sau Naufragiu? „Și ce mai urmează?” este speranța unui „happy ending” — așteptarea legitimă de a primi un răspuns a generații întregi de cititori... Geniul „omului din Porlock” va fi mereu acela de a se fi aflat la ușa lui Coleridge la momentul potrivit: adică atunci cînd acesta tocmai notase (alt clișeu vertiginos!) versul 54, „And drank the milk of Paradise”. Restul este istorie literară: odată întrerupt Coleridge uită restul „viziunii” sale „dintr-un vis” și odată cu el noi plîngem pentru totdeauna resturile pierdute **for good... Or for bad...?** Să recapitulăm:

RĂU

Aerostatul „Xanadu” naufragiază în spațiul Literaturii...

Robinson Coleridge este azvirlit pe Tărîmul Ficțiunii...

Nu vom ști niciodată sfîrșitul acestei călătorii...

Avem un jurnal incomplet, în care Robinson Coleridge a notat un peisaj imaginar...

Domnul din Porlock transformă peisajul lui Coleridge într-un gimmick, într-un „ha-ha”.

BINE

Da, însă acest naufragiu „dezumflă” puțin balonul Ei...

Da, însă această Ficțiunea ocrotește un personaj neașteptat, născut din naufragiul literaturii: omul din Porlock.

Da, însă ne-o putem închipui!

Da, însă acest jurnal nemărginește peisajul, închiouînd un real al orizontului optativ.

Da, însă pe domnul din Porlock nu îl interesează peisajul; pasiunea lui sînt conversațiile banale și/sau întreruperile epocale!

SFÎRȘIT

Aerostatul „Xanadu” aterizează în necunoscut: reușim noștem versul 54 — lanterna noastră în hățiturile iscate de misteriosul domn din Porlock. Dar cuvintele rostite de acesta la plecarea rîmîn o taină de neapăsare: oricît am îndrepta lanterna Literaturii înspre Realitate, aceasta continuă să fie impenetrabilă... Să semene adică, un pic, cu un Roman. Căci Ficțiunea Romanescă sînt tocmai acest lucru: o pagină neterminată care există și pe care nu o citești decît pentru a te întreba ce se întîmplă în jurul ei. Și răspunsul ar fi că se întîmplă, de pildă, un (d)om(n) din Porlock...

Alex. Leo Șerban

* Cf. Andrei Pleșu, **Pitoresc și melancolie**, pp. 112—113: „Cît despre parcurile englezești ale veacului al XVIII-lea ele oferă, e drept, uneori, mai multe surprize, dar surprize de gen intimist, rapid epuizabile prin două-trei interjecții. Caracteristică, în acest sens, este acea «invenție» grădăniară numită **ha-ha**, pe care Jean (-Jacques, n.n.) Mayoux o descrie cu lesne explicabilă ironie: «e revoluționară, genială și foarte simplă: acele înalte garduri vii, acele palisade, acele păduri care altădată izoau parcul în mijlocul unei proprietăți, toate acestea dispar înlocuite de un sant cu palisada în mijloc și, prin urmare, ascunsă de șantul însuși în care se află. Parcul nu mai are, așadar, limite. Cucoanele sosesc la capătul aleeilor, văd șantul și exclamă: ha-ha! uimite să-și vadă pașii opriti, în vreme ce privirile pot rătăci liber pînă la cel mai îndepărtat orizont». Artificiile de acest fel erau neîndolelnic menite să asigure plătitudinii inevitabile a plimbării o minimală aură de «aventuros», un cît de străveziu conținut”.

— Toate citatele din Italo Calvino sînt din **Orașele In-vizibile**, Univers, 1979; citatul din Borges, **Cartea de nisip**, Univers 1983; versurile din „Kubla Han”, traduse de Tudor Dorin, Minerva 1981.

Alegerea lui Cuza, la București. Bazorelieful de V. Heigel (aflat astăzi pe soclul statuii lui C. A. Rosetti, din București)

„Astăzi, sâmbătă, 24 ianuarie 1859, Adunarea Electivă procedind la vot pentru alegerea Domnului său, rezultatul a fost că, cu unanimitate s-a ales Alexandru Ioan I Cuza și s-a proclamat Domn al Țării Românești”.

După această alegere se trimite o „depeșă”, la Iași, lui Cuza: „Adunarea Electivă a Țării Românești, a ales, în unanimitate, pe Înălțimea Voastră, ca Domn stăpînitor. Opșteasca Adunare salută cu respect și amor pe Domnul său și-l invită să ia cîrma țării”.

Hora Unirii la Craiova — Pictură de Theodor Aman

Unirea Principatelor — Pictură de Theodor Aman

La 3 martie 1859, revista pariziană „L'ILLUSTRATION” publică un lung articol, început în pagina întâia, în care elogiază pe alesul națiunii române: „La 17 ianuarie 1859 Adunarea de la Iași îl numește Prinț de Moldova; iar la 5 februarie 1859, Adunarea de la București îi dă același titlu pentru Vlahia. Cine l-a cunoscut pe Cuza îl elogiază pentru firea sa deschisă, de om afabil, șarmant. Alexandru I a fost obiectul unei manifestări naționale care i-a făcut glorie. Înțelepciunea sa în guvernare asigură românii destinul convenit curajului și inteligenței lor”.

(Datele menționate în articol nu sînt eronate. Au fost menționate după calendarul existent atunci în Franța).

Deputați țărani, din Divanul ad-hoc al Țării Românești și din Divanul ad-hoc al Moldovei, care au votat pentru Unirea Principatelor într-un singur Stat, care să poarte numele: ROMÂNIA; unire realizată la 24 ianuarie 1859.

„Noi dorim ca tot poporul român să se înfrățesc și să trăiască în pace și liniște pe pămîntul strămoșesc, pentru mărirea și fericirea neamului”.

La 11/23 Proclamația Unirea a f rante :

Un na este generat gutor de laal m dati Du a fostu înțelep tre amu în vostră rantele ve da V S.

Unirea e este interme rațiile trec chemat cu Poartă, de nile Națiun Dumneze fost cu noi. lepciunea p falnic viito toată a vor trunit speru sul vostru Vă iubiți Să trăiasc

MAREA UNIRE A ROMÂNILOR — 1 DECEMBRIE 1918

Marea Adunare populară de la Alba Iulia, care a consfințit Unirea Transilvaniei cu România, la 1 Decembrie 1918, reprezintă încheierea procesului de eliberare și de reunire a provinciilor românești din toamna aceluiași an, moment culminant al istoriei naționale. Primul mare război se încheie victorios și pentru noi, aliați ai Antantei glorioase, care, prin Franța, ne-a dat un mare ajutor pentru a înfăptui Marea Unire și Statul național unitar al tuturor românilor, pentru prima dată în istoria zbuciumată a descendenților, totdeauna statornici pe pămîntul străvechi Dacii, ai sintezei etnice daco-romane.

Frăția de arme și de sînge franco-română din timpul războiului, sprijinul Misiunii militare condusă de generalul Berthelot nu pot fi uitate; un monument al soldatului francez, realizat de Ion Jalea, veteran al războiului, perpetuează amintirea sacrificiului francez pentru biruința românilor în 1918. Destinul nedrept al secolelor trecute a fost înfrînt prin solidaritate, eroism și voință neînfrîntă, care au alimentat un nobil crez în libertatea și unirea tuturor românilor. Să ne amintim că la Lyon a apărut încă în 1667 cartea lui Laurentius Toppellinus din Mediașul Ardealului *Origines et occasus Transylvanorum*, în care eruditul autor german a pus în lumină vechimea, continuitatea și unitatea daco-romanilor, a românilor de-a lungul secolelor, singurul popor neolatîn în Est care și-a păstrat totdeauna unitatea de teritoriu, de cuget, simțiri și de aspirații. Lungi secole de primejdii, de servituiți și de lupte pentru supraviețuire nu au putut nimici această insulă de romanitate despre care vechii călători ai Evului mediu, călugări italieni ajunși pe meleagurile noastre, vorbesc cu umire despre latinitatea lor persistentă, păstrată eroic într-o imensitate de popoare străine, slave mai ales, fără a-și pierde identitatea și caracterul specific al moștenirii daco-romane. Începînd cu secolul trecut, însă, numeroși francezi — de la Colson la Paul Morand (de acum cîteva decenii) — au scris despre români și au stat în apărarea ființei

lor în momentele esențiale ale luptei pentru emancipare și unire: în 1848, în 1859 (Unirea Principatelor) 1877 (Independența), 1918 — Unirea cea mare. Să ne amintim și de un autor uitat, a cărui carte o păstrez cu grijă în bibliotecă: Paul Labbe care prevedea în 1913 apropiata luptă și unire a românilor, evocînd în *La vivante Roumanie* peisajul, istoria și natura poporului care nu s-a lăsat copleșit de greutate și mizerii și a învins toate adversitățile; i se potrivește și lui dictonul ales ca o deviză a Parisului: „Fluctuat nec mergitur” = (corabia) este bătută de valuri dar nu se scufundă.

Un reputat istoric francez de la Sorbona, Fernand Lot a scris un capitol, în cartea sa consacrată în 1938 „Migrațiunilor în Evul mediu”, despre Români sub titlul grăitor: „O enigmă și un miracol istoric: poporul român”, titlu reluat de profesorul nostru Gh. Brătianu, pentru a discuta și completa cartea profesorului său, făcînd rectificările care se impuneau în privința continuității românilor. Enigmă?, miracol? — poate, — dacă ne gîndim că secole la rînd poporul român a trăit anonim, nimic scris despre supraviețuirea lui eroică, continuînd în mod miraculos romanitatea orientală despre care Alf Lombard (Suedia) a scris o admirabilă sinteză lingvistică: *Destinele latinității în Est* (1967), pentru a pune în relief puterea și specificul limbii române; ca element reprezentativ al întregii romanități. Limba a fost într-adevăr factorul de coeziune al acestei spiritualități, cum spunea mai demult prințul Cantemir al Moldovei: „Limba nebiruit martor iaste”.

Poate că enigma și miracolul l-a înfăptuit chiar limba aceasta romanică despre care președintele Simpozionului nostru, domnul profesor Jacques Goudet, a spus că „este piatra unghiulară a întregii romanități”, prin ceea ce a păstrat numai ea din vechea latină, dovadă a specificului evoluției istorice a tuturor limbilor romanice. Româna este, ca artă laterală, izolată, mai conservatoare în structura și vocabularul ei, deci mai fidelă originii sale latine, — ceea ce ne ajută să pricipem mai bine cum au evoluat descendențele neolatine în ansamblu, deci și romanitatea occidentală. Dar au fost, — odată cu liantul conștiințelor —, limba și credința

cultura, aspirațiile frățești, cristalizate prin grai și tradiții, prin folclor și amintirii istorice. Puterile destinului care au împărțit pe români în provincii, apoi în țări separate, nu s-au gîndit că vechiul dicton al imperiului austro-ungar: „divide et impera” nu putea să aibă nici o putere asupra acestei unități etnice, căreia istoria, considerată de Schiller drept „tribunal suprem al popoarelor”, trebuia să-i facă dreptate pînă la urmă; ceea ce s-a și întimplat la sfîrșitul anului 1918; Unirea a fost prefigurată încă de acțiunea eroică a lui Mihai Viteazul care, în 1600, a încercat, cum se știe, să unească într-un singur stat cele trei mari provincii românești: Muntenia, Moldova și Transilvania, — fapt care i-a atras multe dușmăni, iar Curtea imperială din Viena a ordonat asasinarea bravului principe românesc în 1601.

Lupta pentru drepturi naturale, politico-social-culturale, a devenit mai eficace, odată cu apariția curentului de renaștere spirituală, în urma Unirii cu Roma a unei bune părți a bisericii noastre din Ardeal la 1700, — ceea ce a permis dezvoltarea contactului cultural cu Occidentul romanic mai ales, — cu Italia și Franța —, dar și cu Austria, Germania, Anglia. Inocențiu Micu Clain, episcopul unit al Blajului, a fost protagonistul revendicărilor românești, prin memorii și cereri energice, documentate istoric, pornind de la adevărurile istorice și de la realitățile culturii, limbii, afinităților noastre neolatine, de la continuitatea și unitatea românilor în toate provinciile locuite de ei. El a pus bazele Școlii Ardelene, curentul de renaștere națională care a restabilit legăturile firești cu Europa vechilor civilizații și a inițiat modernizarea culturii și a limbii naționale, înființarea învățămîntului, inaugurarea unei ere noi de creație, de solidaritate spirituală, de afirmare a talentelor în literatură și artă, apariția unor scriitori și oameni de cultură conștienți de rolul ideilor umaniste în efortul de emancipare, de unire, de progres în viața noastră publică. Și la noi, Epoca Luminilor a însemnat un pas mare înainte în poziția eroică față de pericolul oprămirii continue din partea celor trei imperii din jur: cel turc, cel turcesc, cel austro-ungar. Mișcarea lui Tudor Vladimirescu din 1821, revoluțiile din 1848, Unirea Principatelor din 1859, Independența obținută în urma biruinței din Balcani în 1877, sint etape glorioase ale lupte românilor pentru autonomie, demnitate

națională, pentru unire. Și un adevărat, racol s-a văzut în urma reîntrării noastre comunitatea de cultură europeană, români în primul rînd: în patru decenii, — în 1930 și 1970 — (afirmarea Junimii de la Iași — am recuperat patru secole de rămîneri urmă față de celelalte culturi romanice) domeniul vieții politice ne aflăm în p mobilizare în perioada de după Independență și în primii ani ai acestui secol, pînă ce pe neașteptate, după „la belle Époque” izbucnit marele război din 1914 și cu ei înnoiesc unele speranțe românești la libertate pentru provinciile noastre, subjugate Est ca și la Vest.

Situată geografic între marile imperii conflict, România lui Carol I de Hohenzollern se declară la început neutră, căci rege era legat de Germania, dar sentimentul popular mergea net spre Aliați, alături de Franța și Italia, surori latine, de care sufletele am fost totdeauna aproape. După doi ani neutralitate și după mari controverse terne între forțe politice divergente, România s-a alăturat, în vara lui 1916, Aliații suferind repede replica singeroasă din partea Germaniei; a fost o retragere dramatică a Moldovei, fără a pierde însă total puterile fără a renunța la lupte, cum s-a văzut vara lui 1917 la Mărășești, unde, ajutați de Franța, de Misiunea Militară a lui Berthelot și de Armata noastră orgolioasă, arogantă, invadatoare a germanilor, chiar dacă alii din răsărit, rușii, au început destrămarea frontului, părăsind pozițiile, făcîndu-și rușii. Păstrez Memoriile unui ilustru comandant de la Mărășești, Oituz, Mărăști, — cîșterul, foarte tînăr atunci, Gh. Eminescu, — potul marelui Poet, pagini incredințate în care se poate citi eroismul admirabil, ostășul român, gata de orice sacrificiu pentru libertatea și unitatea românilor. Nici momentele cele mai grele din primăvara 1918, cu Pacea de la Buftea, impusă eferențelor de germani, românilor nu și-au pier curajul, nici voința de a nu ceda ocupanților vremelnici, iar prietenii de departe, continuat să ne susțină, în primul rînd francezii, căci iată ce Mesaj de solidaritate trimitea Sorbona universităților noastre: „Universitatea din Paris, în momentul cînd: ținea românii e în prada unei crize tragice exprimă Universităților din București și Iași simpatia sa profundă. Ea evocă amintirea vechilor relații intelectuale, morale, pe

E 1859

1861, Domnitorul Cuza dă o
ni, prin care îi anunță că
ată de toate puterile ga-

Monumentul lui Cuza

Medalia Principatelor Unite

Documentar de
Ion Munteanu

I!
Unita' Naționalitatea Româ
estu faptu mareta dorita de
acclamatu de corpurile Le
dura de noi. sa recunoscut
uterile garante si s'a inscris

lor noștri a fost cu Tara.
ntarit așințele noastre prin
si a condusu Națiunea ca-

4 Ianuarie ați depus tota a
essul nației ați intrunit spe
ingur Domnu Alessul vostru
Romania
și scri a o întări.
A!

omâni!

tă! Naționalitatea Romând
fapt mareț, dorit de gene
de corpurile Legiuitoare,
oi, s-a recunoscut de înalta
ante, și s-a înscris în dati-

noștri a fost cu Tara, a
silințele noastre prin înța
a condus Națiunea către un
e 5 și 24 ianuarie ați depus
ve în Alesul nației, ați în-
o într-un singur Domn. Ale-
o singură Românie. Ale-
și a o întări.

Alexandru Ioan

ntre Franța și România, urmări natu-
confraternității latine și face urări
...ania, în ziua păcii, să fie răsplătită
i curajul și martiriul ei, recunoștin-
e dreptul de a-și aduna într-o patrie
ă elementele despărțite ale națiunii
e. Ea speră într-o dublare a priete-
tre cele două popoare ale noastre, care
tea motive ca să ne iubescă". Semnat:
ector și Președinte al Consiliului Uni-
ității: L. Poincaré; Directorul Școlii
le Superioare: Ernest Lavisse; am
lin gazeta: „La Roumanie, săptăminal
reselor și revendicărilor românești”,
părea, de la începutul anului 1918, la
ca organ al Comitetului Român pentru
ea și independența României.
celăși timp, la Lyon, primarul orașu-
d. Herriot, cunoscutul om de cultură și
t fruntaș politic, fost ministru și pre-
e al Adunării deputaților până în vara
i din 1940, organizase o mare Adunare
ră în sprijinul României; acel prieten
Iorga, umanist prețuitor al culturilor
ice, a apelat și la Elena Văcărescu și
i literați italieni pentru a vorbi despre
rile românilor: Faimosul jurnal „Le
i” a tipărit un editorial: „Epopeea ro-
i, iar revista *Anale* consacra un număr
enilor noștri Români”, cu articole de
Deschanel, Jean Richepin de la Acade-
ranceză etc. Herriot exalta „Forța ro-
i, Richepin vorbea despre „Sora noas-
la Dunăre”, susținând că „ideal Româ-
te spre Nord”. În aceeași revistă cele-
oet italian D'Annunzio adresându-se
lor din tranșee, luptând în Est ori în
ontra aceluiași inamic scria: „Voi
sămînța lumii noi”, sperând într-o lu-
i bună pentru toți. Un corespondent de
francezul Robert de Flers, apreciat
oveanu, directorul ziarului *România*,
Iași, unde erau grupați scriitorii im-
ți pentru a duce o campanie de sus-
a moralului trupelor, deci ziaristul
z, în consens cu ai săi confrăți ro-
scria tot în *Anale* un frumos oma-
u: „România eroică”, glorificând lup-
bă a întregului popor pentru libertate
e. Să ne amintim însă și de cuvintele
tavian Goga rostite la Paris, în fața
sitarilor, și reproduce în gazeta „La
nie” din toamna lui 1918: „Problema
românilor din Transilvania și din Un-
cu cei din România, statornicirea po-
i nostru într-un singur stat, potrivit
siului naționalităților, e un act de drep-
care istoria contemporană trebuie să-l
treze ca o consecință logică a victoriei
și asupra forței brutale. La simpozi-
ninos al libertății, menit să imprime o
e nouă lumii, noi cerem un loc mo-

dest, noi un popor de patru milioane de su-
flete care timp de secole ne-am luptat în in-
tunecimile anacronice ale habsburgilor. Și
dacă fericirea omenească are nevoie, cum
spune evanghelistul, de răscumpărarea prin
suferință, putem spune că triumful cauzei
noastre are o perfectă justificare morală. O
mie de ani de amărăciune neîntreruptă ne-a
răscumpărat această fericire pentru viitor.”

— Ea a venit îndată după încheierea la 11
noiembrie, sărbătoare națională în Franța,
cînd vedem în holul tuturor universităților
și la toate monumentele eroilor de pe tot
intinsul țării jerbe de flori în amintirea sa-
cră a martirilor primului mare război; el
s-a încheiat de fapt în România prin Adu-
narea populară de la Alba Iulia la 1 decem-
brie 1918, cînd s-a realizat Unirea deplină în
statul național român, România Mare în ho-
tărele drepte, istorice, ale întregului popor
român. Rînd pe rînd, din martie 1918, cînd
Sfatul Țării de la Chișinău a hotărît
unirea cu România a Basarabiei, pînă în
noiembrie (Unirea Bucovinei); iar Transil-
vania s-a unit la 1 decembrie, decretată acum
Ziua Națională a Românilor. Aspirația de se-
cole a poporului nostru s-a realizat într-un
mod miraculos, dar ca o dreptate cuvenită
pentru toate servituțile destinului care a apăs-
sat dramatic existența noastră milenară. Zia-
rul *Dacia* condus de Vlahuță și Brătescu-
Voinești scria, anunțînd în editorial Unirea:
„Voința unanimă care a biruit la Alba Iu-
lia, a zguduit și a dărîmat ultimul hotar, ul-
tima rămășiță din granițele cu care lunga ti-
ranie a istoriei a spintecat veacuri de-a rin-
dul ființa neamului românesc. Au murit ho-
tărele vrăjmașe! Pe mormintul lor trece hora
bucuriei generale. Suntem un popor, un pă-
mint, un stat. Trăiască neamul românesc în-
treg, în țara lui!”

Iată înțelesurile adînci ale aceluia moment
culminant al istoriei românești; se cuvine re-
cunoștință eternă eroilor care s-au sacrificat
pentru dreptatea, unitatea, libertatea și pro-
gresul țării noastre. Ca veteran din al doilea
război, luptînd în Detașamentul Păuliș pentru
aceeași cauză a eliberării Ardealului, a inte-
grității țării noastre, așa cum a fost ea în-
făptuită la 1 decembrie 1918, mă simt solidar
cu toate generațiile de luptători care ne-au
precedat și aduc omagiul adînc recunoscă-
tor eroilor noștri români și francezi, încredin-
țat că și pentru viitor istoria va fi un dascăl
ascultat: *Historia magistra vitae!*

Gheorghe Bulgăr

Comunicare susținută la 1 decembrie 1978
la Simpozionul de la Universitatea Lyon III.

dorin

popa

elegie

raze apuse. o stînsă lumină bîntuie
peste casa în care tristețea suride.

un bărbat rătăcind singur
e-o corabie neprimită în porturile lumii
mîini paralizate încearcă să păstreze
ceea ce nicicînd n-au posedat
ostentativă ca o rochie nouă
realitatea trece pe alături fandosindu-se

o culoare ciudată au în seara asta
apele în care mă scald

de-aceea spun:
secolii se-aștern doar pentru o mai clară confuzie

aud un ceasornic întors de popoarele migratoare
și-l scriu prietenului: degeaba te-ascunzi
și stai foarte cuminte
de tine însuși nu poți face abstracție o veșnicie!

un bărbat un pahar gol un zimbet din alt ev
o privire amintind toate presupunerile

...refuzul de-a înfige furculița în carnea iluziei.

bruse, intimplarea astupă o fisură ce-ar fi luat
proporții

un dram de neatenție și silim să poarte nume
să-mbătrînească cele neatînse de taina nașterii
(sar așchii
ce-ți vor imita chipul
și ele cu mult mai adînc decît ale tale
fiicele hazardului sint).

ceea ce ai mai de pret nu-ți aparține!
rănite păsări se-aruncă-n amurg, rănite păsări
fulgeră în toate direcțiile orbînd privirile
ce-ar vrea să sprijine aerul...

un bărbat
străln rătăcind printre infățișările sale
tentativă consumată în aburii unei obsesii:
cît de adînc poți privi propria descompunere
fără să te înalți la ceruri?

trec femeii învelite-n indiferență
ca niște bomboane în staniol

paharul gol
nesomnul fulgerat absențe dolofane
lumina albastră a neechilibrului — monede sigure
pentru ruleta disperării

rătăcești rătăcești
printre sinucideri ca printre pomii rafului
perdele groase acoperă cadavrul lui Dumnezeu
și nu poți zări decît vineri simbătă duminică
— tot atîtea planete
liniștea precară cu preț greu cucerită cîndva
stă acum și dospește alături
în nesimțire
în apropiere, sătul, plin de lehamite
cîinele nu mai sfărîmă osul — nu-i mai caută măduva
încă puțin și va pierde mesajul pe care-l conține!

un bărbat rătăcind singur
e-un refugiu pentru toate cite-ar putea să existe
un bărbat rătăcind singur
încă mai desparte apele de uscat
expedițiile s-au terminat
totul e cucerit cîștigat aminat

însemnările zilnice le țin pe o piele
de animal rănît zîinic:

un bărbat rătăcind singur
— o iluzie un fals un rest

petale incerte ascund infățișările mîhnirii
și-un cîntec negru nicicînd n-a sunat mai curat
printre acorduri un bărbat rătăcind singur
fără întoarcere fără scăpare

în urma lui porțile se-nchid punțile cad

luminările ca niște incendii sint stîns prudent
înainte de-a ne împinge în noi înșine
cîntecul scîncește cu ultimele puteri:
din fîntina sufletului numai înecîndu-te
poți sorbi o înghițitură

Luceafărul...

9

corneliu omescu

„PLAPUMA“ CU DOLARI

colegului BEDROS HORASANGIAN

PLOUA MORBID. AMENINȚĂTOR. Emanuel își trăgea pașii agale, cu lenea motanului mindru și satisfăcut. Căscă des, lung, inghițind apa în rafale. Încă mai stăruia în porii săi căldura de castană coaptă a femeii. Traversa parcul avâmiu, pustiu, peste care se prăvăleau vâlurile cenușii. Frunzele ruginite și grele de apă se prăbuseau smocuri-smocuri, îngrozite de acest octombrie brutal. Doar Emanuel plutea într-un vid căscat în sine însuși. Zăbovise după program în magazine, pe niște baloturi cu pulovăre și fuste de lină 100% pură pentru export. Năpraznică femeie mai putea fi Monaliza Muscă, uneori! Adică numai în zilele cind calendarul îi garanta că nu riscă să „inghită muscă”. Dar, oare, care din cele trei mii de femei ce roboteau în trei ture la „FIRUL ROȘU” nu se dezlanțuiau în astfel de zile sau cind găsea la „bișnițari”, mijloace de protecție? Oricare aproape că se gudură pe lângă unul dintre cei o sută de „to'arși” din schemă, dacă era „liberă și fără obligații”. La „FIRUL ROȘU” nici un sfert nu erau măritate dar două treimi aveau „obligații” fie că divorțaseră, fie că nu trecuseră pe la primărie ci numai prin maternitate. Oh, și care nu-i făcea ochi dulci bucătarului de la cantină cind gîngurea: „*noroc to'arșu Emanuel! sau „ce-i, Nea Manole, te fac o normă?”* Doar Monaliza Muscă de la „MUNCĂ ȘI SALARII” își permițea, să-i spună sec: „*Am che'le de la Micsunica*”. Tot ea își putea permite, la plecare, să îmbrace trei fuste și trei pulovăre. Chiar dacă altele nu puteau scoate decît o „dubură” fără un „Kent” pentru portar...

Pe o bancă lângă un tei jumolit, zgribulit sub umbrelă, stătea o bătrinică de o vîrstă cu veacul. Avea ceva de vrăbiuță plouată sau dintr-un amorfiz. Era doamna Hambarușa Arexianian, o supraviețuitoare a noștrilor din Constantinopol, a două războaie mondiale și a celui rece în care trăia. Alit de vîrjii erau ochii încît credeai că acum-acum putea să se dea de trei ori peste cap și să devină zîna sau orîntesă ca-n basme. Tîna dînsa se odihnea o plasă încărcată, după o noapte de pîndă, cu niște, nișoare, gheare de pul.

Vai de mine, bunicuțo, se știe Emanuel matole ti-este rău cumva?

Ei, aș! Stau și mă gîndesc. Bătrinică scutură umbrela și strîmbă ușor năsul ca un plisc, nemulțumită. Că sîntem în octombrie, înainte de Sfîntul Dumitru. Că plouă ca-n noiembrie, înainte de Sfîntul Andrei. Și miroase a lapoviță, ceva de speriat. Ne paște o iarnă cruntă. Dumnezeu și-a ntorc curul spre români. Uite cu ce ne hrînesc Necurații lui Antihrist! Cu mina liberă scutură plasa de zornăiră pachetele de plastic ale „tacimurilor”. Ce, astea sînt de gîină sau de cioară? Il măsură cum se scutură de apă cinește și rise în triluri. Te-ai speriat? Aici n-avem microfoane. Eu nu-s turnătoare, zău!

Bunicuțo, eu aș zice să vă conduc acasă, da? Sovăia incurcat. Mai bine...

Tinere, se stropși dînsa, bunicuță să-i spu'i soror-ta. Mie-mi zice Tanti Bambi auzi? Chicotii cu pumnul în gură. Dar dacă vrei să fii cavalier, mă rog, poftim. Că tot m-am plictisit, la coadă, printre oile surdomute...

Astfel a început „idila” lor, la ceșcuța de cafea de contrabandă, pregătită armeneste, în garsoniera dinsei, în blocul ce duhnea a „tinete”, șobolani și „condens”. La prima sorbitură de cafea, brusc, Emanuel a început să strănute în rafale. Bătrinică îl obligă să se dezbrace urgent, ca să-i facă o frecție cu spirt și un masaj cu „LASONIL & BOICIL” preparat la Iași, ambalat în tuburi „MADE IN D.D.R.” și sustras de oameni „dăștepți, tovule”. Il încercă o senzație de nedumerire în timp ce degetele uscate și fragile îi frămîntau spinarea. Ii ciupeau pielea, îi ciuguleau carnea, repe-de-repede, ușurel. Apoi îi oferi o pijama mult prea largă, de flanelă, chicotind. Mai scoase dintr-o husă un sac de dormit din păr de cămilă, „MADE IN SUISSE”, pentru alpinisti. Il inveli ca într-o plapumă, lăsînd fermoarul liber.

Doamne, ce caraghios ești în pijamaua lui Saram! Ce largă ti-este! Știi că ești primul bucătar slab ca un fir ce l-am văzut? Chicotea, rîdea și-și scutura zulu-fii albi-azurii. Iar după ce îl invelise, luă un aer vag misterios. Asta-i cea mai scumpă „plapumă” din România.

„O fi, după etichetă”, gîndi Emanuel, „hai să-i dau ceva mai bun decît a găsit la măcelărie, că numai cu gheare și pipote...” Așa că o sfătui să scoată din buzunarul canadienei pachetele cu trei fleici crude pe care le „ciupea” uneori. Gazul abia năvăli și el adormi în timp ce Tanti Bambi boscorodea la bucătărie. Două ore, și ceva îi trebură să prepare fleicile. În timpul acesta, lumina se stînsese de două ori pentru cîte o jumătate de ceas. Pentru nimic în lume nu și-ar fi închipuit Emanuel, cînd se trezi, că dormise învelit într-o „plapumă” cu dolari și că afară ninge. Se uită la ceas uimit și se grăbi să p'ceie întîmîdat oarecum. Bătrîna îi strecură un pachetel cu boabe de cafea și o carte de vizită. Afară nîngea dîmănos. Își făcu trei cruci și scîlpă în sin. „Doamne, ce iarnă lungă și cruntă ne paște”, pîndi el și-și amîni de un film cumplit: „LENTIN GRADUL ASEDIAT”.

După asta, se văzu destul de des cu Hambarușa. Află o mulțime de lucruri despre familia dinsei și motivul pentru care nu pleacă din țară. Iarna lui '87 a fost cumplită și el se teme să n-o găsească înghețată. La cantină era prăpădit cu „rațiile științifice” fixate pină și pentru protocolul obișnuit al „ștăbimii” și „băe-ților” ce însoțeau „partenerii străini”. Acum și lor trebuia să le servească ciorbe de oase, conserve de legume, cartofi, paste făinoase, deserturi din griș, orez. Pină și niște omlete, măcar pentru străini, era o problemă să încropești. Că mezeliuri cu soia și zgîrciuri, ar fi fost mai mare scîrba lor și rușinea noastră să le guste. Era o vreme atît de ciinoasă încît îl interzise bătrînei să iasă. Ceva-ceva, tot apuca el să-i aducă în buzunarele pe care nimeni nu îndrăznea să i le verifice de frică să nu fie otrăvit, din speranța unei porții mai mari...

Ciudat destin avusese și Hambarușa, femeia de o vîrstă cu veacul! Povestea și frumos, ușor cîntat, ca aezi greci. Copilărise pe malurile Bosforului, într-o familie de bancheri. Totul fusese un vis pină la măcelul din primăvara lui '915, cînd n-au scăpat cu viață decît ea și tătucul ei dintr-o duzină de suflete. Totul a fost furat și confiscat, tot ce aveau în Istanbul nu și acțiunile din Anglia și El-

veția. După ce și-a luat diploma de juristă, printre primele femei din Europa, s-a măritat și s-a stabilit în București. Soțul ei Garbis, ca și Hovsep tătucul, aveau acțiuni risipite prin firmele cele mai solide din șase capitale europene. A dus-o bine în București, chiar dacă îi lipseau Bosforul și Topkapi. Aici s-au născut cei cinci băieți și cele două fete ale sale. Intii gemenii Nisan și Hovsep, apoi Garabet, apoi gemenele Agavni și Anus, apoi Vartan și, în ziua căderii Parisului, Saram. Atunci a început a doua tragedie: cea a nepoților bătrînelui Garbis. Doar că el a murit primul: se afla în Cernăuți cînd a fost „rechiționată” Bucovina, cînd un comisar a poruncit: „*dava! cluici seifa*” — și, pac-pac. Osemintele lui au fost reinhumate în noul cavou din București, după 14 luni.

Gemenii și gemenele se aflau în Anglia, la studii. În bombardamentul care a ras orașul Coventry, Agavni și Anus au fost strivite de un zid. Furioși, gemenii care mai aveau un an și ceva pină la majorat, s-au înrolat voluntari. Nisan, pilot la „R.A.F.”, a fost doborît aproape de Cherbourg. Hovsep, sergent pe un cruciător „H.M.S.” scufundat după a cincea cursă spre Murmansk (escortaseră niște cargouri cu hrană și muniții pentru aliatul Stalin), a fost aruncat la țîrm pe o stîncă din insulele Orkney. O săptămînă plutea cadavrul său în derivă, căutînd lîmanul. Fetele au fost reinhumate în cavou înainte de înființarea „O.M.S.”, cu o zi. Multumită gazdei lor, lady Fox din „CRUCEA ROȘIE”. Tot această aprigă engleză încă a recuperat și gemenii. Au sosit la București înveliti în drapele britanice și cu „VICTORY CROSS”, la o săptămînă după semnarea „TRATATULUI DE PACE DE LA PARIS”. Zece luni dacă mai întîrziu, regelui Mihai, de două ori decorat de Stalin, nu ar mai fi putut ordona onoruri militare la cavoul familiei.

Aici îi aștepta tătucul împușcat de un „eliberator” beat căruia îi căsunase, de Crăciun, pe ceasul și căciula de vidră. Ce-o fi vrut cu ele? Să le vindă pe băutură sau să le trimită acasă ca „trofee”? Ultima presupunere e mai sigură: patula română care l-a reținut pe vînucul exportator de comunism a notat în procesul verbal de predare că e „boboc”, de sase luni încorporat Deci, dacă nu-i veteran, este că-i trebuie trofee măcar?

Garabet s-a chinuit cel mai mult și greu. Concentrat imediat după Stalingrad, a căzut prizonier în cruntele lupte pentru Odesa. Dacă un glonle nu-i sfărîma rotula dreaptă, poate reușea să fugă. Avea Garabet gura prea mare, altfel nu l-ar fi „rătăcit” prin Siberia și „uitat” acolo pină în '55 cînd, în fine, occidentalii și-au adus aminte că sîntem europeni, că am fost a patra forță antihitleristă și ne-au primit la O.N.U., ne scara de serviciu. Dar acasă, bietul olog a fost ținut sub anchetă doi ani și, în '57, condamnat „la grămadă”

cu studentii „contrarevoluționari”. Abia în '64, cînd Dej a înțeles că a fost iradiat (cu prilejul unei discuții „sincere și tovarășești” la Moscova), Garabet a reușit să ajungă acasă. Dar după nici un an de război, doisprezece de Siberia, doi de anchetă la securitate și șapte de pușcărie, omul cu picior de lemn îl avea și pe celălalt în groapă: puține săptămîni îi rămăseseră de trăit. Doar atîtea cît să-i povestească lui Saram și Hambarușei tot ce pătîmise. Pe Vartan nu-l mai apucase în viață deoarece murise într-un accident de mașină foarte ciudat, cu doi ani în urmă, după ce la o revizie contabilă descoperise o uriașă delapidare girată de un ștab regional. Șoferul care-l turise pe Vartan cu basculanta de poarta casei a fost achitat; ștabul avansat ministru.

După ce și Garabet a fost deșus în cavou, mezinul Saram s-a declarat mare comunist, a terminat la fără frecvență facultatea și, din muncitor, a devenit un foarte „sănătos” membru de partid și inginer șef. La prima ieșire din țară, dus a fost. Cu benzile de magnetofon ale lui Garabet, cu procură de la Hambarușa și numerele de cont de la o bancă din Basel și alta din Londra. De la englezi n-a putut scoate nimic: depozitul familiei fusese confiscat în timpul stării de beligeranță cu România! E o culme a ironiei, dacă te gîndesti la soarta gemenilor și la „CRUCELE VICTORIEI” ce se odihnesc în cavou. Saram a recuperat doar depozitul din Basel care făcuse „pui” destul ca să pună pe roate intii o fabricuță, o uzină apoi, un concern multinational azi. A fost în țară o singură dată, în pelerinajul tradițional la Hagigadar. În '70, înainte de „revoluția culturală” inspirată de niște vizite în China și Coreea de Nord făcute de un dictator paranoic. După asta, n-a mai primit viză de intrare. Mde. Saram a dat publicității viața lui Garabet. În benzile se puteau auzi și ce comentarii făceau și el, și Hambarușa despre soarta familiei. Pașaport ca să-și scoată mama din țară — nix! Casa demolată, Tanti Bambi în garsonieră confort doi, pensie socială o mica toată și doar cavoul intact ca să-l viziteze duminicile, după liturghie. Ca un duh al ruinelor...

Nu te speria, lefteră nu sînt deloc, rise bătrîna cînd Emanuel făcuse o grimasă auzind cifra pensiei sociale. Noi armenii sîntem foarte solidari. Cum are unul drum spre București, Saram îl încarcă pentru mine cu tot ce se poate trece, prin vamă contra valuții. Că aleargă „ăstia” după dolari și mărci, ca smîntîții. Acum, a plătit Saram a doua oară statului pentru pasaportul meu degeaba. Intii au cerut treizeci de „bătrîne”, a doua oară două sute. Basca niște contracte pentru mărfuri de doi bani. Infeleci, Nea Manole, sînt un fel de ostătică în aceasă țară ca un laqar. Grija lor nu e ce fac cînd să mă tindă ca pe Hambarușa din legendă, paznic al ruinelor, al cavoului. Predestinare?

Dumnezeule, tresări Emanuel. Microfoanele! Cinci ani cine spune, zece...

Nu ne cunoști pe noi armenii! rise bătrîna. Am dispoziție antifurt la ferestre și ușă, cu o yală „WERTHEIM” unicat. Dacă ar încerca cineva, pîi s-ar porni o sirenă de ar sîri tot blocul să vină la Tanti Bambi. Chicotii și rise, ca de obicei în triluri. Locuința e „curată”. Di-cînd în cînd, vine unul de la „DERANJAMENTE” și montează un bum-bulet în capsula telefonului. Il las acolo. A doua zi, vine un electronist de-al nostru cu lupa, ca un Sherlock Holmes să controleze și restul. Iar eu, cînd vine cineva la mine, intii „aranjez”, capsula și apoi deschid. Cînd pleacă, o pun la loc... Am să-l trimit și la tine pe armeanul meu. Dacă-ți vine o tubifică să-i poți

Continuare în pag. a 11-a

ioana diaconescu

SCĂRIȚA

Creceam pe străduța pe care îmi petrecusem, aproape doi ani, toate drumurile. Nu apucasem să ajung în dreptul casei; cu numărul 52; deodată, trotuarul coborî și o scăriță de piatră cu trei trepte se ridică mult, în sus, în fața unei obișnuite uși de lemn. Rămăsesem jos, trotuarul coborise odată cu mine și priveam în sus spre scărița de piatră ca de pe pămînt spre Paradis. Intrasem într-o altă lume de care mă despărțea totuși acea scăriță. Și pentru că totul să fie halucinant, pe scăriță apăru ca din cer un bărbat de pe ai căruți umeri cobora o lungă mantie neagră. De acolo de unde stăteam nu puteam să-i văd prea bine fața, dar l-o deslușeam palidă și impietrită; nu scotea nici o vorbă, privin-

du-mă doar. Imaginea se schimbă fulgerător: acum, înca deschisă o carte sfîntă, de o rară frumusețe. Ferecaturile de aur și argint purtau însemne din e-mail. Simții deodată că imaginea se apropie și în fața ochilor mei, la o distanță foarte mică, apăru cartea sfîntă deschisă. Litercele străluceau aurite. Majusculele — scrise cu roșu. Totul era de o rară frumusețe, grafia era cu infiorături. Simțeam un suflu ca o adiere. Bărbatul înfășurat în pelerina neagră mă anunța să citesc pagina deschisă într-o învățătura vieții pe care urma s-o trăiesc. Eram singură, sint singură, voi fi singură, ca în toate visele mele. Tot ce putea face pentru mine acum era să-mi răspundă printr-o parabolă la întrebarea pe care i-o pusesem disperată, la sfatul pe care i-l cerusem. Dar cutremurător era faptul că acea parabolă se arăta ochilor mei în pagina poezică a cărții sfînte.

N-a fost nevoie să mă apropii ca să ci-

tesc: „dacă în fața ta se întînde pustiu și la marginea lui stau trei broaște țestoase, nu mai merge înainte, lasă totul în urmă și întoarce-te”.

Pe pagina cărții sfînte apăru desenul cu cele trei broaște țestoase călătorind prin pustiu. Sărmana de mine începui să întrevăd o speranță pentru a scăpa de teroarea ce mă urmărea de cîteva luni. Chiar în interiorul visului aflîndu-mă, îmi dădeam seama că aveam de a face cu o

mare limpezire a vieții mele în parabola celor trei broaște țestoase.

Din ziua ce a urmat visului nu am mai primit nici un telefon de amenințare. Cei trei hrăpăreți se potoliseră ca prin minune. Nu-mi mai cereau bani pentru pînnul ce-mi fusese lăsat prin testament, pian ce-l socoteau al lor, ca „rude apropiate”. Au urmat în viața mea cîteva zile liniștite, după care a venit vestea lui Francisc prin care, în sfîrșit, puteam să-mi iau bunul ce mi se cuvînea. Ciudat, neașteptat gestul acestui om răscălnic, care vroise să negocieze unicul bun de preț ce rămăsese de pe urma lui Emil.

Coborînd vertiginos, scărița mă duse într-o cameră cu pereți membranoși, prin care se vedea absolut totul împrejur. Lumina rece și albastră mă prinse inghețîndu-mi singele în vine. O rază tăioasă ca un laser despică cerul de pămînt și atunci zării marginea mantiei negre înălțîndu-se și nu mai putui zări obrazul impietrit și palid, nici ochii imenși și albaștri care vorbeau atît de grăitor.

Am rămas suspendată în acea cameră stranie mai multe zile. Durerile și tristețile dispăruseră ca prin farmec. Numai că o presimțire mă făcea să tresăr de spaimă. Aveam impresia că acea cameră atirna de un fir între cer și pămînt. Și presimțirea mea avea să se adeverească: Emil mă lăsase acolo, ferit de viciul lumii, pină în ziua cînd vocca sa avea să răsune în alt vis: „ai să scapi tu de mine, ai să vezi”.

Sylvie Jaudeau

„Francezii n-au simțitul revoltei, iată de ce, pentru ei, Cioran este, oarecum, inactual...”

Despre circumstanțele întâlnirii mele cu dna. Sylvie Jaudeau în octombrie 1990, am scris deja (v. *Un titlu pentru Cioran*, în „România literară”, nr. 47 din 22 nov. 1990, unde-i rezumam eseul, atunci apărut, la „Jose Corti”, *Cioran ou le dernier homme*). Trimițându-i cronica, nu puteam să-mi refuz obraznica plăcere de a-i adresa câteva întrebări, întâmpinându-mă, ca orice „bun român”. Interviu epistolar, deci. fapt care mi-a lăsat în aer destule replici.

D.C.M. — Neștiind nimic despre Dvs., ce-am putut să fac a fost încercarea de a vă „ghici” din (tre) paginile cărții *Dvs. documentația bogală despre Gnoză și ostilități, ca și remarcile asupra budismului*, și să referințele la poezie (destul de rare în comentariile la opera lui Cioran) indică: un poet; o inteligență familiară ezoterismului și istoriei religiilor; o atracție către Orient și un „suflu” metafizic.

Sylvie Jaudeau — E adevărat, preocupările mele m-au purtat tot mai accentuat înspre domeniul spiritual, al istoriei religiilor. Mă interesează trăsăturile comune ale diferitelor demersuri religioase, dar nu sint cituși de puțin „erudită” în domeniu, încerc, numai, să înțeleg dinlăuntru vocația spirituală. Studiile mele nu anunțau cu nimic atari cercetări; am o formație literară, umanistă (latina și greaca). În rest, sint o diletantă, lucru pentru care mă felicit, fiindcă, din citim se deschid alte perspective, din altă parte ferită de riscul de a deveni prizonierul unei specializări.

D.C.M. — Iată un lucru deloc occidental, sinteți, ca să zic așa, „de-a noastră”. „Cioran ou le dernier homme” este prima carte a Dvs. ?

J. — Da. Până acum n-am scris decît în scolele-n diferite reviste.

D.C.M. — Păreți foarte familiară cu opera lui Cioran, însă — dați fiind accentul pus de Dvs. pe gnoză și budism în interpretarea acesteia — risc o întrebare parecum insolentă: Cioran a fost un pretext pentru aplicarea preocupărilor Dvs. la istoria religiilor ?

S.J. — Eu am fost atrasă de opera lui Cioran, fiindcă l-am simțit „frate de spirit”. La 28 de ani, am simțit pentru prima dată că literatura poate fi cu adevărat o forță revelatoare. Cioran formula strălucitor o experiență pe care-o încercasem în modul confuz, astfel încît am aderat în chipul cel mai pasionat la fiecare frază a lui. Nu a fost nicicum un „preludiu”, cum gândiți Dvs., ba, din contră, opera lui m-a făcut să înțeleg într-adevăr spiritul gnostic.

D.C.M. — Drept să flu, mie mi s-a părut forțată, în cele din urmă, „legarea” lui Cioran exclusiv de universul Gnozei, așa observat, cred, și obiectivă făcută-n recenzii. Este o eroare destul de des comisă, aceea de a unifica traseele labirintice ale acestei opere, fie sub semnul constelațiilor onomastice de genul : Nietzsche — Schopenhauer — Dostoievski — Kierkegaard — Kluge — Chestov — Simmel etc., fie în „linia” Sf. Tereza — San Juan — Böhme, rezumind totul la scepticism, sau la cinism, la mistică medievală germană, ș.a.m.d. Gîndirea lui Cioran refuză orice limitare la o direcție spirituală, indiferent că este vorba de tradiția Marc Aureliu — Pascal — Montaigne — Chamfort, sau de etica paradoxală : opera conține TOATE aceste direcții și toate sint, cum să spun, ca pigmentii de negru cu care își imbibă Rembrandt lumina. Există un amestec ABSOLUT aici și acest amestec FACE personalitatea paginii lui Cioran, unde EUL INSUȘI este OPERA. Punind în prim plan Gnoza, Dvs., ratați rui autorului. Pe de altă parte, absența planului social referențial — forțarea eului în cuprinsul specific al generației „Criterion” — riscă să lase-n suspensie datele strict umane, supralicitudinea demersului spiritualist, univoc.

S.J. — Mi se pare că Dvs. nu mi-ați citit cartea cu spiritul pe care ea îl reclama. Aveți perspectiva istoricului literar și nu pe a metafizicianului. Scoorul adevărat al cărții este de a reliefa experiența interioară a lui Cioran și nu de a-l înscrie într-o constelație de influențe, cum ziceți. Dacă am citat o serie de nume aparținînd aceleiași familii spirituale, n-am făcut-o pentru a-l include pe Cioran într-o categorie, ci numai pentru a preciza cit mai bine natura experienței sale de gîndire. Evident că o personalitate atât de complexă nu poate fi redusă la o unică direcție, însă eu m-am aplecat asupra sensului mistic al opereii sale. Am vrut să etalez latura cea mai ignorată pînă acum a opereii. Și, Cioran însuși mi-a fost recunoscător pentru asta, fiindcă și el este oarecum iritat de imaginea standard, care circula în ce-l privește : estelul moralist și cinic, cel care ride de toate și aneantizează totul. Nimeni nu se gîndește să facă avel la adevăratele surse ale acestui „comportament”. Iar sentimentul tragic al vieții, pe care se fondează gîndirea lui, a apărut precoce în spiritul său, cu mult înainte de asimilările de cultură, literatură, sau filosofie. Singur contextul religios în care a crescut a avut adevărata, reală influență asupra troului său de reflecție. Este vorba, înainte de orice, de o experiență și, în consecință, aceasta rămîne strict individuală.

D.C.M. — Bine, dar Erlebnis-ul, dar matricea Zeitgeist-ului ?

S.J. — Totul vine după. Anumiți oameni, nu se știe pentru ce, se nasc cu acest sentiment tragic asupra vieții, alții — nu. Se poate, tot așa, recunoaște si-n lumea literelor o atare falie spirituală, revelînd o viziune dualistă. Acest dualism

provenit dintr-o criză existențială, s-a putut cristaliza în mișcări religioase de tip gnostic și care edifiă un sistem teologic nu pe credința într-o revelație divină, ci pe răul și neliniștea din suflete. Ceea ce este interesant în aceste mișcări este că ele dezvoltă, toate, o aceeași structură psihică; ea caracterizează un gen anume de oameni. Cînd am afirmat de Cioran că este gnostic, eu la o atare structură psihică m-am gîndit și nicicum la ralierea lui la una sau alta dintre teologiile, bisericile, secte. Dacă el, totuși, i-a studiat cu interes și, chiar, oarecare simpatie pe un Basilide sau Marcion, asta nu înseamnă deloc că ar fi putut să devină un gnostic în sensul strict al cuvîntului. Dar, poate să înțeleagă din interior astfel de stări de conștiință și lucrul acesta mi s-a părut esențial. La fel, cînd îmi reproșați că am insistat exagerat asupra budismului, în legătură cu gîndirea lui Cioran, o să vă răspund că nu la budismul religios m-am gîndit, ci la un demers filosofic. Le Cioran, budismul rămîne o tentație, însă atât de puternică încît Cioran însuși mi-a recomandat — în timp ce-mi redactam cartea — să nu uit cumva s-o menționez. „Nu uita de budism, este esențial pentru mine”, mi-a spus el. Așa că nu mă scuzați că l-am folosit de pretext pentru preocupările mele.

D.C.M. — Ce și cit cunoașteți despre contextul istoric al anilor '30, care a „lucrat”, în manieră specifică, datele innăscute ale gînditorului nostru ? Și, apoi, Dvs, evitați datele psihologice ale opereii. N-am să merg atît de departe, încît să vorbesc de psihanaliză, cu toate că mediul teologic al copilăriei, de ce nu ceva karamazovism, etc., n-ar fi chiar o nua-n perete. Însă chiar cea mai severă hermeneutică și cea mai „dură” metafizică reclamă, fie și parțial, perspectiva e-gologică.

„LUX” românesc cu tubul catodic paradi...

Misterul „plapumei”, Emanuel avea să-l afle mult mai tîrziu, după revoluție, de la Șaram care venise cu o caravană de ajutoare. Nu din gura lui Tanti Bambi. Dînsa a murit în '88, de Bobotează, în bratele lui.

De infarctul asta nu mai scap, a gîfuit Hambarușa. Mai dă-mi două pastile de nitroglicerînă. După un minut s-a înviorat un pic. Ducți plicul sigilat la Biserica Armenească. Restul rezolvă el. Ai alături și un mandat pentru un colet postal, expediat de mine. După înmormîntare faci un balot și te duci la poștă. Clipi din ochi strengărește. Am promis lui Șaram... în ziua cînd plec să t-l trimit... lui Dracu' ăla. Ii strîne de mină, veselă. Immanuel, o, Immanuel!

Și-și dete sufletul sopînd : ești al optulea copil al meu...

Disperat, Emanuel mai ceru o dată „SALVAREA” și primi același răspuns de la aceeași tată : că nu se pot deranja pentru persoane care au depășit cincizeci de ani din economie de benzină. e-așa-s „indicatilități”...

„Vizia bărbatului cărunț și creț ca Omar Sharif dar cu tenul mai alb decît spuma laptelui. l-a intimidat pe Emanuel. A răspuns la întrebări a povestit și de unul singur, pînă s-au umplut trei casete. Abia după aceea, mulțumind iarăși pentru cei patru saci cu daruri și plicul gros primit în calitate de „al optulea fiu și al șaptelea frate”, a riscat să întrebă care este misterul „plapumii” pe care o expediasă „Dracului”.

Simplu, mezinule, rise Șaram, o sută de mii de dolari promiși de mine. Falși, dar perfecți. Mizam pe ideea „Dracului” de a îi depune pe cont propriu la o bancă în occident sau de a fi arestat de tovarășei săi. A fost prins în Basel, judecat și condamnat la ani grei. Elvețienii sint fiare cu falsificatorii. Îl bătu pe urmă. Scoate-ți pașaportul, frățioare. Vii la mine.

Ciudați sinteți voi, armenii. Oftă, sovă. Acum, parcă as rămîne... Nici cu voi nu mi-e rușine! rise Șaram arătînd spre televizorul în care se striga : „Ultima soluție, înc-o revoluție! Chicoti, Hei, frate...”

S.J. — Nu cunosc decît superficial contextul istoric în care s-a petrecut debutul lui Cioran. Scopul meu nu a fost să fac o biografie, nici un portret psihologic. Cred că, în cazul lui Cioran, analiza psihologică — și, mai cu seamă, psihanaliza — așa cum sugerați Dvs., nu numai că n-ar fi pertinentă, dar ar atinge chiar absurditatea.

D.C.M. — Îmi voi lua libertatea, cîndva, de a fi absurd, care va să zică !

S.J. — Esențialul personalității lui Cioran nu poate fi explicat prin elementul timp, prin evenimente, context social, etc. El însuși a încercat întotdeauna să se degajeze de timp. În ce mă privește, sint prea puțin atrasă de istoria mică a istoriei literare. Nu am nici o vocație de biograf și sint mult mai mult atrasă de ceea ce depășește individul.

D.C.M. — Nu pot să mai zic nimic. Altceva : faceți, într-un loc, o trimitere la F. Pessoa, foarte interesantă. Ați vrea să dezvoltați ideea ?

S.J. — Dacă l-am evocat pe Pessoa, n-a fost deloc la întimplare. Experiența neantului, pe care a traversat-o acest imens scriitor, e raliabilă, prin multe date, celelalte făcute de Cioran. Sentimentul înstrăinării de lume și om al celui care se autonumește „Marele Trecător prin toate și prin sufletul său”, care „nu aparține nimănui, nu-i legat de nimic, nu dorește nimic și este nimeni”, acest sentiment mărturisește îndestul asupra proximității spirituale a celor doi. Pessoa imoinge lucrurile și mai departe, duce luciditatea la limită, așa cum o arată acest extraordinar jurnal, intitulat „Cartea neliniștii” (*Le livre de l'intranquillité*).

D.C.M. — Menționați în carte fondul „romantic” al gîndirii lui Cioran. Și Mariana Șora a făcut aprecieri interesante pe linia aceasta. Nu v-au interesat eventualele legături între ironia cioraniană și Witz ?

S.J. — Legăturile lui Cioran cu romantismul german sint de netăgăduit. Dar mi se pare că a mai insistat asupra lor, asupra evidenței lor, ar fi de prisos. Eu am încercat să întrevăd chipul secret al gîndirii sale. Sint de acord că risul, ironia, mai precis, este ceva important în opera sa, însă ar fi redundant să mai glosăm pe marginea subiectului. Mai degrabă, să ne gîndim la originea acestei ironii, care nu se poate explica nici prin literatură, nici prin influențe.

D.C.M. — Cum vi se pare că este, la ora actuală, locul lui Cioran în gîndirea franceză ? La București, el abia își face loc în rîndurile publicului, haț să-i spunem larg. În Germania, traducătorul său, Leopold Ferdinand, afirmă că este un real și crescînd interes față de gîndirea lui Cioran, mai cu seamă printre tineri. Dar Parisul, cu care el nu s-a prea grăbit să fie amabil ?

S.J. — Dacă mă gîndesc la filosofia franceză de astăzi, mi se pare că nu se integrează nicăieri, din simplul motiv că-i aproape imposibil să i se găsească locul adecvat. E, adeseori, privit cu dispreț de către „filosofi”, dar este luat foarte în serios de către alții. Cioran deranjează prea mult...

D.C.M. — Nu știu care mai sint filosofii, dar, personal, mă bucur că un om de talia lui J.F. Revel îl citează cu stăruință și respect...

S.J. — Însăși personalitatea lui Cioran fascinează. Se vorbește mult despre el în ziare, e căutat febril (și în zadar) pentru interviuri, e citat mult, dar, pentru multă lume el rămîne un spirit provocator și-atît, ori un autor de aforisme terribile. Nu sint mulți prețuitorii adevărați ai gîndirii sale, însă, ce-i drept, aceștia fac parte din elita intelectuală. Nu cred, totuși că se poate bucura în Franța de aceeași largă audiență din România, unde Cioran reprezintă de-a binelea ceva esențial. Francezii și-au pierdut simțitul revoltei și pentru ei Cioran rămîne oarecum inactual.

D.C.M. — Aveți prieteni în România ? Știți altceva despre noi, decît triumful Cioran — Ionescu — Eliade ?

S.J. — Cunosc foarte puțin din/despre România și cultura sa. Am citit câteva mari spirite de origine română, dar nu pentru că erau români, ci pentru că erau (și sint) mari. Însă mi se pare că românii sint dotați cu o inteligență excepțională, cel puțin cei pe care l-am putut întâlni la Paris mi-au confirmat impresia. Sper mult să vă pot cunoaște cit mai mult și mai bine.

D.C.M. — Nu mai zic nimic, deocamdată. Mulțumim !

A consemnat
Dan C. Mihăilescu

Noica și Gulagul românesc

Între toate cărțile lui Constantin Noica recent apărua *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* de la Editura Humanitas mi se pare cea mai neobișnuită.

În sine opusculul este foarte greu de înțeles. Pentru că, deși jurnal de închisoare, nu e numai jurnal, cum nu e nici eseu filozofic până la sfârșit, nici povestire sau roman în adevăratul înțeles al cuvintului, fiind din toate câte puțin și, în fond, ceva mai mult și foarte diferit de toate acestea. Titlul însuși, la care se face referire în Prefața autorului și de la care trebuie neapărat să plecăm pentru a înțelege textul, e suficient de „ambiguu”. Povestea lui conține totuși punctul central al invitației patetice făcută de autor cititorului de-a se ruga împreună pentru toți cei puternici, „pentru cei ce rătăcesc triumfători prin viață fără cultură, dar și pentru cei ce rătăcesc în cultură; pentru omul european care a triumfat asupra nevoilor materiale, (ca și) pentru omul modern care a triumfat asupra naturii și bunului Dumnezeu”. Dar, iată jumelate povestea și miezul siglei cărții, reproduce exact din Prefața autorului: „Spre sfârșitul celui de-al doilea război mondial, o minăstire de maici din Moldova a fost ocupată de trupele sovietice învingătoare. Maicile au căutat refugiu în alte locuri. La întoarcerea lor au găsit pe altar un bilet pe care stătea scris: „Comandantul trupelor care a ocupat minăstirea vă declară că a lăsat-o neatinsă și vă cere să vă rugați pentru sufletul său. De atunci, la fiecare serviciu religios este pomenit numele lui Alexandru.”

Rugați-vă pentru fratele Alexandru: Roagă-te și tu, cititorule, căci numele nu privește doar pe comandantul trupelor victorioase (...), ci numele îi privește pe toți ceilalți frați Alexandru, biruitori nesiguri și ei”.

Parcurgând cu atenție cartea, e imposibil să sesizezi cum Noica nu abandonează o clipă ideea conținută implicit și manifestă în titlu. *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* se constituie de la un capăt la altul într-o meditație creștină, deloc ostentativă și bigotă, despre condiția învingătorului învins, fie că e el e marele comandant de osti, fie că e un simplu tortionar, sau însuși Fratele Marx, gânditorul și profetul ajuns de risul copiilor. În lumea de azi, ca și în lumea de ieri, consideră Constantin Noica, victoriile au constituit adevăratele înfringeri, predestinate fiind de o con-

diție a treia să devină mereu altceva: „un copil e un al treilea, de la un moment dat: nu mai importă ce vor părinții de la el și ce investesc în el”.

În ciuda divagației escistice, fundamental, deși parcimonios până la limitele discreției, textul lui Constantin Noica se menține în limitele autobiograficului. Astfel, aproape în trecere, este creionat „motivul” pentru care autorul a fost reținut și condamnat politic în regimul comunist. Un pretext absurd, ca toate subterfugiile invocate de regimurile comuniste totalitare spre a escamota cauzele reale ale privării de libertate ale individului și persoanei. Aflat în închisoare și împărțind celula cu Alec — un tânăr de numai 22 de ani, reținut și pasibil de o pedapsă între 8 și 15 ani, numai fiindcă, jucând un meci de volei cu naționali de volei în Berlinul de rășărit, o față îi arătase și celălalt Berlin! — autorul, textului e anchetat și va fi până la urmă condamnat pentru că a primit din străinătate o carte pe care a dat-o s-o citească și altor persoane. Și mai bizar, în ordinea faptelor, e cazul economistului Ernest: reținut ca insigurator, etichetat ca dusman al ordinii populare și condamnat la 5 ani detenție doar pentru că a ris mult prea gros de glumele oratorului de la cadre, care, de altfel, primise ordin să-si presare discursurile cu „glume”. La fel de stranie e și împrejurarea în care autorul află amănunte despre condamnarea lui Ernest. La una dintre perchezițiile periodice, în care deținuții erau puși cu fața la perete pentru a li se controla naturile și efectele, autorul își aminteste de o scenă asemănătoare citită în *Zerou și Infinitul* de A. Koestler și suride. Surprins, e pus să dea explicații iar răspunsul său e luat drept provocare. Ca urmare, „provocatorul” e pedepsit cu izolarea. În celulă îl urmează Ernest, pedepsit la rându-i pentru că la percheziție i-au găsit un nasture de sidof.

Cartea lui Constantin Noica furnizează amănunte și este un document excepțional despre regimul infernal al închisorilor comuniste din România deceniului șapte, închisori în care se urmărea premeditat desființarea omului ca ființă morală. Coroborate cu mărturiile lui Dumitru Bacu, Paul Goma și Virgil Ierunca despre închisorile deceniilor cinci și șase de la Pitești, Gherla Canal s.a., *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* ne arată astăzi ca un adevărat jurnal (fie și fragmentar) al

Cum știu sălciiile
să se-oprească
la un deget doar deasupra lacului...

Constantin Abăluță

Gulagul românesc. O carte, aducând, dacă asimilăm propensiunea filozofică specifică scrisului lui Noica drept un autentic fapt literar, cu *O lume aparte* de Gustav Herling. Ca și acolo, închisorile comuniste din România fac tot mai evident celor închisi dovada faptului că ei n-au voit să combată o revoluție, „căci aceasta e ceva fantomatic și regimul adus de cea mai mare armată din lume la ora aceea”; că acel regim, cu osebire nu(le) place. Regimul și nu altceva stă, asadar, la originea răului, un rău care te face să simți cu luni înaintea că vei fi arestat și în care fiecare zi adaugă privația și interdicția ei. „Vezi, spune Noica, cum se rostogolește lent stinca peste tine și o privești hipnotizat venind”.

Întilnirile din închisoare cu umbrele și tristele figuri ale contestatilor comuniste se constituie în experiențe unice și exemplare. Acolo, depune mărturie autorul: „stai nu lângă un om, stai lângă o viață. Dar e ceva răsturnat în timp și răsturnat față de viața însăși”.

Am citit cu aviditate, o aviditate, mărturisesc, întreținută și potentată de atâtea legende orale tesute în jurul acestui fenomen unic, mărturia lui Noica despre „lecturile” politicilor din închisorile românești lectii desfășurate la un înalt nivel de competență științifică și morală. „Se învăța orice, cu pasiune, — ne încredințează Constantin Noica și nu avem motive să nu-i dăm credință — anatomie elementară, fizică, istorie, teologie, dar mai ales limbi străine”. *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* oferă amănunte extrem de practice și deosebite conferințele politicilor din închisori, ba reține chiar și bruioanele a două dintre ele: una despre exactitate, conferință Noica însuși, alta despre explozia demografică.

Supportind, la granița dintre viață și moarte, o intervenție chirurgicală, și scăpând ca prin minune cu viață, autorul petrece ultimii doi ani de închisoare singur într-o celulă împreună cu operele complete ale lui Marx, oferite ca singură lectură sore a desăvîrși „reeducarea” specială ce se făcea deținuților politici ce urmau să fie în sfârșit eliberați, ca urmare a cererii formulate de secretarul general ONU de pe vremea aceea, U. Thant. Studiul atent în celulă al onerei celui mai bizar „antrenor” de conștiințe — I-am numit, desigur pe Marx — îi produce lui Noica realmente milă. În cel mai pur spirit

creștin, filozoful român cere pentru fratele Karl Iertare, Iertare, întrucât pe nefericitul învingător îl vor blestema cit de curind rușii, „cărora le-a blocat afirmarea istorică atâtea decenii, cum nu reușise în voacul al XIX-lea nici un ab-solutism țarist. Îl vor blestema evreii, cor-ligionarii lui, desore care a spus lucruri mai infernale decit orice antisemit. Îl vor blestema muncitorii, pe are i-a amăgit o clipă că sint o clasă unitară și supranatională, că au o identitate umană deplină și că pot fi ei, numai ei, sarea pământului și a istoriei. Îl vor blestema până și comunistii (...)”.

Dincolo de cadrul acestei iertări introspective, Noica atrage în modul cel mai serios cu putință atenția asupra efectelor reeducării din închisorile comuniste, „reeducare” numai în aparență blajină, căci, în fond, ea s-a dezvoltat în atâtea și atâtea cazuri o formă extrem de subtilă de pervertire a conștiinței oamenilor, mergind până acolo încit nu putini deținuți, în plină detenție, au ajuns ferocți propagandisti și apărători ai regimului. La altă scară, chestiunea este radiografiată și analizată cu minuție documentară de Virgil Ierunca în *Fenomennul Pitești*, Humanitas, 1990. Și, deși acțiunea cărții lui Constantin Noica se desfășoară cam la un deceniu și jumătate după „consumarea” infernalului fenomen Pitești, trebuie să recunoaștem că metodele torturilor comuniste nu s-au schimbat, în linii mari, prea mult. Spunem asta, aducând în sprijin fie și numai faptul că, la eliberarea din închisoare a autorului, i se sugerează că ar fi bine să tină „legătura” cu puterea, adică să devină agent al lor, al comunistilor. Sub o formă sau alta, *Fenomennul Pitești* a recidivat sub denghizamente diferite până în ultimele clipe ale regimului Ceausescu. Comentariile sint de prisos. Am trăit și suferim cu toții însă sechela delat-tiunii și vânzării de frate ale unuia dintre cele mai narșive și nefaste regimuri concentratiolare din Estul Europei.

Scrisă în parte în închisoare, fragmentar pierdută și rosă în 1965, cartea lui Constantin Noica oferă cel mai bun răsunec dez-astatilor făcute de o parte a disonanței românești în legătură cu așa-zisul absentism politic al Mar-elui Filozof.

Ștefan Ion Ghilinescu

haralambie țugui

Aici, în versul meu

Tăceri nocturne-n care nimeni nu
mai poate
să mă infrunte, să mă umilească...
Aici, în versul meu sunt glasurile
morții
și ale vieții, chemindu-mă să
le incredințez

cuvintelor mai tari ca orice arme.
Imi spun că în curind tiranii
se vor prefaca-n pulbere, căzind.
Abisul e mai tare și-nțelept
decit cuvintul lor înșelător
din ură și minciună zămislit.

Ascultă o prăvălire ca de ziduri;
dar cum altfel să scriu poemul infinit
al mîntuirii de Infern? O, Doamne
de ce nu vrei să ne mai stai
în preajmă
cu glasul Tău din veac, izbăvitor?...
(20 aug. 1982)

Mărturisire

Tu, lacrima din poezia mea
eterică, unică lacrimă în lumea
aceasta a prăbusirii omului
în agonia veacului cel mai nebun!...

Oarbă irumpere de ură ca o cucută
sorbită cu disperare
aici, în tirziul refuz al deznădejdi.
Ce tirzie și sfintă speranță
ar mai putea să te spulbere?

Dar recitesc decalogul lui Moise
ascultat, prima dată, în clasa II-a
primară
de la învățătorul meu ca un înșel,
și-mi spun: n-am știut alt chip
decit cel al curăției de suflet. Iar tatăl
și mama mea, care mi te-au dăruit,
poezie
sunt veșnic cu mine... îi văd și
ii mingii
ascultînd împreună cu ei
epifaniile veșniciei.

Tu, lacrima din poezia mea,
efigie a dorului și pămîntului ancestral.
(16.I.1983)

Spre oameni

Lasă-mi noaptea să se tinguie
pe ploape,
lasă-mi gîndul în neant incremenit!...
Din adîncul Lumii doar Cuvîntul
mai străluce ca un astru la zenit.

Lui i-am fost și-i voi rămîne serv
aici, pe coaja asta de pămînt
brăzdată

Cine mai cunoaște omenia
și cuvîntul Omului Adevărat?...
Din adînc de viață doar Durerea
ne adastă gîndul, neîncetat.

Dar veni-va ziua.. Și o văd
biruind minciuna și orgoliul
cel nefast. Și lacrimi vii de sînge
ne-or prefaca-n bucurie doiliu

(24.III.1986)

Marmația

Un vînt abia înflorînd luminile
de-amurg
cu-nțitul bronz prin crengi, autumnal...
De n-ar fi soarele de pe Gutin sub
cerul clar
și lacrima de timp în gînd ivită,
ai pregeta să-ți spui, fără sfială:
Oare am fost, cîndva, pe-aici
iubind cu patimă sufletu-acestor

locuri?
Dar iată cum pămîntul și văzduhul
în tainică îmbrățișare te cuprînd
cu mi și mi de nevăzute ramuri
precum în acea toamnă de demult,
cînd trist și-nsingurat ai ancorat aici,
iluminîndu-te de inimile acestor
oameni

cu abur de legendă în priviri
și-n gîndul cel atît de ager
cum alții n-ai mai întîlnit, nielunde.

Să fie oare ceasul cînd trebuie
să-mi iau
încă un singuratec și-ndurerat adio
de la văzduhul și pămîntu-acesta
sacru:
Marămures, țarm ancestral înfruntînd
cu tărie

necriștoarea mare de timp
de dincolo de veac și pină-n mine?...
(1987)

Un burghez numit Renoir

trează pânzele ce-l poartă semnătura în marile galerii de licitații cu obiecte de artă. Dar, sigur, reacția posterității are și alte justificări decât cele pe care istoria artelor le poate emite, și ea nu angajează, de regulă, principiile estetice care au alimentat opera creatorului.

Renoir a pictat din instinct și, apoi, din nevoia de a câștiga. Greu de verificat cât temei au aprecierile asupra mobilului real al crizelor sale de creație sau a griilor pe care le-ar fi avut pentru problemele picturii — tehnice, materiale etc.

A avut mai mult scopuri decât idealuri. Și este de ajuns un singur exemplu, pentru a ilustra cât scrupul artistic avea Renoir, când se afla în joc prestigiul pietei lui artistice. Împlinise 30 de ani, picta de vreo 20, dar și-a îngăduit luxul de a refuza participarea la al patrulea Salon al Impresionistilor (și la următorul a repetat gestul), socotind că prestigiul lui de strălucit portretist ar putea fi uzurpat de cochetăria cu artistii „avantgardei”, cu excentricii timpului, cum erau priviti mai tinerii sau mai virstnicii colegi ai săi de penel în cercurile burgheze care îi frecventau atelierul și care îi asigurau o existență mai mult decât onorabilă. Era bine înfipt în „lumea bună”, ceea ce trebuia ocrotit și răsplătit cum se cuvine. Nu-i un act condamnable ceea ce făcea el cu propria lui îndetnicire și carieră artistică, dar speculațiile privind aplombul artei sale, în ansamblul picturii impresioniste (manieriste etc.), au întrecut prin exces de zel realitatea însăși a picturii ce ne-a lăsat-o moștenire.

Un adevăr rămâne incontestabil și foarte limpede exprimat în chiar cuprinsul creației sale — știința desenu-

lui. Renoir n-a fost un amator. Și nu și-a permis niciodată gestul de a-și trăda uneltele, de a le mistifica menirea și importanța. Chiar și atunci când trebuia să picteze după model — nevestele, odraslele și rudele finanțatorilor lui. Sînt notorii seriile lui de crochiuri și desene făcute în Algeria sau, mai târziu, în Anglia, sau, spre apusul vieții, la Cagnes-sur-Mer. Oriunde dintre pânzele realizate de Renoir poartă pecetea unui profesionalism de ținută. Puțini cunosc amănuntul că, în tinerețea lui artistică, Renoir a parcurs experiențe creative foarte variate și în tehnici dintre cele mai neașteptate, de la pictura de miniatură, gen secolul XVIII, gravură în metal și medalistică, pînă la reconstituirea de mobilier și artă decorativă. Ceea ce indică o pasiune complex exprimată față de obiectul artistic, indiferent de domeniul căruia îi aparține sau de destinația lui.

Se pare că a fost un excelent conviv, un om cu o sociabilitate deosebită care își „vindea” și din vorbe marfa.

Adică, înțelegea să-l adauge cite un comentariu de circumstanță, ce se vedea adesea perfect argumentat și susținut în plan estetic. O vocație de eseist și pedagog, pe care abia spre apusul carierei avea să și-o manifeste cu oarecare metodă, dar fără să o ia niciodată prea în serios.

A parcurs un drum jalonat de puține stadii reformatoare. Ascendenții lui sînt (în ordinea intrării lor în orizontul cunoașterii sale pasionate): Courbet, Monet, Raphael Ingres, Cezanne, Girardon, deși nota esențială a picturii sale a rămas pentru totdeauna cea inspirată de contactul cu impresionismul. Acest curent, de o mare forță, i-a dat lui Renoir, și multor altora, contemporan ai lui și de după aceea, sensul libertății de expresie, miscarea desprinsă de modele, regăsirea luminii și a diapazonului proprii. Dar față de marii impresionisti, față de inovatori, Renoir rămîne un foarte corect, dar modest executant în orchestra.

Corneliu Antim

desi agreeată dintotdeauna, și în mai toate mediile, pictura lui **Pierre-Auguste Renoir** este una, tipică, a concesiilor pe care un artist înzestrat le poate face comanditarilor săi. Este, totuși, comentat cu generozitate, în termeni superlativi, arta europeană avînd în pictorul francez unul dintre exponenții ei de căpătîi în agitatul segment de vreme, ce a marcat răscrucea veacurilor XIX—XX. Firește, pictura lui Renoir există și încă pe un areal de o impresionantă întindere muzeografică de pe toate meridianele, dar aceasta nu înseamnă neapărat și argumentul unei supremații valorice. În ciuda preturilor tot mai exorbitante pe care le înregist-

Muzici eminesciene

Scriu cu puțin, foarte puțin timp înainte de ora H. — ora Golfului. Scriu și mă gîndesc cît cinism coroziv se ascunde în vorbele acelu „mare om” care, auzind bubuitul tunurilor, ar fi zis: „Asta-i muzica ce-mi place”. Scriu și mă gîndesc cît de mult se vorbește despre marii poeți și cît sînt ei de puțin ascultați. Și înțelegeți. Mai ales un Eminescu ale cărui idei politice, triste previziuni ale lumii de azi, ne cutremură. „Să ne judece Eminescu”, spune undeva poetul Grigore Vieru. „Așa să ne-ajute Dumnezeu”, spune un altul. Și lată-ne din nou singuri, suspendați între cer și pămînt, între logos și faptă.

Am crezut, un timp, că doar creația compozitorilor este expusă deformărilor. Prin datele specifice artei sonore, prin existența interpretului care, de multe ori virtuos al detaliului, nu reușește întotdeauna să descopere fibra intimă „motivația” întregului. Dar poezia, sora bună, întru incantație, a muzicii? Acel „obiect” straniu care, ca și muzica, nu „afirmă” conceptul? Ascult recitări din Eminescu, muzici scrise pe versurile sale și-mi dau seama de dubla primejdie a poetului. Mimarea trăirii, retorica de suprafață în primul caz și-o palidă însoțire a liricii sale cu sunet, în cel de-al doilea. Mai e și-un fundal care-ți taie orice chef de-a mai dezamorsa prin ironie pagina. Măria-Sa, Codrul prezent în chip de drăgălașă, eterică balerină, mișcînd deasupra capului niste crenguțe. Artificiale. Antropomorfism, înțelegeți. Și domni „hieratici”, la costum și cravată. Atît. Despre receptarea și recitarea lui Eminescu a scris excelent și amar Petru Creția. Coregrafilor le lăsăm ce-i al lor. Prea-

puținul. Cît despre muzică (lieduri, cîntece, coruri) ne-a vorbit concis și sters Radu Gheciu. Părerea domniei-sale este că numărul mare al creațiilor dedicate sărbătoritului din 15 ianuarie se datorează muzicalității versurilor. Nimic mai corect și nimic mai dificil pentru temerari. Să concureze „melodia” eminesciană. Cei mai mulți au eșuat. În române sau creații orășenești, semicul-te. În conventionalism armonic și dulcегărie. Au opus singularul parfum al versului, pesimismului său „viril”, esențele tari ale accentelor deznădăjduite sau, dimpotrivă, un „vag” insuficient controlat. Să-i judece Eminescu, așa zice și eu dacă nu m-aș gîndi că-i puțin, foarte puțin timp pînă la ora H. și că sub mantaua unui mare poet te simți întotdeauna mai în siguranță.

Valentin Petculescu

„Vorbe-n vînt”, poate, și o propunere făcută cititorilor

Poate fi o emisiune în același timp excelentă și total insuficientă (difuză, dispersă, fără un fir călăuzitor)? Domnul Cătălin Țirlea a izbutit să ne convingă că da, există și această posibilitate. Pot fi adunați nu mai puțin de nouă poeți și prozatori, reprezentativi pentru două premii literare („optzeciști”, „nouăzeciști”), care să rostească, fie și în devălmășie, lucruri meru, inteligente, iar la sfîrșitul emisiunii, bietul telespectator naiv, care vrea cuminte să afle ce e cu aceste două promoții, căutînd cîteva adevăruri elementare, să nu se aleagă cu mai nimic? Decît cu spectacolul unor tineri talentați și păcuți la înfățișare, care se vede că știu ei ce știu, și știu! Esențialul — de pildă, cîteva definiții limpezi — a rămas la fel de misterios ca și înaintea respectivelor ore (o oră întregă, rchuată pe celălalt program, a doua zi) de spectacol al inteligenței și al grabei. Ce-i linsea acestei (repet) excelente emisiuni? Un personaj: prezentatorul, chemat să soună despre fiecare dintre participanții la discuție cîteva cuvinte lămuritoare (ce scrie, ce a scris, cam în ce fel scrie): în final, să scoată în evidență două-trei idei cu privire la care toți participanții la lunga discuție au fost de acord și alte două-trei asupra cărora, în relativ dez-acord pentru moment, urmează să mai reflecteze. O persoană care a participat la discuție a și folosit formularea „vorbe-n vînt”, alta s-a scuzat de la început că discuția va fi plictisitoare. Eh, trucuri! veți spune. Ba nu. Inteligența discuției, desfășurată de-a valma, fără nici o rigoare, a fost destul de plictisitoare, iar primejdia ca frumoasele vorbe rostite în fața a milioane de spectatori să fie duse de vînt există cu adevărat.

Ca și vorbele mele, mă grăbesc să spun! Cu această modestă însemnare se încheie un an de colaborare la **Lucafărul**, cu comentarii despre emisiunile T.V. Rezultatul: zero. Deși am făcut zece de propuneri (inclusiv, de mai multe ori, aceea ca emisiunile literare să albă un fir, să fie conduse de cineva care să sublinieze cele cîteva idei ce se pot reține din discuție), nici una — dar nici una — dintre propunerile mele nu a fost luată în seamă. Motivul îl știu: nu injur de mamă. Așa am fost (rău, probabil) educat de părintii mei: să nu injur de mamă! Și, de fapt, să nu injur. Iar conducătorii televiziunii nu țin seama decît, uneori, de injurături. Atît! Se supără, dau răspunsuri nu totdeauna leale, dar țin seama. Într-o anumită măsură. O telecronică în care să se spună simplu că uneori Emanuel Valeriu (cîndva...) și alteori Vartan Arachelian reușesc să facă emisiuni frumoase nu are, în ochii amîndorura, nici o valoare. Nu te injură nimeni? Nu s-a scris nimic. Pagină albă.

N-am chef să vorbesc despre senzația mea de zădărnicie. Mă privește. Am o propunere. Dragi (puțini, foarte puțini, probabil) cititori ai acestei rubrici, (dorînd să înfăptuiască, fie și puțin, pentru îmbunătățirea programelor televiziunii), scrieți-mi! Acasă, pentru că scrisorile adresate redacțiilor ajung mai greu, iar eu nu sînt decît un simplu colaborator la **Lucafărul**. Adresa mea: București, cod poștal 70521, strada Bibescu Vodă, numărul 19. Sînt convins că scriitorii care conduc revista îmi vor acorda un spațiu pentru a răspunde (cu citate cît mai ample) scrisorilor dv. Eu, de injurat, nu știu să injur. Aș prefera să n-o faceți nici dumneavoastră. Dar, fiecare după cum i-e firea... Normal, cine vrea să laude (așa cum am făcut-o și eu, de prea multe ori) e liber să laude, iar mistva dumisale se va bucura de același tratament ca și celelalte. Aștept. Răbdător. Mai degrabă nerăbdător. Cu bine.

Florin Mugur

Meditind împreună

autoare de succes, citită și citată frecvent, Françoise Giroud practică o publicistică totalizantă, cu numeroase fațete, după însăși conformația particulară a realului politic, social, cultural la care se oprește. Aceste foarte recente „Leçon particulières” *) sînt precedate, între alte apariții ce îi aparțin, de bine primita „La Comédie du pevoir” și „Alma Mahler ou l'art d'être aimée”. N-ar fi de prisos să spunem absolut la rezeală că varietatea de raporturi pe care o instituie textul acum recenzat cu cele mai diverse personalități franceze și de rezonanță internațională vizează două-trei rebere riguroase. În lumina lor putem să definim demersul autobiografic, să-l judecăm în substanța și forma, să-i în virtutea analizei să-i descoperim calitățile.

Într-un prin a spune că în traducere „Leçons particulières” sună „Învățăminte”. Este limpede: vom afla o sumă de impresii clare, și de amintiri delectabile. În plasa lor, legîndu-se cu restul, scurte reflecții personale din sfera fan-tului trăit, revelator ipotaziat. Mi se pare că toamai depășirea ariei strict personale, desigur atît de prezentă cu relații privind viața de familie, propria copilărie și adolescență s.a.m.d. dă ampleare și postulează o lectură ce respinge anecdoticul facil, relansează coerența internă a telului memorialistic, o memorialistică destinată nu neapărat consumatorilor de marcă, intelectualii, politologia, oamenii de presă, cît mai ales publicul larg.

În fond se știe și la noi că Françoise Giroud este o reputată publicistă. A coeditat împreună cu Jean-Jaques Servan Schreiber săptămînalul L'Express. Un săptămînal modern, de atitudine tranșant democratică, puțin dispus să privească evenimentele ca un fel de apa-

riții subite, greu explicabile. Françoise Giroud, timp de 10 ani și mai bine a fost în publicistică pariziană femeia care a propus un limbaj de extremă claritate și care prin pertinentă a emancipat condiția feminină a profesiei de orice tip de servitute; mai mult a devenit un portdrapel al situației pe pozițiile stîngii nonmarxiste, anticomuniste, de sensibilitate radicală și critică față de autoritatea supremă în stat. Am reținut la o primă parcurgere cîteva lucruri din sfera politicului. Înainte de toate, marea amicitie a jurnalistei cu Pierre Mendès-France, la apelul căreia a și apărut de altfel, revista L'Express. Săptămînalul a criticat de la primul său număr, războiul din Algeria, a chemat la lichidarea colonialismului și a pledat pentru modernizarea economic-tehnologică a Europei de

vest, pentru a spori ponderea ei în dialogul / competiția cu Statele Unite. Am mai reținut relația de colaborare specială a doamnei Giroud cu Valéry Giscard d'Estaing, al cărui ministru, doamna Françoise Giroud, a fost într-o carieră altminteri indiferentă la marile demnități publice. O carieră rămasă marcată de farmecul inteligenței înclinată spre centru dreapta.

Din sfera culturalului și artisticului străbat cartea nume prestigioase aduse sub reflector fără rețușuri: Malraux, J. P. Sartre, Albert Camus, Jean Renoir, François Mauriac, Charles de Gaulle, Pierre Vianson-Pontéc, Simone de Beauvoir.

Dintre marile figuri ale vieții internaționale defilează în fața ochilor noștri în amănunte interesante Whinston Churchill, Dwight Eisenhower, Indira Gandhi, Deng Xiao Ping, Margaret Thatcher, Tito.

Rîndurile de față sînt în mod fatal enunțative. Totuși nu pot omite că autoarea ia poziție extrem de explicit pentru modul de a reacționa al lui Raymond Aron. Pare ciudat dar așa este: un gânditor politic se preschimbă în cele din urmă într-un filosof respectat și urmat. Publicista afirmă că împărtășește ironia lui R. Aron privitoare la divizarea artificială între oameni de stînga și de dreapta. În concepția ei există doar inovatori și conservatori. Sînt numeroase secvențele care exprimă deziceri totale. Sînt verdictive acuzațiile formulate concis într-un stil telegrafic reportericesc. Iată un exemplu: Françoise Giroud face parte din delegația oficială a președintelui Giscard d'Estaing sosit la Belgrad. Îi primește cuplul Tito—Iovana Broz. Apoi, în grup restrîns un dîneu intim. „La masă, no-

tează publicista, doamna Tito a apărut în toată strălucirea diamantelor ei. Erau pretutindeni. Pretutindeni. Și erau mari, și erau nemaipomenit de frumoase. Pe gîtul ei, pe piept, șiroiau așa cum pe platoul de argint scilpea caviarul. Era o damă impunătoare cu cocul de abanos, o damă arătoasă.

Cuplul Tito avea un aspect comic, ca și cum ei doi luaseră proporții împreună. În același ritm și grație aceluiași caviar ca să ajungă la rezultate identice. Și te puteai întreba: «Așa isprăvesc aștia?» Tito! Revoluționarul, îndrăznețul politician, oponentul lui Stalin, cel din urmă mare protagonist al războiului mondial. Și ea care, pe atunci, aprindea focul în pădure pentru partizani... Pe urmă puterea, bine înhățată... te îmbuie, te fălești cu părul vopsit și cu diamantele. Ah, ce mizerie!»

Realitatea este cea care este. Atroce. Metoda narativă aleasă de scriitoare refuză propozițiile arborescente. Apelează la evidente. Amănuntele rareori picante, niciodată înjurtoase sînt pur și simplu caracteriale. Fățiș acuzațoare. Strînse în jurul unui paradox: cum se adună puii în jurul găinii. Dar nocive, vitriolante.

Într-o bună zi, Françoise Giroud renunță la postul ei din guvern. Își provoacă singură ieșirea din cabinet iscălinind un articol neconvenabil puterii. Așa se întimplă cînd te pui cu puterea. Publicista a procedat astfel pentru că ea nu s-a situat pe terenul politicilor de meserie. Acesta val, acceptă să se trădeze unui pe altii cu condiția să respecte regulile jocului. Să nu devină incontrollabili. Ei bine, Françoise Giroud își ia libertăți neomologate de codul vieții politice. În Franța și aiurea încălcarea lui se plătește. Ea se singularizează nu numai în politică. Va proceda la fel cînd va pleca și de la direcția revistei pe care a înființat-o. În politică, ca în gazetărie, fiecare moare singur. La vînat, mistreții atacă împreună și tot împreună împart prada. Asta este regula generală. Cei care sînt vînători solitari, lupii singuratici, transcend politicul. Lor le aparține doar dreptul searbăd să fie răpuși cum se nimereste. Mai devreme ori mai tîrziu.

Numai cei care la masa de lucru împărătesc peste foaia albă de hîrtie știu cît de nepretuită este disciplina lor monahală de a se izola. Și cît de bine marcat echilibrul între ei și lumea înconjurătoare. Între subiectul care conectează procesele intelectuale și cîmpul de vizibilitate socială, vast, încă mai vast decît orice dezvoltare mediatizată.

Henri Zalis

*) Paris, Fayard, 1990

„SIRENE”

Si ultimele apariții ale revistei „Sirene” (publicație semestrială, tipărită la München) se remarcă prin deschiderea față de spațiul cultural (și, implicit, geografic), așa-zicînd, „marginal”. Axată pe traducerea în limba germană a unor texte de literatură contemporană (poezie, proză, eseu), pe care le publică în paralel cu versiunea în limba de origine, însoțindu-le totodată cu o prezentare a scriitorului respectiv, revista nu-și propune doar să ofere publicului german doar o informație la zi. În același timp, ea constituie pentru fiecare autor tradus o șansă de a pătrunde în circuitul valorilor europene, după cum reprezintă un punct de orientare pen-

tru cei interesați de literatura comparată. Din sumarul Caietului nr. 4 (octombrie 1989), menționăm: **Avariul verde**, proză de Abraham Sutzkever (tradusă din idis de Jost G. Blum și Michael von Killisch-Horn, cu o notă bio-bibliografică de Jost G. Blum); **Poezii (Serisoare medievale, Adorn pe cîmp, Cercul iluziei, Trubadur, Fiesta, Serisoare mamei, Nu ninge, Dinamită, Șah absurd, Funia de maci, Găinile)** de Mircea Dinescu (traduse din română de Werner Söllner, cu o prezentare de Ilse Lauer); **versuri de Edip Cansever** (traduse din turcă de Sahap Eraskan, Acem Özler și Jörg Spötter și prezentate de Zafer Senocak); **Gustul cireșelor**, povestire de Hermine de Graaf (tradusă din olandeză de Helga van Beuningen, cu un studiu despre noua generație de povestitori olandezi, scris de Carel ter Haar) ș.a.

Mioara Apolzan

ARTHUR KOESTLER Universalitatea deportărilor comuniste — fragment din eseu „Sfîrșitul unei iluzii” apărut în 1945

deportările de masă, la o scară nemaicunoscută în istorie, au constituit principala metodă administrativă de sovietizare în Europa răsăriteană, în cursul celor doi ani de la invadarea Poloniei de către Rusia, pînă la invadarea Rusiei de către Germania nazistă. Ele au fost realizate în patru mari valuri: februarie 1940, aprilie 1940, iunie 1940, și iulie 1941. Numărul persoanelor efectiv deportate din Polonia răsăriteană s-a ridicat la circa un milion, dar numărul celor vizate de planul de deportare era cu mult mai mare. Executarea planului a trebuit să fie intreruptă — sau mai curînd aminată — din cauza războiului ruso-german. Potrivit cu soarta lor, deportații intrau în trei categorii: 1) cei condamnați de la 3 la 8 ani să lucreze în brigăzile de muncă forțată, mai ales în lagăre din zona subarctică și folosiți la tăierea pădurilor, în mine, în industrii periclitante, și în lucrări publice; 2) familii stabilite forțat în zone populate și silit să muncească, sub supravegherea GPU-ului în industria forestieră, la construirea de drumuri etc. 3) familii stabilite în Asia centrală — în deosebi Kazahstan și Kirgizia — folosite de colhozuri în condiții de relativă libertate, dar cu domiciliu obligatoriu.

Deportările de masă din statele baltice au avut proporții similare. Un decret administrativ dat de Gusevicius, comisar al poporului la Interne în Lituania sovietică (la 28 noiembrie 1940) definește 14 categorii de cetățeni lituanieni susceptibili de deportare.

Categoria 1 cuprinde: „membri ai partidelor prerevolutionare din Rusia —

social-revoluționari, menșevici, troțkiști și anarhiști”. Categoria 2 pînă la 6 cuprinde membri activi ai altor partide lituaniene: demo-creștin, valdemarist, organizații patriotice studentesti, precum și ofițeri de poliție și jandarmerie, ai forțelor armate țariste și albe, ai armatelor lituaniene și poloneze. În categoria a șaptea intră persoanele excluse din PC. Categoria a opta: emigrații și reemigrații și participanți la contrabandă. Categoria a noua, cetățeni ai statelor străine și reprezentanți ai firmelor străine. Categoria a zecea — persoane care au călătorit în străinătate sau care au avut contacte cu diplomați străini, esperanțiști și filatelisti; categoria a unsprezecea — funcționari ai ministerelor lituaniene; categoria a douăsprezecea — personalul Crucii roșii poloneze și refugiați din Polonia. În categoriile 13 și 14 intrau: clerici, aristocrați, moșieri, bancheri, industriali, comercianți, proprietari de hoteluri și restauranți.

Analizarea acestor categorii arată că ele sînt destinate să amputeze din corpul național toate elementele conștiente și active politic, în primul rînd cele de stînga, cu excepția inițială a comuniștilor; straturile superioare și aparatul administrativ al vechiului regim și toate elementele cosmopolite.

În Polonia răsăriteană acest proces de amputare includea și intelectualitatea (profesori, avocați, ziaristi etc.), indiferent de vederile lor politice. În mod semnificativ, al patrulea val de deportare (iunie 1941) includea deja o proporție considerabilă de membri ai PC — mai cu seamă organizatori ai „comitetelor civice revoluționare” care preluaseră conducerea în zilele de haos dinainte de sosirea administrației sovietice, precum și membri ai milițiilor muncitorești.

De regulă, deportarea afecta întreaga familie a celor vizați; copiii micu erau

trimși în orfelinate. Exodul de masă era înfăptuit fără sadism și cruzime premeditate, dar în condiții atît de înfrîtoare — călătoria dura cîhr și trei săptămîni, în vagoane de vite — incît o proporție foarte mare de victime au murit pe drum. Deportații erau ridicați noaptea de către așa-zisele „trouce executive” ale N.K.V.D.-ului, după liste prestabilite minuțios și aveau doar o oră ca să-și facă bagajul: maximum 90 de kilograme de familie. Trenurile plecau înainte de ivirea zorilor, cu ușile și ferestrele blocate, afară de înguste deschizături pentru evacuarea excrementelor și preluarea hranei; nu erau deschise înainte de sosirea la destinație, în zona polară sau Asia Centrală.

Obiectivele acestei politici erau de a priva țările nou cucerite de acele elemente numite, în terminologia sovietică: „activiști” — prin care se înțelege straturile conștiente ale stîngii și dreptei, conducătorii, organizatorii și animatorii vieții intelectuale, economice și sociale, nucleele de gîndire și acțiune independentă. O națiune astfel lipsită de sîra spinării și de centrul săi nervoși devine un soi de gelatină amorfă, redusă la gradul de maleabilitate necesar pentru a se adapta condițiilor dictaturii sovietice. Căci trebuie să ne gîndim că aceste milioane de noi cetățeni ai Uniunii Sovietice trebuiau să învețe a trăi fără parlament, fără critică publică, sub constrîngerea unor noi legi

care restrîng libertatea personală de mișcare, de expresie, de lectură, de muncă și urmau să-și reducă întreaga arie a existenței lor între limitele dure și înguste neimaginabile măcar sub regimurile semi-dictatoriale din Polonia și Lituania interbelică. Cu cît erau mai mari diferențele dintre nivelurile culturale și de trai, cu atît mai radical și sever trebuie să fie acest proces pentru a face națiunea cucerită digerabilă de către regimul sovietic.

O comparație între politica sovietică și cea nazistă în Europa răsăriteană arată o serie de asemănări și deosebiri. Sînt aceleași metode de a reduce națiunea cucerită la gradul de turmă terorizată, lipsită de scop și conducere. Dar în timp ce naziiștii voiau în Est spațiu pentru colonizare, exterminînd o mare parte din populația Poloniei și Ucrainei și reducîndu-i pe supravieșuitoari la stadiul de ioloți, Rusia, cu uriasele sale spații subpopulate și lipsa cronică de mină de lucru, urmărește alte scopuri. Are nevoie de mase mobile de muncitori pentru giganticele sarcini ale reconstrucției și de coloniști pentru regiunile îndepărtate ne populate prin Siberia și Asia Centrală. Într-o țară locuită de peste 200 de naționalități diferite, unele dintre ele trăind în curioase enclave etnice, ca germanii din Ucraina și din republica de pe Volga, evreii din Birobidgian, sau vechile triburi din Caucaz, aducerea la același numitor și reșezarea pe scară mare a unor întregi minorități naționale nu este deloc paradoxală ori utopică. Înainte de război, cîteva milioane de ucrainieni au fost deportați în Siberia; în anii războiului, întreaga populație germană de pe Volga a fost deportată. Categoriile planului de deportare din Lituania includeau cam 700.000 de persoane dintr-o populație de trei milioane. Planul privind Polonia anexată, 3 pînă la 4 milioane dintr-o populație totală de 13 milioane. Invazia germană a intrerupt executarea acestui plan într-o fază incipientă. După război, cînd Rusia va deține stăpînirea necontestată asupra Europei de est și de sud-est, lumea va putea fi martoră, printre alte surprize, la deportări de masă și migrații forțate desfășurate pe o scară fără precedent și duse la capăt cu eficiența și totala nepăsare față de factorul uman care caracterizează modul în care regimul sovietic își tratează propriul său popor.

Selecție și traducere
Eugen B. Marian

POEZIE SUD COREEANĂ

PAK INHWAN
(1926 — 1956)

A studiat un scurt timp la Școala Medicală din Pyonyang.
Volume : Orașul nou și Corul cetățenilor (1947), în colaborare cu alți poeți, și Culegere de poeme (1955).

Calul de lemn și Doamna

La un pahar de băutură, sporovăim despre viața
despre veșmintele unei doamne, care-a plecat pe un
cal de lemn,
Virginiei Woolf,

Calul de lemn s-a îndepărtat în toamnă,
clînchenindu-și clopoțelul și lăsându-și stăpina în urmă.
O stea cade din sticla cu alcool și
cu inima frântă se zdrobește de picptul meu ;
o fată pe care am știut-o o vreme crește în preajma
tufișului

din grădină. Literatura și viața se trec amîndouă.
Chiar adevărul dragostei abandonează umbrele iubirii
și ale urii.

Și așa n-ai s-o mai vezi pe iubită pe calul de lemn.
Anotimpuri se duc și se-nforc.

Astfel cîndva ne-am oșilit să evităm însingurarea
și acum trebuie neapărat să ne despărțim.
Auzind căderea stelelor în rafala vîntului,
trebuie să privim în ochii scriitoarei bătrîne.
Înspre Far...

Chiar dacă nu zărim nici o rază acolo
trebuie să ne amintim sunetele jalnice ale calului

de lemn,
spre a salva viitorul pesimismului pe care îl nutrim.

Dacă totul e pierdut ori mort
se cuvine oricum să ascultăm poveștile triste ale

Virginiei Woolf,
stăpînînd conștiința cetoasă care lîncezește în minte.

Precum un șarce care și-a regăsit tinerețea,
după ce s-a tîrît printre două stînci,
trebuie să bem paharul țării, cu ochii deschiși.

De teama cărei m'uitri ne despărțim,
cînd viața nu este înșingurare, ci
loc comun asemenea covertei unei reviste ?

În vreme ce calul de lemn este în slava cercască
cu clopoțelul său clînchenîndu ne în urechi ;
În vreme ce vîntul toamnei geme răgușit
în sticla mea căzută.

PAK SONGYONG
(n. 1934)

A studiat la Universitatea Chung-ang. Ziarist. A obținut Premiul Scriitorilor Tineri pentru Literatură modernă (1965).
Volume : Lucruri pierdute în toamnă (1969), Primăvară, vară, toamnă și iarnă (1970).

Lucruri pierdute toamna

Lucruri pierdute toamna :
Frunzele legănindu-se
În virful copacului de pe stradă,
Butașul unei ramuri
Verdele frunziș.

Lucruri pierdute toamna :
Vîntul comol cuibărit
În nărul moale din sin,
Gizele tîrînd sub frunzele împrăștiate,
Zvonul tremurător al clopotului,
Zidurile în crepusculul dimineții și-al serii,
Dăngănitul prelung
Al tașangii vechi ruginite.

Lucruri pierdute toamna :
Obiectul împletirii degetelor în rugăciune
Lăsat Dumnezeu știe de cînd,
O minte cornică de a admite totul
Cerut oricînd de Dumnezeu.

Lucruri ceva mai prețioase
Pierdute toamna :
Numeroasele evenimente și adevăruri profunde,
Omenirea ca un întreg,
Raiul și pămîntul,
Tot universul
Și altele la fel de mărețe.

Cu toate acestea
La o a doua judecată
Ceea ce am pierdut toamna
S'nt simțurile fleacuri :
O narză din om,
O secvență din an
O părticică dintr-un anotîmp înconjurat
Cu sentimentalism

Si bucăți fărîmîțate atît de trivial
Fragmente de hirtie uzate
Fărîme boțite de frunze căzute,
Un nor de praf stîrnit în virtej
Praf și iar praf
Nimic altceva decît praf.

Pomul fructifer

Poate ceva să mă surprindă mai mult
decît fructul care se coace într-un pom ?

Prinzind rădăcini în lutul roșu sărac
cu crengile sale bătute de vreme
pomul fructifer alege toamna
cînd lucrurile încep să cadă
pentru gloria culorilor și potața de grație.

Poate ceva să mă surprindă mai mult
decît fructul care se împlinește într-un pom ?

Hoinăresc întregul an
cu un poem ori două citite în răstimpuri.
În toamnă îmi recapăt viziunea
la miracolul pomului fructifer.

KIM CHUNSU
(n. 1922)

Absolvent al Universității Nihon din Japonia, unde a studiat artele frumoase. Profesor de liceu, critic de artă și poet.
Volume : Nori și trandafiri (1950), Steagul (1951), Moartea unei fete în Budapesta (1959).

Floarea

Nu-i altceva decît o simplă imagine
pînă s-o numesc.
Cînd o strig pe nume
vine la mine și devine floare.
De m-ar chema cineva pe un nume
ce s-ar potrivit culorii și miresei mele
M-aș duce la el, preschimbînd în floare.
Cu toții dorim să fim ceva
plin de înțeles unul pentru altul,
tu pentru mine, eu pentru tine.

În românește de
Mira Lupeanu

Urmare din pag. a 16-a

CARTEA RÎSULUI ȘI A UITĂRII

cînd îi place un bărbat, Karel îi convenea, ea doar era o femeie — vinător. Un vinător cu experiențe de neuitat. Nu accepta iubirea. Doar prietenia și plăcerea simțurilor. La scrisoare alăturase fotografia unei fete dezbrăcate într-o atitudine provocatoare.

Karel ezitase mai întîi cu răspunsul, se temea să nu fie o glumă. Însă, pe urmă, n-a putut să reziste. I-a scris tinerei femei la adresa indicată, invitînd-o în garsoniera unui prieten. Eva a apărut înaltă, slabă și prost îmbrăcată. Avea aerul unui adolescent prea dezvoltat care purta veșmintele bunicii. S-a așezat în fața lui Karel și i-a explicat că nesocoteste convențiile cînd îi place de cineva. Că pune preț doar pe

prietenie și senzualitate. Pe obrazul lui Karel se citeau stînghereala și surpriza, resimțea pentru ea un fel de milă fraternă mai degrabă decît dorință. Pe urmă și-a spus că nu trebuie să dea cu piciorul ocaziei.

„E minunat, a replicat, ca s-o încurajeze, cînd se întîlnesc doi vinători...”

Au fost primele cuvinte cu care a întrerupt volubila confesiune a tinerei femei, iar Eva a prins curaj, usurată că scapă de presiunea situației pe care o suportase singură, eroic, de mai bine de un sfert de ceas.

I-a mai zis că era nostimă în poza pe care o expediase și a întregit-o (cu o voce ațîțată de vinător) dacă o excită să își arate goliciunea.

„Sînt o exhibiționistă, i-a zis Eva cu deplină inocență ca și cum ar fi mărturisit că este anabaptistă.”

I-a repetat că voia s-o vadă goală.

Ușurată, i-a întrebat dacă are la dispoziție un pik-up.

Da, era pe undeva, un pik-up, doar că prietenul lui Karel nu agreea decît muzică clasică. Bach, Vivaldi, și creația wagneriană. Karel găsea bizar ca tinăra femeie să se dezbrace în acordurile recitativului Isoldei. Eva era la rîndul ei, nemulțumită de discursuri. „Nu are deloc muzică pop ?” Nu, nu există muzică pop. Negăsind altă soluție, a sfîrșit prin a se resemna, punînd în pik-up o suită pentru pian de Bach. Karel s-a așezat într-un colț al odăii ca să aibă o vedere cuprinzătoare.

Eva a încercat să se miște în cadență, pe urmă a constatat că nu merge.

El i-a răspuns sec, iritat : „Dezbracă-te odată și taci !”

Celesta muzică a lui Bach umplea încăperea, iar Eva executa pași. Cu această muzică care mergea la orice numai la dans nu, rezultatul era destul de

penibil. Karel gîndea că din clipa în care Eva își va scoate puloverul, pînă la aceea cînd își va arunca slipul, drumul de străbătut va părea interminabil. Se auzea pianul. Eva se răsucea cu un duiri sincopate, și își arunca lenjeria. Se concentra total asupra ei însăși ca un violoncelist care interpretează pe dinafară o partitură dificilă cu teama să nu își piardă concentrarea privind spre public.

Cînd ajunsese complet goală, s-a întors cu fața la perete. Tînea o mină între coapse. Karel se dezbrăcase la rîndul său și observa în extaz cum femeia se masturba. Era minunat și de înțeles de ce de atunci ține mult la Eva.

Pe deasupra era singura femeie care nu se supăra că Marketa și Karel se iubeau : „Nevasta ta ar trebui să priceapă că tu o iubești, dar că fiind vinător, pe ea vînatul nu o amenință. Din păcate, femeile nu înțeleg asta. Nu, nu există femeie care să fie de acord cu bărbatul, a mai adăugat ea mîhnită, de parcă ea era bărbatul neînțeleș.”

Pe urmă i-a propus lui Karel să facă orice ca să-l ajute.

moda, altfel

„Qui t'a fait roi ?
De ce ai ales crinul ?

Republicanii și revoluționarii nu vedeau în Louis-Philippe decît un uzurpator. Edgar Quinet, la întorcerea dintr-o călătorie din Germania, îi scria mamei sale : „Puțin le pasă lor că monarhul se numește Louis-Philippe în loc de Charles X, dacă libertatea nu s-a extins prea mult ; de asemenea resentimentul lor e profund contra ultimului venit pentru că a confiscat victoria populară.”

O scenă pitorescă, probabil caricată, ne-o dă Chateaubriand : „Candidatul

regal era călare pe un cal alb ; el era urmat de Benjamin Constant dans une chaise à porteurs, scuturat de doi savoyarzi, M. M. Méchin și Viennet, plini de sudoare și de praf, merg între calul alb al viitorului monarh, deputatul gu-

tos certîndu-se cu cei doi însoțitori de pază ca să păstreze distanța dorită. Un tambour major, pe jumătate beat batea toba ; în fruntea cortegiului, patru elvețieni serveau drept lictori. Deputații răgeau — Trăiască ducele d'Orleans ! — Dar aceste răgete n-aveau decît un ecou foarte slab ; judecînd după aspectul multimei entuziasmul era foarte mic iar huidulele mai puternice decît aplauzele.”

Retorica revoluționară își purta fructele. În 17 octombrie, 1830, în fața la Palais-Royal ea strigă „Mort aux ministres ou la tête du roi Philippe !” (J. Lucas — Dubreton : Louis-Philippe).

Leția era simplă dar complicațiile diplomatice determinate de incompetența sau oportunismul unora dintre cei de la conducere nu lăsau să se înțeleagă că nici monarhia, nici imperiul emanat de marea revoluție nu mai puteau fi restaurate. Poporul cerea democrație și aceasta nu putea fi restaurată ci instaurată.

Regele-cetățean, regele-burghez e însă încă în papuci de casă. Duce o viață simplă, la plus spartiate du monde ;

doarme pe o planșetă, pe o saltea de pîr de cal, se culcă tîrziu și se scoală devreme. Un valet englez, pe care-l are de treizeci de ani și un coafor care în fiecare dimineată îi aranjează legenda- rul toupet (un adaos de păr, o meșă), sînt singurii slujitori. Stăpînul e un tip meticulos, are oroare de orice fir desirat al hainei, de dezordinea hirtiiilor sale sau de vizita vreunui inoportun. „O lampă arde întreaga noapte în camera sa și sînt întotdeauna două pistoale pe măsua de noapte.”

„Je tenais aux fleurs de lys” îi explica el lui Barrot, „pentru că au fost ale mele, pentru că n-au fost cu nimic mai mult proprietatea ramurei vîrstnice decît a ramurei d'Orleans, pentru că d'n timpuri imemorabile ele au ornat, din tată în fiu, ecusoanele noastre. Publicul a vrut ca ele să fie suprimate.”

Uite așa cad în disgrăție unele flori...

Corina Cristea

CARTEA RÎSULUI ȘI A UITĂRII

(fragment)

ANTENELE LUI KUNDERA

Nu știu dacă în relația fundamentală la Milan Kundera între ironie și tensiune, materia artistică se sprijină mai mult pe plăcerea de a relata sau pe relieful simbolic al metaforei generale. Oricum, scriitorul refacă cvasineîntrerupt un traseu și îl savurează iradierile. În „Cartea risului și a uitării”, între acești doi poli, Kundera savurează afinitățile neprevăzute, cel mai adesea hazliu-amare, cu tot ce îi deformează viața launtrică, pentru că la nivelul ei, viața externă denaturată de o vitregie istorică sărăcește, încalcă subiectivitatea, încearcă să o reducă la neant.

Or, Kundera nu-l recunoaște comunismului acest drept. În tradiția savurosului Hasek dar și a tragicului kafkian, sacral existenței trebuie salvagardat de presiunile totalitare. Lui Kundera îi izbutește luminarea omenescului; scriitorul instituie primatul plăcerilor trușesti asupra conjuncturii, luminează canale ce duc de la denaturarea structurilor mentale la o strategie a prezervării lor de impostură, de minciună, de trădare. Anihilarea „Primăverii de la Praga” din 1968, cu urmările știute, în principal prigonirea scriitorilor, cineaștilor, a tuturor intelectualilor onesti, îi obligă pe Milan Kundera la exil. De la Paris, unde se stabilește în 1975, scriitura sa face față unei duble primejdii, a dezrădăcinării și a contrafacerii proiectului său inițial. Kundera nu se dezrădăcește, mai toate personajele lui sînt „de acasă” și, trebuie spus răspicat, nu imită pe nimeni.

Opera lui are acest arhetip. O ambiguitate de situații pe trunchiul unei arte narative pe de-a întregul calată pe mecanismul secret al persiflării expansive și emotive. Ironia scoate capul din text ca să corecteze ce este urit în afară. Chiar fragmentul tradus nu pune pe urmele acestui tip de construcție. Eva și Markéta alcătuiesc împreună cu sotul Markétei, Karel, un trio definit de evidența unui destin erotic necomun. Li se opune prin dușoșia contrastului în cimpul de acțiune afectivă, mama lui Karel, bătrinică uitucă și dispusă să producă dovada prezenței sale pe cînd ea este doar o absență silită să refacă ciclul vieții, să exorcizeze, în meandrele inconstienței, înțelesul dilematice al memoriei fără identitate și al vorbirii fără puncte generale de reper. Bătrinică se întotține cu o verișoară imaginată, Eva, care este prietena intimă a lui Karel, după ce împărăștie cu grație harul ei cordial Markétei, cîștigîndu-i partenariatul într-un cuplu discontinuu, nestatornic.

3.

Eva a sosit după prînz. Cea care a întîmpinat-o la gară a fost Markéta pentru că se considera prietena ei. Pe amicele lui Karel nu le iubea. Însă cu Eva era altceva. De fapt, o cunoscuse prin Karel.

Trecuseră de atunci aproape șase ani. Era împreună cu Karel într-o stațiune balneară. La fiecare două zile, mergea la saună. Împreună cu alte femei, în cabină, se așezau laolaltă pe o bancă de lemn. Cînd a zărit intrînd o fată zveltă goală. Și-au suris fără să se cunoască și imediat tînăra femeie a intrat în vorbă cu Markéta. Cum era foarte spontană, iar Markéta îi era recunoscătoare pentru

simpatia cu care o abordase, s-au împrietinit fără reținere.

Ce o impresionase pe Eva la Markéta era farmecul ei singular: de n-ar fi decît modul în care au făcut cunoștință! Nu irosea timpul cu politețuri ca să converseze după reguli și conveniențe, ca de pildă că sauna este indicată la menținerea formei și ar genera poftă de mîncare, genul în care oamenii se cunosc prin mica publicitate, iar de la prima scrisoare explică viitorului partener, cu laconică densitate, cine sînt și ce fac.

Cine era, deci Eva, cu vorbele Evei? Eva era o voioasă vînătoare de bărbați. Dar nu-i vina ca să se căsătorească. Amorul nu exista pentru ea, doar prietenia și senzualitatea. Așa că avea su-

medenie de adoratori: bărbații nu se temeau că voia să-i înhațe, iar femeile nu riscuau să-și piardă soții. De altfel, dacă s-ar fi măritat, sotul i-ar fi fost doar un amic, căruia totul îi era îngăduit și de la care nu cerea nimic.

După ce a explicat toate astea Markétei i-a declarat că e bine clădită și că asta era o chestiune deosebită, întrucît putine femei, după părerea Evei, aveau, cu adevărat un corp frumos. Elogiul i-a venit pe buze cu atîta naturalitate că Markéta, primindu-l, s-a simțit la fel de flatată de parcă același compliment i-l făcea un bărbat. Fata asta o zăpăcea. Avea sentimentul că intrase în regatul sincerității și, de aceea, i-a dat întîlnire Evei, pentru a doua zi, tot la saună, la aceeași oră. Mai tîrziu a prezentat-o lui Karel, dar în prietenia care s-a înfiripat, Markéta a rămas pe post de tert.

„La noi acasă este acum mama soacră, i-a zis Markéta cu o voce vinovată, pe cînd ieșeau din clădirea gării. Am să te prezint ca verișoara mea. Sper să nu te deranjeze.”

Dimpotrivă, răspuse Eva, după care ceru Markétei să-i dea cîteva deslușiri despre familia acesteia.

4.

Mama-soacră nu s-a interesat niciodată de familia norei, în schimb cuvinte ca verișoară, nepoată, tanti și fetiță îi încălzeau inima; era tărîmul noțiunilor familiare.

Iar ea, era pe punctul să primească o nouă confirmare a ceea ce știa de mult: fiul ei era un original incorrigibil. Ca și cum i-ar fi putut deranja ca o rudă sosise paralel cu dînsa. Pricepea că ei vor să fie singuri ca să stea de vorbă pe îndelete. Dar nu era un argument să o trimită acasă mai devreme cu o zi. Din fericire, învățase cum să se descurce cu el. Hotărîse pur și simplu să se însele cu o zi asupra momentului înăpoyerii, și chiar o amuza să vadă că Markéta nu avea obrazul să-i ceară să plece duminică dimineata. Da, trebuia să recunoască, erau mai drăguți ca înainte. În urmă cu cîteva ani, Karel i-ar fi spus nemilos să-și ia valeda. Practic, cu această mică viclenie, ea

le-a făcut un mare serviciu. Măcar odată nu aveau ce să-și reproșeze că au trimis-o pe mama cu o zi mai degrabă în bratele singurătății ei.

De altfel, era tare bucuroasă să o cunoască pe rubedenia asta nouă. Fata era tare simpatică (și nemaipomenit cum îi amintea de cineva, de cine oare?). Vreme de mai bine de două ceasuri a dat răspunsul la toate întrebările. Cum se pieptăna mama pe cînd era domnișoară? Purta părul strîns într-o coadă. Desigur, mai dura vechea Austro-Ungarie. Capitala era la Viena. Colegiul mamei era ceh, iar mama era patrioată. Deodată a simțit nevoia să le cînte cîteva din cîntecele patriotice la modă pe atunci. Sau să le recite poezii! Cu siguranță ea mai ținea minte desule. Exact după război, (da, cert după războiul din '914, în 1918, cînd s-a întemeiat Republica Cehoslovacă. Doamne, verișoara nici că avea habar cînd se proclamase Republica!) mama recitase o poezie la o reuniune solemnă a colegiului. Se sărbătorea prăbușirea Imperiului Austriac. Se sărbătorea independența! Și, inchipuiți-vă că brusc, ajunsă la ultima strofă, bătrîna de acum a clacat; imposibil să-și mai amintească sfîrșitul. Tăcea, transpirația îi curgea pe tîmple credea că o să moară de rușine, și deodată împotriva așteptărilor au izbucnit aplauze. Cu toții credeau că poemul este gata, nimeni nu a sesizat că lipsea ultima strofă. Dar mama era disperată de jenă. A fugit și s-a închis la closet, iar supraveghetorul a fugit după ea să o caute, a bătut îndelung în ușă și a rugat-o să nu plîngă, să iasă afară, deoarece s-a bucurat de mare succes.

Verișoara rîdea și mama o privea insistent: „Îmi amintesti pe cineva, Doamne, cu cine semănai?...”

— Dar după război n-ai m-ai mers la colegiu, bagă de seamă Karel.

— Cred că știu ce spun, doar mergeam încă la școală...

— Dar ai trecut baccalaureatul în ultimul an de război. Mai exista încă Austro-Ungaria.

...Într-un moment de tăcere se auzi vocea Markétei. Se adresa Evei și ce sursa nu privea nici recitarea mamei în anul 1918.

Mamaia se simți abandonată cu amintirile ei, trădată de un subit dezinteres și de slăbiciuni de memorie. „Distrați-vă copiii mei, sinteți tineri și aveți multe să vă spuneți.”

Pradă unei bruște nemulțumiri se ridică îndreptîndu-se spre odaia nepotelui.

5.

În vreme ce Eva o presa pe mama cu întrebări, Karel o privea cu mișcătoare simpatie. Pe Eva o stia de vreo zece ani. Ea așa a fost dintodeauna. Directă, întreprinzătoare. O cunoscuse (mai locuia încă împreună cu Markéta la părinții acesteia) aproape la fel de repede pe cît își cunoscuse nevasta, cîteva ani mai tîrziu. Într-o zi, primise la birou o scrisoare de la o necunoscută. Aceasta afirma că-l știa din vedere și că a decis să-l scrie pentru că nu are nici un sens să la în seamă convențiile

Prezentare și traducere de
Henri Zalis

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Imperativul exactității

Ce e mai folositor în bridge: să licitezi prudent, riscînd să treci pe lângă un contract superior și perfect fezabil după forța cărților de care dispui, sau să licitezi impetuos, riscînd un contract irealizabil după aceeași forță? Întrebarea pare naivă și retorică, întrucît bunul simț spune că prudenta e

semn de înțelepciune și, apoi, vorba unui bridge-ist experimentat, nimeni n-a murit din cîștig puțin. Așa o fi, numai că dacă te scutește de surpriza rătăirii contractului, prudenta te și poate împiedica să valorifici integral potențialul cărților. Și, nu rareori, cîștigul puțin dar sigur nu izbutește să te consoleze de ratarea unui cîștig mare prin neîndrăzneala de a-l încerca. Încît, privind lucrurile mai în adîncime, prudenta și impetuzitatea ca atribut ale licitației, pot fi la fel de folositoare, după cum pot fi la fel de nefolositoare. Dar, dacă e așa, înseamnă că nici una nici cealaltă nu posedă caracter de relevanță pentru o licitație bună. Căci, folositoare cu adevărat și întotdeauna într-o licitație este doar exactitatea. Bine veți spune, dar socoteala aceasta este lipsită de temeie logică întrucît compară entități incomparabile, prudenta și impe-

tuozitatea fiind prioritar de temperament, iar exactitatea de raționament. Nu sînt, ce-i drept, comparabile aceste atribute, sînt însă compatibile. Se poate, deci, vorbi despre o prudentă exactă ca și despre o impetuzitate exactă ori, altminteri, despre prudente și impetuzități inexacte. Ca atare, imperativul exactității poate fi considerat drept „numărul” de aur al licitației. De altfel, toate strategiile proprii licitației urmîresc, în primul rînd, apropierea pînă la identificare de acest „număr”. Iar abaterile, nu mai puțin strategice de la regulă, reprezintă un fel de apropiere prin ocolire, deseori mai eficace decît drumul drept. Să adăugăm însă că, în bridge, exactitatea nu e numai un rezultat al calculului rece, al judecății logice și riguroase ci și — oricît ar părea de ciudat — al intuiției hrănite de fan- tezie. Fără aceasta din urmă e cu ne-

putință de trecut, în materie de performanță, pragul mediocrității. De aceea, poate, se bucură de prestigiu jucătorii care izbutesc să liciteze și corect, în sensul rigorii, și frumos, în sensul investitiei de imaginație. Pentru că, în cele din urmă, exactitatea unei licitații e locul geometric al matematicii și poeziei. Am putea așadar spune — folosind atributele cu care am început — că ea sintetizează prudenta socotirii aritmetice a cărților și impetuzitatea imaginării de posibilități combinatorii. Altfel și mai limpede zis, (oare?), exactitatea în bridge este ceea ce rămîne după ce se termină dialogul inimii cu mintea, al dorinței cu putința, al proiectului cu realitatea...

Laurențiu Ulici